

มหาวิทยาลัยราชภัฏ กับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

**มหาวิทยาลัยราชภัฏ
กับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น**

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

378.593.7 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ส 691 น มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น

กรุงเทพฯ : 2565

214 หน้า

ISBN : 978-616-270-407-9

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ 49/2565

ISBN

978-616-270-407-9

พิมพ์ครั้งที่ 1

กันยายน 2565

จำนวนพิมพ์

1,000 เล่ม

จัดทำโดย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

99/20 ถนนสุขุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทรศัพท์ : 0 2668 7123

โทรสาร : 0 2243 2787

Website : <http://www.onec.go.th>

พิมพ์ที่

บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด

19/25 หมู่ 8 ถนนเต็มรัก-หนองกวางเขน

ตำบลบางคูวัด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี 11110

โทรศัพท์ : 0 2150 9676-8

โทรสาร : 0 2150 9679

E-mail : 21centuryprint@gmail.com

คำนำ

การพัฒนาการศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้มีคุณภาพ นับเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันเพื่อสร้างความสำเร็จเติบโตและยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ตามที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษา และมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ และยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและนำพาประเทศให้รอดพ้นจากกับดักประเทศไทยได้ปานกลางอย่างยั่งยืน

จากแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบัน ที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก และเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง มหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่มีบทบาทหน้าที่ในการให้บริการทางวิชาการ ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนการสอน การวิจัยและสร้างนวัตกรรม และการพัฒนาท้องถิ่นที่มุ่งตอบโจทย์การพัฒนาและเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง โดยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการใหม่ในพื้นที่บริการประสบความสำเร็จในการประกอบการ บรรลุตามวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของของการจัดตั้งหรือมีความก้าวหน้าในการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เห็นความสำคัญของการศึกษาเพื่ออาชีพเพื่อสร้างรายได้และยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ดี จึงได้จัดทำโครงการ “มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น” เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการดำเนินงานและรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา และจัดทำข้อเสนอแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับการพัฒนามนุษย์และส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของประเทศให้เข้มแข็งตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ขอขอบคุณคณะผู้บริหารจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้ง 10 แห่ง ที่ร่วมเป็นคณะทำงานดำเนินโครงการ “มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น” รวมทั้งคณาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา

จากมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 10 แห่ง ที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงาน จนทำให้ การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลจากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ ต่อการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ตลอดจนหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานตามพันธกิจ เพื่อร่วมยกระดับ คุณภาพการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ รวมทั้งการพัฒนาประเทศในมิติ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

(ดร.อรรถพล สังขวาสี)
เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปผู้บริหาร

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กำหนดให้มีการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ไปสู่การปฏิบัติ ในประเด็นการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่ 2 และยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการผลิตและพัฒนากำลังคน ให้มีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยให้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถ เพื่อเป็นฐานกำลังคนที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศไทยตามยุทธศาสตร์ชาติ จึงกำหนดให้มีการศึกษา เรื่อง มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นโดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และการดำเนินงานการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา (2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากบทเรียนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และ (3) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยมีกลุ่มเป้าหมายการดำเนินงานเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏที่กระจายและครอบคลุมกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 7 กลุ่ม จำนวน 10 แห่ง ประกอบด้วย (1) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร (2) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (3) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (4) มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (5) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (6) มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (7) มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี (8) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (9) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และ (10) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนาจำนวน 10 แห่ง โดยใช้วิธีดำเนินการศึกษาแบบผสมผสาน (Mixed Method) จากการศึกษาเอกสาร รายงาน และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่จัดประชุมระดมความคิดเห็นกับผู้บริหาร คณาจารย์ และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 10 แห่ง การศึกษาดูงาน และการสัมภาษณ์ประธาน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา รวมถึงประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจชุมชนรวมทั้งสิ้น 10 แห่ง

1. สรุปผล

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ 3 ข้อ สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ ลงไปพัฒนา

จากการศึกษาข้อมูลและลงพื้นที่เพื่อศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 10 แห่ง พบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏมีสภาพการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

1.1) แนวนโยบายหรือแนวทางการดำเนินงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามนโยบายและแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ในการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งกำหนดให้มีตัวชี้วัดด้านวิสาหกิจชุมชนตัวชี้วัดที่ 12 จำนวนวิสาหกิจชุมชน/ผู้ประกอบการใหม่ในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ประสบความสำเร็จจากการสนับสนุนองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งในภาพรวมจากการดำเนินงานพบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานผ่านยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น แผนปฏิบัติงานระยะ 5 ปี และแผนปฏิบัติการประจำปี อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่งจะมีการบริหารจัดการภายในที่แตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งแนวทางดำเนินงานเป็น 2 แนวทาง ดังนี้

(1) การแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อน โดยกำหนดให้ผู้แทนของแต่ละคณะ เช่น คณบดีหรือรองคณบดีเป็นคณะกรรมการ และมีการกำหนดพื้นที่การบริการชุมชนให้กับคณะต่างๆ โดยมอบหมายให้รับผิดชอบ 1 พื้นที่บริการต่อ 1 คณะ

(2) การให้กองบริการวิชาการเป็นผู้บริหารจัดการ ซึ่งอาจมาจากการที่เข้าพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาจากนโยบายการพัฒนาของจังหวัด (ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ) ตามกลยุทธ์การดำเนินงานของยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือวิสาหกิจชุมชนเข้ามาขอความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัย และมีการบริหารจัดการโครงการและพื้นที่ไปยังคณะที่เหมาะสมเพื่อรับผิดชอบตามความเชี่ยวชาญ โดยเน้นให้มีการบูรณาการความเชี่ยวชาญระหว่างคณะ บูรณาการการเรียนการสอนและโครงการ

พัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือจากการสนับสนุนขององค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ โดยอาจมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานในพื้นที่ หรือคณะกรรมการขับเคลื่อนในพื้นที่ระดับจังหวัด และอำเภอ จากนั้นคณาจารย์และนักศึกษาจะลงพื้นที่เพื่อดำเนินงานต่อไป

1.2) กระบวนการ/เกณฑ์ในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยามีกระบวนการและเกณฑ์ในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนที่จะลงไปพัฒนา ดังนี้ (1) การเปิดเวทีประชาคมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพื้นที่เพื่อรับฟังปัญหาและสำรวจความต้องการของชุมชน (2) การแนะนำหรือการกำหนดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเป้าหมายจากผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ (3) พิจารณาและใช้ข้อมูลจากกรมการพัฒนาชุมชนเป็นจุดเริ่มต้น แล้วสำรวจและวิเคราะห์สภาพพื้นที่จริงก่อนลงไปพัฒนา (4) พิจารณาให้ความสำคัญกับพื้นที่ในความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยที่มีลักษณะสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาของจังหวัด (5) พิจารณาให้และความสำคัญกับชุมชนที่เข้ามาติดต่อขอรับบริการด้วยตนเอง (6) พิจารณาเลือกชุมชนที่ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำ มีความเข้มแข็ง และมีความพร้อมที่จะพัฒนา ซึ่งจากผลการศึกษา พบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏส่วนใหญ่ใช้เกณฑ์ด้านนี้เป็นหลักในการเลือกพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และ (7) พิจารณาความเร่งด่วนของปัญหา ในกรณีที่หากไม่ลงไปพัฒนาหรือเข้าไปให้ความช่วยเหลือจะเกิดความเสียหาย

1.3) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น แบ่งเป็นเป็นผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ และผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

(1) ผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัย

- มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎหมายตามยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จนบรรลุเป้าหมายการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น สามารถตอบใจหตุ้ความต้องการของท้องถิ่นและเป็นที่พึ่งให้กับคนในชุมชนและท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี
- มหาวิทยาลัยได้ศึกษาและพัฒนาการวิจัยที่ส่งผลโดยตรงกับวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งใช้วิสาหกิจชุมชนเป็นห้องทดลองและโรงเรียนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีคุณภาพ สามารถนำไปขึ้นทะเบียนรับรองมาตรฐานอาหารและยาได้ และสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปแสดงในงานนิทรรศการต่าง ๆ ในระดับประเทศ เพื่อเพิ่มชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัยและประเทศ

- อาจารย์มหาวิทยาลัยได้ประสบการณ์ในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนกระบวนการทำงานร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถใช้องค์ความรู้เชิงวิชาการจากงานวิจัยมาช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของวิสาหกิจชุมชนได้อย่างตรงประเด็น และที่สำคัญยังสามารถนำผลงานไปขอรับการประเมินตำแหน่งทางวิชาการได้

- นักศึกษาได้มีโอกาสลงพื้นที่ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีประสบการณ์การทำงานด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ช่วยพัฒนาและบูรณาการการทำงานร่วมกับชุมชน ทำให้รับรู้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอด มีจิตอาสา รวมทั้งวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดให้เติบโตอย่างยั่งยืน

(2) ผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน

- ชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ตนเอง (SWOT) นำไปสู่การแก้ไขปัญหา วิเคราะห์ความต้องการ และกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นชุมชนเข้มแข็ง

- ทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีอาชีพ มีงานทำ เกิดการจ้างงานและสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน และเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าในชุมชน

- ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงด้านการประกอบอาชีพ ส่งผลต่อการย้ายถิ่นของเยาวชนคนรุ่นใหม่ลดลง เนื่องจากการอยู่ในชุมชนสามารถมีรายได้ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

- กระบวนการผลิต/การแปรรูปผลิตภัณฑ์และสินค้ามีมาตรฐาน ผลผลิตทางการเกษตรมีคุณภาพ และมีความปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนดทั้งต่อเกษตรกรและผู้บริโภคเป็นไปตามการปฏิบัติทางเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices : GAP)

- การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น สามารถลดต้นทุนการผลิตและผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่ายมีความหลากหลายมากขึ้น

- ช่องทางการจัดจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น นำมาซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จนสามารถกลายเป็นรายได้หลักของครอบครัว

โดยในภาพรวม พบว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นใน 4 ด้าน ตามเป้าหมายของยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ดังนี้

(1) ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้ มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

(2) ด้านสังคม ส่งเสริมสถาบันครอบครัว ทำให้คนรุ่นใหม่ได้มีเวลาอยู่ร่วม และดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว รวมทั้งผู้สูงอายุได้มีโอกาสถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา ท้องถิ่นให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาเรียนรู้

(3) ด้านการศึกษา โดยการเป็นพี่เลี้ยงให้กับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่ ด้วยการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้รู้จักชุมชนบ้านเกิด ถ่ายทอดองค์ความรู้ และบูรณาการ การจัดการเรียนการสอนเรื่องอาชีพในชุมชนให้กับผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในชุมชน

(4) ด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้คนในชุมชนประกอบวิสาหกิจชุมชนเชิงเกษตร อินทรีย์ หรือทำการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการโดยคำนึง ถึงการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือเกษตรหมุนเวียน ซึ่งถือเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.4) ปัจจัยความสำเร็จ

การดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุตามเป้าหมายและเจตนารมณ์ มีปัจจัยที่เอื้อและส่งผลต่อความสำเร็จที่สำคัญ ดังนี้ (1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารมหาวิทยาลัย ราชภัฏ โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้นำและผู้ให้การสนับสนุนส่งเสริมอาจารย์ บุคลากรและนักศึกษา และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (2) ผู้นำวิสาหกิจชุมชน/กลุ่มชุมชน มีวิสัยทัศน์ มีความตั้งใจและเข้มแข็ง เห็นประโยชน์ของส่วนร่วมหรือชุมชนมากกว่าประโยชน์ ส่วนตน (3) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมีจุดเริ่มต้นจากความต้องการของชุมชนในพื้นที่ (4) ชุมชนเปิดใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลง และมีทัศนคติที่ต้องการพึ่งพาตนเองของคน ในชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนวคิดและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (5) คณาจารย์ ของมหาวิทยาลัยมีความเข้มแข็ง มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างภายในคณะและ ต่างคณะ รวมทั้งมีศักยภาพในการหาแหล่งทุนจากหน่วยงานต่าง ๆ (6) การขับเคลื่อนและ ความร่วมมือในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัยหน่วยงาน ในท้องถิ่น เป็นต้น จนทำให้ชุมชนเกิดความผูกพัน และความไว้วางใจ (7) พลังความร่วมมือ อย่างจริงใจของเครือข่ายที่ไม่ได้มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชน แต่ร่วมแรง ร่วมใจ ติดตาม และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (8) นวัตกรรม/แนวคิด และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน (9) การมีเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ทำให้มีการช่วยเหลือกัน ระหว่างวิสาหกิจชุมชน

2. รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากบทเรียนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

การบริหารจัดการภายในของมหาวิทยาลัยราชภัฏในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน อาจมีความแตกต่างกันตามความเชี่ยวชาญและบริบทของมหาวิทยาลัย การกำหนดขั้นตอนและวิธีการตามช่วงระยะการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัย นับเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยแบ่งขั้นตอนและวิธีการในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ครบวงจรกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งสามารถสรุปเป็นรูปแบบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน 3 รูปแบบ ดังนี้

2.1) รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏในระยะเริ่มต้น

ระยะเริ่มต้น เป็นระยะที่มหาวิทยาลัยจะทำงานร่วมกับวิสาหกิจชุมชน 2 แนวทาง คือ (1) ชุมชนที่เตรียมตัวจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน หรือเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่งเริ่มก่อตั้ง และ (2) วิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่แล้วแต่ประสบปัญหาในการดำเนินงาน โดยมหาวิทยาลัย จะทำการวิเคราะห์สภาพ (Situation Analysis) และวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนรู้จักตนเอง และสามารถกำหนดเป้าหมายและวิธีการในการพัฒนาร่วมกันต่อไปได้ ทั้งนี้ ในส่วนของชุมชนที่เตรียมตัวจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏจะเสริมองค์ความรู้และให้การช่วยเหลือในการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และสำหรับวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการมาแล้วแต่ประสบปัญหาในการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจะเข้ามาให้บริการวิชาการทางด้านการจัดทำบัญชีและการบริหารจัดการทางธุรกิจ เช่น การบริหารเวลา การจัดการผลประโยชน์และจัดตั้งกองทุนสำหรับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

2.2) รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏในระยะพัฒนา

ระยะพัฒนา เป็นระยะที่ต้องใช้การลงทุนทั้งด้านงบประมาณ ทรัพยากร องค์ความรู้ และระยะเวลาของการดำเนินงานค่อนข้างมาก ระยะพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนจะเริ่มต้นเมื่อวิสาหกิจชุมชนเข้าใจและรู้ความต้องการและความคาดหวังของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตน และสามารถกำหนดเป้าหมายและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่ชัดเจนแล้ว วิสาหกิจชุมชนจะต้องได้รับการพัฒนาใน 2 ส่วน คือ (1) การพัฒนาสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนมีองค์ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน โดยในปัจจุบัน สามารถพัฒนาผ่านการทำงาน (On-the-Job

Training) และการพัฒนากับหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีการจัดหลักสูตรการฝึกอบรม และ (2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนและตลาดให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องระดมองค์ความรู้ การวิจัย ตลอดจนเทคโนโลยีและนวัตกรรม ร่วมศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปพร้อมกับวิสาหกิจชุมชน

2.3) รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏในระยะต่อ ยอด

ระยะต่อยอด จากการศึกษาที่วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ประสบปัญหาสำคัญ ได้แก่ (1) หากผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่ต้องการของตลาด จะไม่มีการสั่งผลิตและขายไม่ได้ (2) หากผลิตภัณฑ์ไม่มีความโดดเด่นหรือซับซ้อน ลอกเลียนแบบง่าย ทำให้มีการแย่งตลาดกันและผลิตภัณฑ์สิ้นตลาดจนไม่สามารถขายได้ในราคาที่คุ้มทุน และ (3) วิสาหกิจชุมชนขาดความหลากหลายของช่องทางการจัดจำหน่าย มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้วิสาหกิจชุมชนเข้าใจและเห็นช่องทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งสามารถขยายช่องทางการตลาดและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนได้ เพื่อต่อยอดและเตรียมความพร้อมเพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืนต่อไป

3. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันด้วยข้อกำหนดของบทบาทและภาระหน้าที่ตาม พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ดังที่กล่าวไปแล้ว ซึ่งเป็นจุดร่วมสำคัญที่นำไปสู่ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏได้ ผ่านการเรียนรู้และผสมพลังเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและท้องถิ่นร่วมกัน จึงมีข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดังนี้

3.1) ร่วมมือเพื่อพัฒนา

3.1.1 ผสานพลังการทำงานแบบจตุรภาคี (Quadruple Helix) ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพคน (Capacity Building) และบริการวิชาการ (Academic Consultancy Service) การผสมผสานพลังจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยและวิสาหกิจชุมชนใน 2 ระดับที่จะนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ คือ (1) การพัฒนาศักยภาพคน และ (2) การพัฒนาศักยภาพของงานวิจัยและนวัตกรรมที่ตอบโจทย์การพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนและท้องถิ่นโดยการทำงานร่วมกันระหว่างภาคธุรกิจและมหาวิทยาลัยจะทำให้

วิสาหกิจชุมชนเข้าใจแนวโน้มของตลาด สามารถวิเคราะห์ช่องว่างของตลาด (Business Gap Analysis) ร่วมกันด้วยความเชี่ยวชาญของภาคี และกำหนดทิศทางของการบริการหรือผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้อย่างเป็นรูปธรรม

3.1.2 เครือข่ายการวิจัยและนวัตกรรมวิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise Research and Innovation Network) เป็นเวทีในการติดตามการดำเนินงาน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนาผ่านการนำเสนอผลงาน (Showcasing) และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และคัลส์เตอร์ของผลิตภัณฑ์ ทำให้วิสาหกิจชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเห็นแนวโน้มการพัฒนาผลิตภัณฑ์และวิสาหกิจชุมชนของตนได้

3.2) ส่งเสริมเพื่อการเติบโต

3.2.1 ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานและนำไปสู่การจดทะเบียนสิทธิบัตร การส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่การจดทะเบียนสิทธิบัตร/อนุสิทธิบัตร จะเป็นการคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์หรือผลิตภัณฑ์ รับรองการเติบโตของวิสาหกิจชุมชนสู่ตลาดที่กว้างขึ้น และสามารถนำองค์ความรู้มาเป็นฐานในการวิจัย พัฒนาและต่อยอดต่อไปได้

3.2.2 ขยายตลาดสู่ต่างประเทศ การส่งเสริมการขยายตลาดสู่ต่างประเทศ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏปรับมุมมองทางธุรกิจ กำหนดเป้าหมาย และปรับการบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนไปสู่อีกระดับของการพัฒนา เพื่อส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนพร้อมเติบโตต่อไป

3.3) ทบทวนปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ

3.3.1 พัฒนากองทุนและมาตรการสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทั้ง Reskills Upskills และ New Skills ซึ่งปัจจุบันบางวิสาหกิจชุมชนได้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อเรียนรู้กันเอง แต่หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคีร่วมจัดตั้งกองทุนและพัฒนา มาตรการสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาองค์ความรู้และทักษะให้กับวิสาหกิจชุมชน จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนในเกิดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพิ่มความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

3.3.2 ทบทวนกฎหมาย กฎระเบียบที่เอื้อต่อการทำงานและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏได้กำหนดและส่งเสริมให้อาจารย์มีการทำงานพัฒนาท้องถิ่น โดยอาจารย์สามารถนำผลงานมาใช้สำหรับประเมินตำแหน่งทางวิชาการได้ จึงควรมีการทบทวนกฎหมายและกฎระเบียบเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับอาจารย์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ และลดข้อจำกัดรวมถึงปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

3.3.3 ให้ความช่วยเหลือด้านภาษาและกฎหมาย ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีข้อจำกัดด้านภาษาต่างประเทศ และองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายทางธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏควรให้ความช่วยเหลือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในระยะพัฒนาและระยะต่อยอด เพื่อไม่ให้เกิดการเสียเปรียบหรือความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในทางกฎหมายได้ รวมทั้งเป็นการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วย ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากการสนับสนุนภายนอก

2. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากการศึกษา เรื่อง มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อดังกล่าวข้างต้น จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบาย ดังนี้

ระดับนโยบาย

ภาครัฐ (เช่น กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, กรมส่งเสริมการเกษตร)

1) ปรับกฎระเบียบการใช้จ่ายและการจัดสรรงบประมาณที่เอื้อต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ให้สามารถจัดซื้อครุภัณฑ์หรืออุปกรณ์พื้นฐานทางเทคโนโลยีที่จำเป็น เพื่อเป็นฐานต่อยอดในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เติบโตก้าวหน้า รวมทั้งปรับกฎระเบียบในการลงชื่อเข้าปฏิบัติงานประจำวันของอาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น

2) ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณในการลงทุนด้านเทคโนโลยีเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง และเกิดกระบวนการผลิตที่สูญเสียน้อยที่สุด (Zero Waste)

3) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนใน 4 มิติ ได้แก่ (1) ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน (2) รายได้และเศรษฐกิจ (3) สังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน และ (4) ความอยู่ดีกินดีของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าของชุมชนให้ครบวงจรของการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

4) เปิดช่องทางหรือส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยรัฐกำหนดมาตรการแรงจูงใจด้านภาษีที่เหมาะสม เช่น การส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคเอกชนเป็นหน่วยงานหรือผลิตสินค้าสำเร็จรูปหรือชิ้นส่วนสินค้าตามมาตรฐานและความต้องการของผู้ว่าจ้าง (Original Equipment Manufacture : OEM)

5) ส่งเสริมให้หน่วยงานทางการศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ นำเทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาให้เกิดวิสาหกิจชุมชนใหม่ ๆ (Youth Smart Enterprise) เพื่อลดและป้องกันการเกิดวิกฤตสังคมเกษตรกรรมในอนาคต

6) ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหน้าที่หลักตามภารกิจต่าง ๆ กับหน่วยงานด้านการศึกษาในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาไปพร้อมกับการพัฒนาในมิติอื่น ๆ ของประเทศอย่างเป็นองค์รวมไปพร้อมกัน

ระดับการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

1) วางแผนและกำหนดระยะเวลาในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยเมื่อครบกำหนดเวลาแล้ว ต้องลดระดับความช่วยเหลือหรือถอยออกเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตัวเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน โดยมีการติดตามประเมินผลและทบทวนแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยที่สอดคล้องและตอบโจทย์ความต้องการเชิงพื้นที่ เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์และพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ให้เติบโตและเป็นไปตามสภาพและบริบทความต้องการของพื้นที่เพิ่มขึ้น

3) จัดทำระบบฐานข้อมูลและองค์ความรู้ด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนทั้งด้านรูปแบบ กระบวนการแนวปฏิบัติที่ดี ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงสถิติข้อมูลด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อประโยชน์ในการนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนพัฒนาและการตัดสินใจเชิงนโยบาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

4) ถอดบทเรียนและจัดทำชุดความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา รวมทั้งส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและประชาชนที่สนใจ

5) เป็นหน่วยให้บริการทางวิชาการด้านการพัฒนาที่ครบวงจร โดยเชื่อมโยงและครอบคลุมกับมิติการศึกษา ทั้งการพัฒนาศักยภาพ การส่งเสริมเทคโนโลยี รวมถึงการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนระยะสั้นที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของชุมชน เพื่อส่งเสริมการศึกษาเพื่ออาชีพ รวมทั้งรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าให้คงอยู่สืบไปอย่างยั่งยืน

วิสาหกิจชุมชน

1) ให้ความสำคัญและส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ (Young Smart Generation) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาและต่อยอดการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมความเป็นผู้ประกอบการ และสืบสานรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชุมชนให้คงอยู่สืบต่อไป

2) ต้องมีการรวมตัวและสร้างการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในการพัฒนาและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ค
สารบัญ	ท
สารบัญแผนภาพ	ด

บทที่ 1 บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
2. วัตถุประสงค์.....	3
3. ขอบเขตการศึกษา.....	4
4. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
5. กรอบแนวคิดการศึกษา.....	7
6. ประโยชน์หรือผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	8

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ.....	10
แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา และแผนอื่นๆที่เกี่ยวข้อง	
2. พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 และ.....	15
แผนด้านการอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้อง	
3. พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547	17
4. ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น.....	18
ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)	
5. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548.....	20
และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง	

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

6. ศาสตร์พระราชากับแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	23
7. แนวคิดและความหมายของรูปแบบและการพัฒนา.....	26
8. หลักการและแนวคิดของการพัฒนาชุมชน.....	32
9. ความหมายและความสำคัญของท้องถิ่น.....	37
10. หลักการและแนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	39
11. การดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน	47
12. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	52

บทที่ 3 วิธีดำเนินการ

- ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและการดำเนินงานพัฒนา.....	57
วิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา	
- ระยะที่ 2 การศึกษารูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน.....	59
จากบทเรียนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ	
- ระยะที่ 3 จัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน.....	60
สู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ	

บทที่ 4 ผลการศึกษา

4.1 สภาพปัจจุบันและการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน.....	63
ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา	
4.2 รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากบทเรียนการดำเนินงาน.....	130
ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ	
4.3 ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จ.....	135
ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ	

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอเชิงนโยบาย

5.1 สรุปและอภิปรายผล.....	143
5.2 ข้อเสนอเชิงนโยบาย.....	155

ภาคผนวก

- ภาคผนวก ก คำสั่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.....	160
เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานดำเนินโครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏ กับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น	
- ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการ	163
- ภาคผนวก ค รายชื่อวิสาหกิจประธานวิสาหกิจชุมชนจำนวน 10 แห่ง.....	164
- ภาคผนวก ง รูปภาพการประชุมระดมความคิดเห็น.....	165
ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏจำนวน 10 แห่ง	
- ภาคผนวก จ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	175
- ภาคผนวก ฉ QR Code คลิปวิดีโอเผยแพร่ผลงาน จำนวน 11 คลิป.....	180

บรรณานุกรม	181
------------------	-----

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1	กรอบแนวคิดในการศึกษา.....7
แผนภาพที่ 2	เศรษฐกิจฐานรากแห่งทุนวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจ..... 39 แห่งการแข่งขันอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง
แผนภาพที่ 3	ความสัมพันธ์ในการทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ..... 46 ตามรูปแบบจตุรภาคี
แผนภาพที่ 4	รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน..... 66 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
แผนภาพที่ 5	ราชภัฏเพชรบุรีโมเดล.....67
แผนภาพที่ 6	รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน.....73 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
แผนภาพที่ 7	รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน..... 79 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
แผนภาพที่ 8	รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน..... 86 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
แผนภาพที่ 9	รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน..... 92 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
แผนภาพที่ 10	รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน..... 98 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
แผนภาพที่ 11	รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน.....105 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
แผนภาพที่ 12	รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน.....111 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
แผนภาพที่ 13	รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน.....118 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
แผนภาพที่ 14	รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน.....126 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญแผนภาพ [ต่อ]

	หน้า
แผนภาพที่ 15	
รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน.....	131
ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ	
แผนภาพที่ 16	
บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับระยะการพัฒนา.....	132
ของวิสาหกิจชุมชน	
แผนภาพที่ 17	
แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จ.....	135
ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ	

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจที่จะทำให้ประชาชนมีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพเพื่อเป็นฐานกำลังที่สำคัญในการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง ดังนั้น การพัฒนาการศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้มีคุณภาพ จึงนับเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันเพื่อสร้างความเจริญเติบโต และยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทุกช่วงวัย โดยแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ยุทธศาสตร์ที่ 3 มุ่งพัฒนาศักยภาพ คนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษา และมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนา คุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ และยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยการส่งเสริมการวิจัย และพัฒนา เพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และที่ผ่านมามหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนท้องถิ่น ได้มีการริเริ่มโครงการสำคัญเพื่อพัฒนาการศึกษาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน ในพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีบริบทแตกต่างหลากหลายทั้งในด้านภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ ที่สำคัญของประเทศไทย นำมาซึ่งผลลัพธ์ทางการศึกษาที่เกิดประโยชน์กับผู้เรียนและการพัฒนา คุณภาพชีวิตของประชาชน สร้างผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน ตามลักษณะเด่นและศักยภาพของพื้นที่

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมามหาวิทยาลัยราชภัฏได้ขับเคลื่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) โดยมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการศึกษาและการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประชาชนในท้องถิ่นที่ปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมตามพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ การพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ซึ่งนับเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้งในมิติของการสร้างรายได้ เป็นแหล่งการจ้างงาน และเป็นกลไกในการแก้ปัญหาความยากจนของประเทศที่ปัจจุบันรัฐบาลให้ความสำคัญและสนับสนุนส่งเสริมเป็นอย่างมาก โดยวิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการของชุมชนที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินงานอื่น ๆ โดยกลุ่มบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็คนิตบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิตบุคคล เพื่อเป้าหมายในการสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายทั้งที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การท่องเที่ยว งานศิลปหัตถกรรม เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ของชุมชนในพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนาได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้น นำมาซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นของประชาชนทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเอง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยในปัจจุบันมีวิสาหกิจชุมชนที่มีชื่อเสียงหลายแห่งได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้งทางด้านวิชาการและการบริหารจัดการ ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมที่ประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ มีอยู่ จนสามารถทำให้กิจการของวิสาหกิจชุมชนนั้นได้รับการพัฒนาและขยายตัวเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว นำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดของประชาชนและความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน สังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในฐานะหน่วยงานในการจัดทำแผนและนโยบายการศึกษา รวมทั้งการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำองค์ความรู้ด้านการศึกษา ได้สนับสนุนองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เน้นผลที่เกิดกับประชาชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง และเพื่อเป็นการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติในประเด็นการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่ 2 และยุทธศาสตร์ที่ 3 เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาการผลิตและพัฒนากำลังคน ให้มีอาชีพและมีรายได้ที่มั่นคง สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นที่ 11 การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ประเด็นที่ 12

การพัฒนาการเรียนรู้ และประเด็นที่ 16 เศรษฐกิจฐานราก ซึ่งเป็นประเด็นที่รัฐบาลต้องการส่งเสริม เศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพและ ความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น รวมทั้งสอดคล้องกับแผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาฉบับ ปรับปรุง กิจกรรมปฏิรูปที่ 5 การปฏิรูปบทบาทและการวิจัยและระบบธรรมาภิบาลของสถาบัน อุดมศึกษาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศไทยออกจากกับดักรายได้ปานกลางอย่างยั่งยืน จึงได้กำหนดให้มีการจัดทำ“โครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น” ขึ้น เพื่อให้มหาวิทยาลัยราชภัฏ สถาบันอุดมศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำผลที่ได้จากการศึกษาไปปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการ ขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นให้บรรลุผลสำเร็จด้านการส่งเสริม สนับสนุน และ พัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถปรับตัวและดำรงชีพในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับบริบท ของพื้นที่ เพื่อสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้เป็นแหล่งสร้างรายได้ที่มั่นคง นำมาซึ่ง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ต่อการตัดสินใจเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาประเทศในมิติที่เกี่ยวข้อง และเป็นการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติและแผนการปฏิรูปประเทศประเทศด้านการศึกษา ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และการดำเนินงานการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา
- 2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากบทเรียนการดำเนินงานของ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
- 2.3 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัย ราชภัฏ

3. ขอบเขตการศึกษา

3.1 ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 4 เดือน นับตั้งแต่เดือนมิถุนายน - กันยายน 2565 โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 กำหนดกรอบแนวทางในการดำเนินงาน

- ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- แต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วย ผู้บริหารสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ผู้บริหารและผู้แทนมหาวิทยาลัยราชภัฏที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และข้าราชการสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่รับผิดชอบโครงการร่วมเป็นคณะทำงาน
- กำหนดกรอบแนวทางในการศึกษารูปแบบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ระยะที่ 2 วางแผนและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

- วางแผนและกำหนดขอบเขตการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล
- สร้างเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ลงพื้นที่ศึกษาบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยราชภัฏและวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพกับผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษา และประชาชน
- วิเคราะห์ข้อมูลและผลการศึกษจากมหาวิทยาลัยราชภัฏและวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

ระยะที่ 3 สรุปผลการศึกษาร่วมกับการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

- จัดทำ (ร่าง) รายงานการศึกษาเรื่อง “มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น” ในประเด็นสำคัญต่อไปนี้
- สรุปรูปแบบในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ
- จัดทำข้อเสนอแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ
- จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่แนวปฏิบัติที่ดีในยังภาคส่วนต่างๆ

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหาและกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสำรวจสภาพปัจจุบันและการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ศึกษารูปแบบและแนวปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และจัดทำข้อเสนอแนะทางในการดำเนินงานส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ รวมทั้งข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อเผยแพร่และขยายผลไปยังมหาวิทยาลัยราชภัฏและสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ยกกระดับฐานะทางเศรษฐกิจฐานราก และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้เป็นรากฐานทรัพยากรมนุษย์ที่มั่นคงและมีคุณภาพของประเทศ นำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ได้อย่างยั่งยืน โดยมีกลุ่มเป้าหมายการดำเนินงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย อาทิ ผู้บริหารมหาวิทยาลัย คณาจารย์ นักศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยราชภัฏและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ 10 แห่ง รวมถึงประธาน ผู้แทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และประชาชนในพื้นที่ประกอบกรวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนั้น ๆ ลงไปพัฒนา 10 แห่ง ดังนี้

1. กลุ่มรัตนโกสินทร์ 1 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
2. กลุ่มภาคกลาง 1 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
3. กลุ่มภาคเหนือ 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
4. กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
5. กลุ่มภาคตะวันออก 1 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
6. กลุ่มภาคตะวันตก 1 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
7. กลุ่มภาคใต้ 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

1. วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินงานอื่น ๆ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

2. สภาพการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา หมายถึง สภาพการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏตามประเด็นหลัก 4 ด้าน ได้แก่ แนวนโยบาย/แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กระบวนการ/เกณฑ์ในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น และปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

3. รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หมายถึง โครงสร้างความสัมพันธ์ของการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกับระยะเวลาในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ส่งผลให้การประกอบการวิสาหกิจชุมชนเป็นไปในทางที่ดีขึ้นอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ในที่นี้แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

- ระยะเริ่มต้น เป็นระยะของการให้องค์ความรู้ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการดำเนินงาน และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในเบื้องต้น

- ระยะพัฒนา เป็นระยะที่วิสาหกิจชุมชนจะต้องได้รับการพัฒนาใน 2 ส่วน ได้แก่ การพัฒนาสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนา รวมถึงการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

- ระยะต่อยอด เป็นระยะการสร้างช่องทางการจัดจำหน่ายให้กับผลิตภัณฑ์หรือบริการของวิสาหกิจชุมชนทั้งในระบบออนไลน์และออฟไลน์

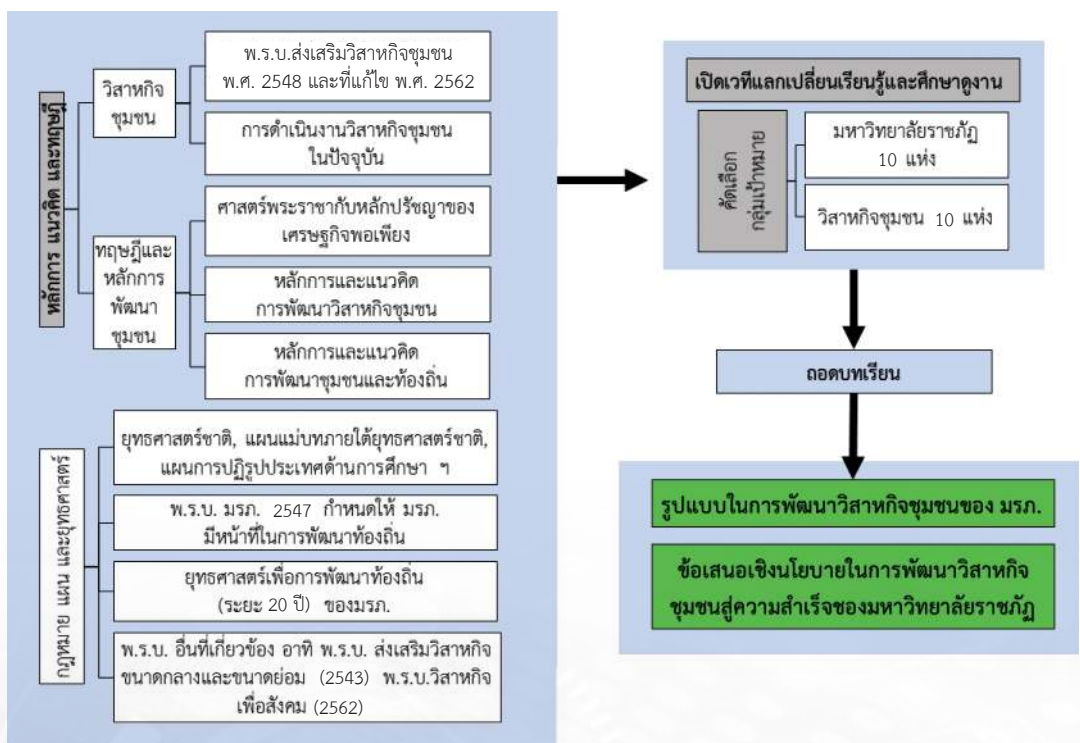
4. แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ หมายถึง วิธีการหรือแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่สามารถทำให้มหาวิทยาลัยราชภัฏสามารถดำเนินงานตามภารกิจและบทบาทที่กำหนดไว้ในมาตรา 7 และมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ได้บรรลุตามเป้าหมายอย่างมีศักยภาพส่งผลต่อความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน นำมาซึ่งความเข้มแข็งของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

5. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น หมายถึง การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อพัฒนาท้องถิ่น อันเป็นผลมาจากการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของ

มหาวิทยาลัยราชภัฏที่ส่งผลใน 4 ด้านตามเป้าหมายของยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ดังนี้

- (1) ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้ มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี
- (2) ด้านสังคม ส่งเสริมสถาบันครอบครัว ทำให้คนรุ่นใหม่ได้มีเวลาอยู่ร่วมและดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว รวมทั้งผู้สูงอายุได้มีโอกาสถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาเรียนรู้
- (3) ด้านการศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้รู้จักชุมชนบ้านเกิด ถ่ายทอดองค์ความรู้และบูรณาการการจัดการเรียนการสอนเรื่องอาชีพในชุมชนให้กับผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในชุมชน
- (4) ด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้คนในชุมชนประกอบอาชีพหัตถกรรมหรือทำการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรืออาชีพหัตถกรรมที่ดำเนินการโดยคำนึงถึงการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือเกษตรหมุนเวียน ซึ่งถือเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. กรอบแนวคิดการศึกษา

แผนภาพที่ 1 : กรอบแนวคิดในการศึกษา

6. ประโยชน์หรือผลที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้รับรู้และเข้าใจสภาพปัจจุบันการดำเนินการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และได้เผยแพร่แนวทางการพัฒนาการศึกษาและเศรษฐกิจในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อเป็นตัวอย่างและแนวปฏิบัติที่ดีให้กับสถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบสื่อวีดิทัศน์และสื่ออื่น ๆ

6.2 กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมมีแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของสถาบันอุดมศึกษากับการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษาและเศรษฐกิจให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้ สามารถพึ่งพาตนเอง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในภาพรวมทั้งด้านการศึกษาและเศรษฐกิจฐานราก

6.3 สถาบันอุดมศึกษาและผู้เกี่ยวข้องมีองค์ความรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพิ่มมากขึ้น นำไปสู่การต่อยอดการดำเนินการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายการเป็นเศรษฐกิจฐานรากที่สำคัญของประเทศ สามารถยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่อง มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ได้มีการศึกษายุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษา และแผนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 และแผนด้านการอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้อง
3. พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547
4. ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)
5. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง
6. ศาสตร์พระราชากับแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
7. แนวคิดและความหมายของรูปแบบและการพัฒนา
8. หลักการและแนวคิดการพัฒนาชุมชน
9. ความหมายและความสำคัญของท้องถิ่น
10. หลักการและแนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
11. การดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน
12. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา และแผนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์ชาติ

ยุทธศาสตร์ชาติ มีการประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2561 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ มีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยการศึกษา เรื่อง มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ที่ได้กำหนดแนวทางการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนากลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคตที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการและการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ มุ่งเน้นการสร้างและพัฒนาผู้ประกอบการยุคใหม่ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ กลาง เล็ก วิสาหกิจเริ่มต้น วิสาหกิจชุมชน หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมทั้งเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบการยุคใหม่ที่มีทักษะและจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถในการแข่งขันและมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจน โดยมีนวัตกรรม 3 ด้าน คือ นวัตกรรม การสร้างโมเดลธุรกิจ นวัตกรรมเชิงสินค้าและบริการ และนวัตกรรมเชิงกระบวนการผลิตและบริการ พร้อมทั้งเป็นนักการค้าที่เข้มแข็งที่จะนำไปสู่การสนับสนุนเป็นชาติการค้า มีความสามารถในการเข้าถึงตลาดทั้งในและต่างประเทศ เป็นผู้ประกอบการที่ “ผลิตเก่ง ขายเก่ง” “ซื้อเป็น ขายเป็น” บริการเป็นเลิศ สามารถขยายการค้าและการลงทุนในต่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีธรรมาภิบาล และยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มุ่งเน้นการสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย โดยพัฒนาทักษะชีวิตและการเรียนรู้ การทำงานและการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพของประชากรแต่ละช่วงวัย ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมพร้อมทั้งพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็ง การสนับสนุนบทบาทของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเข้ามาเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว รวมทั้งประเด็นการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการพัฒนาผู้นำชุมชนให้ เป็นต้นแบบของการมีคุณธรรม จริยธรรม การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การจัดระเบียบสังคม และการนำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เป็นต้น

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2562 มีจำนวนรวม 23 ฉบับ โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ดังนี้

- **ประเด็นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต** เป็นการวางรากฐาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบโดยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ พัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติและทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้าอย่างเต็มศักยภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาในช่วงวัยเรียน/วัยรุ่น ให้มีความรู้และทักษะในศตวรรษที่ 21 รู้จักคิด วิเคราะห์ รักการเรียนรู้ มีสำนึกพลเมือง มีความกล้าหาญทางจริยธรรม มีความสามารถในการแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพผลตลอดชีวิตดีขึ้น การพัฒนาและยกระดับศักยภาพวัยแรงงานให้แรงงานมีศักยภาพในการเพิ่มผลผลิต มีทักษะอาชีพสูง ตระหนักในความสำคัญที่จะพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ สามารถปรับตัวและเรียนรู้สิ่งใหม่ตามพลวัตของโครงสร้างอาชีพและความต้องการของตลาดแรงงานเพิ่มขึ้น และการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในชีวิต มีทักษะการดำรงชีวิต เรียนรู้พัฒนาตลอดชีวิต มีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สังคมเพิ่มขึ้น

- **ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก** การดำเนินงานเพื่อพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง โดยมีเป้าหมายเพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก และเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ เกิดการสร้างอาชีพ และกระจายรายได้และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและไม่เสมอภาคจากระดับชุมชนประกอบด้วยแผนย่อย 2 แผน ดังนี้

- 1) การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ โดยการเพิ่มพูนองค์ความรู้ และทักษะในการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจของเกษตรกร แรงงานทั่วไป และกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยและไม่มั่นคงให้เป็นผู้ประกอบการ ผ่านการสนับสนุนช่วยเหลือทางวิชาการต่าง ๆ เพื่อยกระดับองค์ความรู้และทักษะที่สำคัญและจำเป็นในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า เพื่อยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและก่อให้เกิดการสร้างรายได้ด้วยตนเอง รวมถึงการบริหารจัดการหนี้สิน ครอบคลุมทั้งนี้ในระบบและนอกระบบ เพื่อการแก้ไขปัญหา

หนี้สินอย่างยั่งยืน และการใช้ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม มายกระดับห่วงโซ่อุปทานให้เป็นห่วงโซ่คุณค่าที่สามารถก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนได้อย่างเป็นธรรม

2) การสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มุ่งส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบที่มีโครงสร้างกระจายรายได้ ทั้งวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ และวิสาหกิจเพื่อสังคม การพัฒนาช่องทางตลาดและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการจัดการกลไกการตลาดครบวงจรในรูปแบบการค้าที่เป็นธรรม รวมถึงการมีกติกาให้เกิดโครงสร้างกระจายรายได้ให้กับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม การส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็น และการจัดการกลไกต่าง ๆ เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนมีทุนในการพัฒนาสินค้าและยกระดับเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ

• **ประเด็นผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่**

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่ เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมผู้ประกอบการยุคใหม่ให้เติบโตอย่างเข้มแข็งและเป็นกลไกสำคัญในการขยายตัวของเศรษฐกิจไทย เนื่องจากการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการมีบทบาทสำคัญต่อการกระตุ้นให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต และความเข้มแข็งของผู้ประกอบการจะช่วยให้ประเทศสามารถแข่งขันในระดับเวทีการค้าโลกได้ โดยผู้ประกอบการยุคใหม่จะต้องมีทักษะแห่งอนาคตที่มีความพร้อมทั้งทางด้านทัศนคติ ทักษะความสามารถ และความรู้สำหรับการรับมือกับการแข่งขันที่จะรุนแรงขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกเทคโนโลยี ประกอบด้วยแผนย่อย 4 แผน ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งผู้ประกอบการอัจฉริยะ การสร้างโอกาสเข้าถึงบริการทางการเงิน การสร้างโอกาสเข้าถึงตลาด และการสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่

แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา

แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) จัดทำโดยคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2562 การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา เรื่องที่ 5 การปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาสมรรถนะของคนไทยในศตวรรษที่ 21 ประเด็นปฏิรูปที่ 5.7 การปฏิรูปอุดมศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ประสิทธิภาพและธรรมาภิบาลของระบบอุดมศึกษา โดยมี

เป้าหมายหรือผลลัพธ์อันพึงประสงค์ที่ต้องการให้สถาบันอุดมศึกษาของไทยสามารถตอบสนองความต้องการของประเทศในอนาคต ทั้งในด้านการพัฒนาคน การวิจัยและสร้างสรรค์นวัตกรรม ตลอดจนทำให้สถาบันอุดมศึกษาไทยสามารถปรับตัวและแข่งขันได้ในโลก หรือเป็นสถาบันที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา (ฉบับปรับปรุง) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) กิจกรรมปฏิรูปที่ 5 การปฏิรูปบทบาทการวิจัยและระบบธรรมาภิบาลของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศไทยออกจากกับดักรายได้ปานกลางอย่างยั่งยืน โดยสถาบันอุดมศึกษาซึ่งมีกำลังและทรัพยากรเพียงพอที่จะดำเนินการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ สามารถดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ในการร่วมพัฒนากำลังคน โดยเฉพาะในวัยทำงานให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับโลกการทำงานในยุคใหม่ และปรับบทบาทในกระบวนการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพรองรับการพัฒนาประเทศผ่านการยกระดับการพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 - 2564

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 - 2564 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศโดยยึดหลักการสำคัญ ได้แก่ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาค้นคว้าให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดี และใช้หลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม

จุดเน้นและประเด็นพัฒนาหลักในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่สิบสอง คือ การให้ความสำคัญกับประเด็นร่วมและประเด็นบูรณาการสำคัญที่ต้องนำมาประกอบการพิจารณาการจัดสรรงบประมาณและการติดตามประเมินผลการปฏิบัติเพื่อนำสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ อาทิ การเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ การปรับระบบการผลิตและการเกษตรให้สอดคล้องกับพันธกรณีในด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและศักยภาพของพื้นที่ การพัฒนาวิสาหกิจขนาดย่อม ขนาดเล็กและขนาดกลาง วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อขยายฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความครอบคลุม

มากขึ้น เป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาและส่งเสริมสังคมผู้ประกอบการเพื่อส่งเสริมผู้ประกอบการที่ผลิตได้และขายเป็น การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและยกระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษาภายใต้ 6 ยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับโครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนากำลังคนให้มีทักษะที่สำคัญจำเป็นและมีสมรรถนะตรงตามความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่จัดการศึกษาลดบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศเฉพาะด้าน รวมถึงมีการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย และทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ให้คนทุกช่วงวัยมีทักษะความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษาและมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ รวมทั้งให้สถานศึกษาทุกระดับการศึกษาสามารถจัดกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรอย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน

จากยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษา และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 สามารถสรุปได้ว่าประเทศไทยหรือภาครัฐมีนโยบายในการสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น โดยตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง และพัฒนาคนตลอดทุกช่วงวัยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีรายได้โดยใช้ศักยภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ในการเข้าไปให้บริการทางวิชาการ รวมทั้งให้องค์ความรู้ สนับสนุนการดำเนินงานทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีการพัฒนาจนเติบโตกลายเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ และเป็นฐานกำลังที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างยั่งยืน

2. พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 และ แผนด้านการอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) หมวด 4 หน้าที่และอำนาจของสถาบันอุดมศึกษา มาตรา 26 สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่และอำนาจดังต่อไปนี้ (1) การจัดการศึกษา (2) การวิจัยและสร้างนวัตกรรม (3) การบริการวิชาการแก่สังคม (4) การทะนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม และ (5) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่กฎหมายกำหนด โดยในส่วนของ 3 การบริการวิชาการแก่สังคม มาตรา 40 กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ในการให้บริการทางวิชาการ ให้คำปรึกษาทางวิชาการและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนการสอน การวิจัยและสร้างนวัตกรรมแก่ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และสังคม เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสถาบันอุดมศึกษาในฐานะที่เป็นที่พึ่งทางวิชาการของชุมชนและสังคม ต้องร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ใกล้เคียงกับที่ตั้งสถาบันอุดมศึกษานั้นหรือพื้นที่อื่นตามที่สถาบันอุดมศึกษาเห็นสมควร

แผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564 - 2570

แผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564 - 2570 (ออนไลน์) จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ในการขับเคลื่อนการพัฒนาการดำเนินการตามพันธกิจ เพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ผ่านกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการอุดมศึกษาและการทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีรวมถึงการยกระดับกลไกการขับเคลื่อน และการปฏิรูปจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ภายใต้วิสัยทัศน์ “อุดมศึกษาสร้างคน สร้างปัญญา เพื่อพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน” ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

1) พัฒนาศักยภาพคน (Capacity Building) มีแนวทางการพัฒนา ได้แก่ (1) การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) ยกระดับคุณภาพการศึกษาและสมรรถนะของกำลังคน (3) การสร้างเสริมบุคลากรคุณภาพสูง

2) ส่งเสริมระบบนิเวศวิจัยอุดมศึกษา (Research Ecosystem Building) แนวทางการพัฒนา ได้แก่ (1) การวิจัย นวัตกรรมและการถ่ายทอดเทคโนโลยี (2) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหรือปัจจัยเอื้อภายในสถาบันอุดมศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาผู้ประกอบการนวัตกรรม

3) จัดระบบอุดมศึกษาใหม่ (Higher Education Transformation) แนวทางการพัฒนา ได้แก่ (1) การบริหารจัดการและธรรมาภิบาล (2) การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาตามอัตลักษณ์ที่หลากหลาย (3) ความมั่นคงทางการเงินในระบบอุดมศึกษา และ (4) อุดมศึกษาดิจิทัล

ทั้งนี้ แผนดังกล่าวมีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้คนไทยเป็นคนดี เก่ง มีทักษะแห่งอนาคต สังคมไทยมีสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ในทุกช่วงของชีวิต มีระบบภาครัฐที่โปร่งใสปลอดทุจริตและคล่องตัวทันต่อเหตุการณ์ เพื่อเป็นรากฐานสำคัญทำให้ประเทศไทยมีศักยภาพในการแข่งขันกับนานาประเทศได้มากขึ้น เศรษฐกิจและสังคมเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ก้าวพ้นจากกับดักรายได้ปานกลางสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว

เจตนารมณ์ วิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์ของแผน ดังนี้

1) อุดมศึกษาไทยนำการพัฒนา เปิดโอกาสการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพคนไทย ในศตวรรษที่ 21 ให้มีความสามารถทางวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

2) อุดมศึกษาไทยเป็นแหล่งความรู้และศาสตร์ต่างๆ ที่ทันสมัย นำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

3) อุดมศึกษาไทยบริหารอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาของศาสตร์และวิชาการ รวมถึงการเรียนรู้ที่จะบูรณาการข้ามศาสตร์

4) อุดมศึกษาไทยพัฒนาคุณภาพสู่สากล เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

จากพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 และแผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564 - 2570 พบว่าสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การบริการวิชาการแก่สังคม เพื่อเป็นที่พึ่งทางวิชาการให้กับชุมชนและสังคม โดยต้องร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ใกล้เคียงกับที่ตั้ง สถาบันอุดมศึกษานั้นหรือพื้นที่อื่นตามที่สถาบันอุดมศึกษาเห็นสมควร ทั้งนี้ ภาครัฐหรือกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องให้การส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาตามอัตลักษณ์ที่หลากหลาย เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การจักระบบอุดมศึกษาใหม่

3. พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547

มหาวิทยาลัยราชภัฏ (วิกิพีเดีย, ออนไลน์) เป็นกลุ่มมหาวิทยาลัยที่พัฒนามาจากโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ที่ตั้งอยู่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคของประเทศ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นวิทยาลัยครู หลังจากนั้นได้รับพระราชทานนาม “ราชภัฏ” จากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ให้เป็นชื่อประจำสถาบัน พร้อมทั้งพระราชทานพระราชลัญจกรเป็นตราประจำมหาวิทยาลัย โดยในปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีอยู่ทั้งสิ้น 38 แห่งทั่วประเทศ มีเจตนารมณ์ของการจัดตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นแหล่งผลิตครูที่มีคุณภาพ เป็นแหล่งความรู้วิชาการและเป็นปราชญ์แห่งการพัฒนาท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 หมวด 1 บททั่วไป มาตรา 7 ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ทุนำรุงศิลปและวัฒนธรรม ผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา 7 ให้กำหนดภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ตามมาตรา 8 ดังต่อไปนี้

- 1) แสวงหาความจริงเพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล
- 2) ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น อีกทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน
- 3) เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในคุณค่า ความสำนึก และความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ
- 4) เรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและนักการเมืองท้องถิ่นให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

5) เสริมสร้างความเข้มแข็งของวิชาชีพครู ผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง

6) ประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นทั้งในและต่างประเทศเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

7) ศึกษาและแสวงหาแนวทางพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมถึงการแสวงหาแนวทางเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

8) ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในการปฏิบัติภารกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

4. ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)

จากสารบัญญัติที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศทั้ง 38 แห่ง ได้น้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาในพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวในการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นมาสู่การปฏิบัติ โดยได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 - 2579) ขึ้น และต่อมาได้มีการทบทวนยุทธศาสตร์ดังกล่าว เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2561 (สำนักงานที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2562) ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนาครู ยุทธศาสตร์ที่ 3 การยกระดับคุณภาพการศึกษา และยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบบริหารจัดการ โดยในส่วนของยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น มีเป้าหมาย กลยุทธ์ และตัวชี้วัดที่สำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

เป้าหมายของยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านเศรษฐกิจ (2) ด้านสังคม (3) ด้านสิ่งแวดล้อม และ (4) ด้านการศึกษา โดยมีกลยุทธ์การดำเนินงาน 3 กลยุทธ์ ได้แก่

1) สร้างและพัฒนาความร่วมมือกับผู้ว่าราชการจังหวัดในการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ และดำเนินโครงการตามพันธกิจและศักยภาพของมหาวิทยาลัยโดยกำหนดเป้าหมายเชิงปริมาณ และคุณภาพ รวมถึงกำหนดเวลา (Timeline) ในการดำเนินการทุกขั้นตอนอย่างเป็นรูปธรรม (ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว) ทั้งนี้ ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัด

2) บูรณาการความร่วมมือในมหาวิทยาลัยและภายนอกมหาวิทยาลัย (ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม) ในการดำเนินโครงการพัฒนาให้บรรลุตามเป้าหมายอย่างมีนัยสำคัญ และ

3) บูรณาการการจัดการเรียนการสอน การวิจัยของนักศึกษา และอาจารย์กับการพัฒนาท้องถิ่น

ตัวชี้วัดของยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น มีจำนวนทั้งสิ้น 13 ตัว โดยมีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนโดยตรง คือ ตัวชี้วัดที่ 12 จำนวนวิสาหกิจชุมชน/ผู้ประกอบการใหม่ในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ประสบความสำเร็จจากการสนับสนุนองค์ความรู้จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้งนี้เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการใหม่ในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏประสบความสำเร็จในการประกอบการส่งผลให้เกิดอาชีพ และยกระดับเศรษฐกิจให้ชุมชนท้องถิ่น บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง หรือมีความก้าวหน้าในการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมในด้านรายได้ ผลประกอบการด้านการตลาด ด้านภาพลักษณ์ หรืออื่นๆ ที่แสดงถึงความสำเร็จตามเป้าหมายหรือแผนงานที่กำหนด

สรุป จากพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 และยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏไว้ชัดเจนว่าให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งในด้านการผลิตบัณฑิตให้มีสำนึกความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในคุณค่า ความสำนึก และความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่น เสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและนักการเมืองในท้องถิ่นให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย และสามารถบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม รวมทั้งประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นทั้งในและต่างประเทศเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งได้มีการกำหนดเป้าหมายกลยุทธ์ และตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นแนวปฏิบัติของมหาวิทยาลัยราชภัฏไว้อย่างชัดเจน

5. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

5.1 พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 (ราชกิจจานุเบกษา, 2548) ได้ให้ความหมาย “วิสาหกิจชุมชน” ไว้ว่า หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548) ประกอบด้วย 34 มาตรา โดยมีสาระสำคัญประกอบด้วย ความหมาย การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน การเลิกกิจการ เครือข่าย วิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานกรรมการ อำนาจหน้าที่ คุณสมบัติ วาระการดำรงตำแหน่ง ของคณะกรรมการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด และแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถ ในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลาง (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2563)

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เกิดขึ้นภายหลังพระราชบัญญัติ ส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 อันเนื่องจากฐานรากเศรษฐกิจ ต้องเกิดจากธุรกิจชุมชนก่อนที่จะเป็นผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม ดังนั้น จึงสร้างความเชื่อมโยงให้เกิดเป็นระดับขั้นด้วยการสร้างความพร้อมในการแข่งขันทางการค้าอย่างยั่งยืน

ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) ขึ้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2562 โดยมีการปรับแก้ องค์ประกอบของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่มีการเพิ่มผู้แทนสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นผู้ช่วยเลขาธิการ การปรับแก้องค์ประกอบของ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด และอำนาจหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตร

เป็นต้น ทั้งนี้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการกิจการขนาดกลางและขนาดย่อม โดยให้กรมส่งเสริมการเกษตรและสำนักงานเกษตรจังหวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์บริการรับเรื่อง ประสานงาน ติดตามผลการดำเนินการให้แก่วิสาหกิจชุมชนในการติดต่อกับส่วนราชการ หรือหน่วยงานของรัฐเพื่อจัดตั้งนิติบุคคล รวมทั้งยกเว้นค่าธรรมเนียมในการโอนอสังหาริมทรัพย์ให้แก่วิสาหกิจชุมชน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งเป็นนิติบุคคล

5.2 พระราชบัญญัติวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 (ออนไลน์) ได้มีการบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2543 โดยมีเจตนารมณ์จากที่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งเป็นกลุ่มวิสาหกิจส่วนใหญ่ของประเทศและมีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมยังขาดความสามารถในการประกอบการทั้งหมดทางด้านเทคโนโลยีการผลิต การจัดการ การตลาด และการเงิน ทำให้ไม่อาจแข่งขันกับวิสาหกิจขนาดใหญ่ได้ และประกอบกับสภาพการณ์ปัจจุบันที่ประเทศไทยต้องเปิดเสรีทางการลงทุน การบริการ และการค้า จึงทำให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมประสบภาวะที่ต้องแข่งขันกับกิจการค้าทำนองเดียวกันมากยิ่งขึ้นทั้งในระดับภายในประเทศและระดับนานาชาติ จึงได้จัดให้มีกระบวนการช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนและมาตรการด้านสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสมรวมทั้งจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นศูนย์กลางประสานระบบการทำงานของส่วนราชการ องค์กรของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจที่มีหน้าที่ส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน

ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 99/2557 มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ลงวันที่ 21 กรกฎาคม 2557 และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 (ออนไลน์) เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ใช้บังคับอยู่มีบทบัญญัติบางประการยังไม่เอื้อต่อการส่งเสริมและสนับสนุนผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ดังนั้น เพื่อให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้รับการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาอย่างเนื่อง เป็นระบบ มีความเข้มแข็ง และเติบโตอย่างยั่งยืน สมควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณากำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางหรือขนาดย่อม เพื่อให้สอดคล้องกับการประกอบธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ โดยให้นำจำนวนรายได้

ของวิสาหกิจมาประกอบการพิจารณากำหนดลักษณะด้วย นอกจากนี้ได้ปรับปรุงองค์ประกอบของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และคณะกรรมการบริหารสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งได้เพิ่มหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในการเสนอแนะให้จัดทำงบประมาณ โดยให้มีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งจะทำให้การจัดทำงบประมาณเป็นไปในทิศทางและนโยบายเดียวกัน โดยประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ การมีหลักเกณฑ์ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีความเข้มแข็ง เติบโตอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับการประกอบธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ

5.3 พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) วิสาหกิจเพื่อสังคม หมายความว่า บริษัท ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่นที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ เหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้การกำกับดูแลการประกอบกิจการของวิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นการจัดระเบียบการประกอบอาชีพเพียงเท่าที่จำเป็นและเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งนี้ ตามมาตรา 5 ระบุว่า กิจการที่จะขอจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการจ้างงานแก่บุคคลผู้สมควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ การแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอื่นหรือค้ำประกันประโยชน์ให้แก่สังคมตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด
- 2) มีรายได้ไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบมาจากการจำหน่ายสินค้าหรือการบริการ เว้นแต่กิจการที่ไม่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น อาจมีรายได้ไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบมาจากการจำหน่ายสินค้าหรือการบริการ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการประกาศกำหนด
- 3) นำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ตาม (1) และแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นเจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้นได้ไม่เกินร้อยละสามสิบของผลกำไรทั้งหมด โดยให้

ถือว่าการลงทุนในกิจการของตนเองซึ่งมีกระบวนการผลิตหรือการบริการที่มีลักษณะตาม (1) หรือการขยายกิจการเพื่อวัตถุประสงค์ตาม (1) ตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการประกาศกำหนด เป็นการนำผลกำไรไปใช้เพื่อสังคม

4) มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี

5) ไม่เคยถูกเพิกถอนการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม เว้นแต่พ้นกำหนดสองปีนับถึงวันยื่นคำขอจดทะเบียนเพื่อขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนตามพระราชบัญญัตินี้

6) ไม่มีหุ้นส่วน กรรมการหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล หรือผู้ถือหุ้น ซึ่งถือหุ้นตั้งแต่ร้อยละยี่สิบห้าขึ้นไป ซึ่งเคยเป็นหุ้นส่วน กรรมการหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล หรือผู้ถือหุ้นตั้งแต่ร้อยละยี่สิบห้าขึ้นไป ในกิจการที่เคยถูกเพิกถอนการจดทะเบียนตาม (5) เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนร่วมหรือรู้เห็นกับการกระทำของนิติบุคคลที่เป็นเหตุให้ถูกเพิกถอนการจดทะเบียน

สรุป วิสาหกิจชุมชนตามความหมายที่ปรากฏในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะ เป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เกิดขึ้นภายหลังจากพระราชบัญญัติวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 ประกาศใช้ ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนและสร้างความเชื่อมโยงของผู้ประกอบการระดับฐานรากให้สามารถพัฒนาไปเป็นผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมตามลำดับ อันจะเป็นการสร้างเสริมความพร้อมในการแข่งขันทางการค้าของประเทศได้อย่างยั่งยืน ก่อนที่จะพัฒนาไปเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ

6. ศาสตร์พระราชากับแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ศาสตร์พระราชาคือ แนวทางการพัฒนาของในหลวงรัชกาลที่ 9 (ออนไลน์) ที่มีความลุ่มลึก รอบด้าน มองการณ์ไกล และเน้นความยั่งยืนยาวนานก่อนที่จะประชาคมโลกจะตื่นตัวในเรื่องนี้ เป็นแนวทางการพัฒนาที่มุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยทุกหมู่เหล่า องค์ประกอบของศาสตร์พระราชาคือ การศึกษาและสุขภาพ การเพิ่มผลผลิตภาพการผลิต การค้นคว้าวิจัย การบริหารความเสี่ยง การอนุรักษ์ธรรมชาติและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แต่ละองค์ประกอบ

ล้วนมีส่วนช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของทุกคน โดยเฉพาะคนจนผู้ยากไร้ ทั้งนี้ ศาสตร์พระราชา มีนัยยะที่กว้างขวาง คำว่า “ศาสตร์” แปลว่า ความรู้ที่เป็นระบบ เชื่อถือได้ผ่านการพิสูจน์มาแล้ว หากพิจารณาติดตาม/ดูงานที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงงานมามากกว่า 70 ปี ที่พระองค์ทรงทำเป็นตัวอย่างจำนวนมาก จะพบว่า มีทั้งด้านที่เป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา มนุษยศาสตร์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มีศาสตร์ครบทุกมิติ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นศาสตร์ว่าด้วยการพัฒนามนุษย์ที่สำเร็จที่สุดในโลก เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เป็นปรัชญาที่ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

- 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมี **เงื่อนไข** ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ประเทศไทยกับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเริ่มต้นผลิตหรือบริโภคภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งก็คือหลักในการลดการพึ่งพาเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดภาวะการเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เศรษฐกิจพอเพียงมิใช่หมายถึงความถึงการกระเปียดกระเสียนจนเกินสมควร หากแต่อาจพุ่มเพียงพอได้เป็นครั้งคราวตามอัตภาพ แต่คนส่วนใหญ่ของประเทศมักใช้จ่ายเกินตัว เกินฐานะที่หามาได้

เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจได้ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เศรษฐกิจของประเทศจึงควรเน้นที่เศรษฐกิจการเกษตร เน้นความมั่นคงทางอาหาร เป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลดความเสี่ยง หรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นจะต้องจำกัดเฉพาะแต่ภาคการเกษตรหรือภาคชนบท แม้แต่ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ โดยมีหลักการที่คล้ายคลึงกัน คือ เน้นการเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แกตนเอง และสังคม

สิ่งสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1) มีความเชื่อในแนวความคิดพึ่งตนเอง

2) มีความเข้าใจคำว่า “บูรณาการ” โดยไม่ยึดเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นสรณะ สามารถ

เลือกเรื่องที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ ซึ่งไม่มีสูตรสำเร็จ เป็นการขับเคลื่อนไปให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

3) เคารพในภูมิปัญญา โดยเคารพว่าภูมิปัญญาเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่เชื่อว่าสิ่งที่ตนเองคิดถูกต้อง เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ร่วมกันผ่านศูนย์เรียนรู้จึงมีความสำคัญ

4) เคารพในระบบนิเวศ เข้าใจความสมบูรณ์และให้คุณค่ากับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ

5) มีความเข้าใจแก่นของ “สังคมมีความสุข” และให้ความสำคัญกับครอบครัวและชุมชน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นศาสตร์พระราชาที่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของทุกคน โดยมุ่งเน้นให้ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเริ่มต้นผลผลิตหรือบริการภายใต้ขอบเขตข้อจำกัดของรายได้หรือทรัพยากรที่มีอยู่ โดยสามารถนำสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจได้ ส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากของประเทศให้เข้มแข็ง โดยมีมติสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีความเชื่อในแนวคิดของตนเอง มีความเข้าใจคำว่าบูรณาการ สามารถเลือกเรื่องที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ เคารพในภูมิปัญญา เคารพในระบบนิเวศ และมีความเข้าใจแก่นแท้ของ “สังคมมีความสุข” โดยให้ความสำคัญกับครอบครัวและชุมชน

7. แนวคิดและความหมายของรูปแบบและการพัฒนา

ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของรูปแบบทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน สามารถสรุปได้ ดังนี้

รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม (พุทธิชนชัย อุดสาพรหม, 2561) ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง ไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองหรือบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

อุทัย บุญประเสริฐ (2546) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึงสิ่งที่แสดงโครงสร้างของ ความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (2540) อธิบายว่า รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง และแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่าง แต่มีขนาดเล็กลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ

ประเภทของรูปแบบ

Keeves (1988, อ้างถึงในปิยะนารถ สิงห์ชู, ม.ป.ป.) กล่าวถึงรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1) รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ในการอุปมาอุปมัยเทียบเคียงกับปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม โดยเป็นการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากในทางวิทยาศาสตร์ กายภาพ สังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์

2) รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิหรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ

3) รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) เป็นรูปแบบของความคิดที่แสดงออกผ่านทางแยก แผนภาพ ไดอะแกรม กราฟ เป็นต้น

4) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภตินี้นิยมใช้กันในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

5) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ของสถานการณ์/ปัญหาใด ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นที่นิยมของทางด้านศึกษาศาสตร์

ความหมายของการพัฒนา

นักวิชาการไทยได้ให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนา” ไว้อย่างหลากหลาย สามารถสรุปได้ดังนี้

ดิเรก ฤกษ์สาหร่าย (2543, อ้างถึงในณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, 2558) ให้ความหมายว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการที่จะต้องมียุทธศาสตร์ของเครื่องชี้วัดที่สำคัญและต้องผสมผสานระหว่างสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

(1) มีการเปลี่ยนแปลงในทางบวก ได้แก่ การปรับปรุงเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต ถ้าเปลี่ยนแปลงในทางลบไม่ถือว่าเป็นการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องดีขึ้น เจริญขึ้น งอกงามขึ้น และต้องเกี่ยวข้องกับ 4 แกนหลัก คือ คน โครงสร้าง เทคโนโลยีและระบบหรืองาน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย (2) การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีการควบคุมทิศทางการเปลี่ยนแปลงได้ โดยการกำหนดเป็นแผนที่ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติที่ดำเนินตามเป้าหมายอย่างเด่นชัด และปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาโดยประชาชน เพื่อประชาชนและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน และ (3) ผลของการพัฒนาต้องเกิดความเสมอภาค และกระจายใหม่ ทั้งการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องรายได้ การกระจายความเป็นธรรมในเรื่องคุณภาพชีวิตแก่กลุ่มคนในสังคมอย่างยุติธรรม และจะต้องทำให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในเรื่องโอกาส (การศึกษา การทำงาน และ ความก้าวหน้า ฯลฯ)

วิทยากร เชียงกูล (2527) อธิบายว่า การพัฒนา หมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม จิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการได้รับการพัฒนาด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี พักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ซึ่งบางครั้งความต้องการทั้งหมดนี้เรียกว่า การพัฒนาคุณภาพ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณสินค้าหรือรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจและความสุขของประชาชนมากกว่า

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (ม.ป.ป.,อ้างถึงในในนิตยสารสุโขทัย ทรัพย์อุปถัมภ์, 2558) กล่าวสรุปเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีกว่าเดิม เพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีความสุขก้าวหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นได้มีการกำหนดไว้ก่อนและครอบคลุมทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ หรืออาจแบ่งเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง นอกจากนั้นแล้วการพัฒนาในแง่ที่เป็นกระบวนการ จะประกอบด้วยหลายขั้นตอนที่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงและสอดคล้องกัน การพัฒนายังเป็นกระบวนการต่อเนื่อง คือ หลังจากดำเนินกิจกรรมพัฒนากิจกรรมหนึ่งผ่านไปแล้ว จะนำสู่การดำเนินกิจกรรมและพัฒนาอีกกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไปอีก

ลักษณะของการพัฒนา

สนธยา พลศรี (2547) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการพัฒนาไว้ ดังนี้

1) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม

ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

2) ลักษณะเป็นกระบวนการ คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้

3) มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

4) เป็นแผนโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใครด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

5) เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง

6) เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิดหรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริง จึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

7) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการในการที่จะพัฒนาตนเอง และสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม ถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช้การพัฒนา แม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

8) ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมและพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

9) มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่ และระดับใด เป็นต้น

10) สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์สังคมและสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการและวิธีการพัฒนาก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนาดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ณัฐวุฒิ ทริพย์อุปถัมภ์ (2558) กล่าวว่า จากการนำคำว่า การพัฒนา มาใช้ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาต่างกันอย่างออกไปหลายแนวคิด สามารถจำแนกได้ดังนี้

1) แนวคิดด้านมนุษยนิยม เป็นการอธิบายแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาของมนุษย์ที่เน้นเรื่องค่านิยมกับจริยธรรม โดยมองว่าเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่มนุษย์และค่านิยมด้านจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในสังคมมนุษย์ ตามแนวคิดนี้ถือว่าคนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา จุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนา คือ การพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการทำให้คนมีทั้งคุณภาพและคุณธรรม

2) แนวคิดทางด้านเศรษฐกิจ เป็นการอธิบายถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเน้นไปในเรื่องของการออมและการลงทุน มองว่าการพัฒนาเปรียบเสมือนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยถือว่าเมื่อมีกระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นแล้ว ผลแห่งการพัฒนาจะแพร่กระจายไปยังประชาชนและประชาชนจะพัฒนาตามไปด้วย ซึ่งผลประโยชน์ของการเจริญเติบโตจะกระจายไปสู่ประชาชนกลุ่มต่างๆ ในรูปของงานและโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยผลของการกระจายนี้จะเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มที่ยากจนกว่า

3) แนวคิดทางด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นผลมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของหลาย ๆ ประเทศและประเทศต่าง ๆ เริ่มตระหนักว่าการดำเนินการพัฒนาที่ผ่านมาไม่ได้ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาควรจะถูกกำหนดให้ไปสู่แนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การศึกษาและสุขภาพอนามัย รวมถึงความต้องการด้านต่างๆ ของประชาชนเป็นอันดับแรก แทนการมุ่งลงทุนในด้านอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาและแนวทางในการปฏิบัติ โดยการพัฒนาจะมุ่งไปที่สวัสดิการของประชาชนเพื่อลดความยากจน ลดการว่างงาน และลดความไม่เท่าเทียมกันด้วย

4) แนวคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ที่พยายามจะปรับปรุง แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผนและปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น

5) แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวคิดของการพัฒนาประเทศด้วยระบอบสังคมนิยมที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคมโดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิม ถือเป็นพัฒนาในแนวความคิดนี้

6) แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาตินำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา โดยการให้คนและกลุ่มคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน และเป็นผู้ได้รับผลของการพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชน

7) แนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาติเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก เป็นแนวคิดการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุลใน 5 ด้าน คือ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคมและการเมือง

สรุป รูปแบบ หมายถึง การแสดงโครงสร้างของความเกี่ยวข้องระหว่างองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกันเพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ โดยสามารถแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น คำอธิบาย แผนผัง ไดอะแกรมหรือแผนภาพ ในขณะที่การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม มีลักษณะเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยหลายขั้นตอนที่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงและสอดคล้องกัน และเกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นรูปแบบการพัฒนาจึงหมายถึง การแสดงโครงสร้างของความเกี่ยวข้องระหว่างองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกันของการพัฒนาที่มีลักษณะเป็นกระบวนการหรือการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิมและเกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น คำอธิบาย แผนผัง ไดอะแกรมหรือแผนภาพ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเป้าหมายในการทำให้ประชาชนหรือชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความเจริญก้าวหน้า

8. หลักการและแนวคิดของการพัฒนาชุมชน

คำว่า “ชุมชน” เป็นศัพท์ที่บัญญัติมาจากภาษาอังกฤษ คำว่า “Community” สำหรับในประเทศไทยคำว่าชุมชนมีการนำมาใช้อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2505 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน่วยราชการที่มีการแยกส่วนการพัฒนาท้องถิ่นออกจากกรมมหาดไทย แล้วจัดตั้งเป็นกรมการพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย คำว่าชุมชนที่นำมาใช้มีความหมายซ้อนทับกับคำว่า “บ้านหรือหมู่บ้าน” เป็นหน่วยการปกครองพื้นฐานในสังคมไทยมาแต่ดั้งเดิมด้วย (ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2556 อ้างถึงในณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, 2558) จากนั้นชุมชนจึงถูกนำมาใช้ในความหมายของลักษณะต่าง ๆ มากมาย อาทิ ความหมายที่เป็นรูปแบบของหน่วยทางสังคมและสถาบันการปกครอง เช่น ด้านการปกครอง ด้านการพัฒนา ด้านวัฒนธรรมและด้านวิชาการ เป็นต้น ตลอดจนลักษณะของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในเชิงกระบวนการ เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมืองและชุมชนแออัด เป็นต้น ประกอบกับแนวคิดอื่นที่หลากหลาย เช่น องค์กรชุมชน ป่าชุมชน ผู้นำชุมชน พัฒนาชุมชน วัฒนธรรมชุมชน สิทธิชุมชนและอำนาจชุมชน เป็นต้น ดังนั้น คำว่าชุมชนจึงเป็นความหมายที่มีขอบเขตกว้างมาก ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความหมายที่ใกล้เคียงกัน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2551) ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชน หมายถึง เขตที่มีคนอยู่มาก โดยเดิมคำว่า ชุมชน ใช้เป็นคำเรียกเขตหรือบริเวณที่ยังไม่ได้พัฒนาในเมืองใหญ่มีคนอยู่หนาแน่นแออัด ต่อมาจึงหมายถึงบริเวณที่มีการจัดการดูแลผู้ที่อยู่ในชุมชน มีการจัดระเบียบเป็นทางการเพื่อพัฒนาเขตของตนให้เจริญเข้มแข็ง ในขณะที่ประเวศ วะสี (2541) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามที่จะทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำซึ่งรวมถึงการสื่อสารกัน

การพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนได้กำเนิดขึ้นและเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้ว และจากการที่การพัฒนาชุมชนได้มีการนำมาใช้และได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย จึงได้มีองค์การ หน่วยงาน และนักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้มากมาย ดังนี้

ที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง การบริหารและการปกครองประเทศในทวีปแอฟริกา ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ.1948 ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชน

ให้ดีขึ้น โดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน เกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน ถ้าหากประชาชนไม่เกิดความคิดริเริ่มก็ใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น เพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2526)

องค์การสหประชาชาติ (UN., 1955) ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

กรมการพัฒนาชุมชน (2527) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือการพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาลเป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเป็นแนวคิดของอังกฤษและอเมริกัน (ณัฐรุจุมิ ทรัพย์อุปถัมภ์, 2558) ซึ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ของสังคม (Social Goal) สมมติฐานของยุทธศาสตร์นี้ คือแนวคิดที่ว่ารัฐบาลไม่สามารถที่จะให้หรือจัดหาบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนในการให้ความสนับสนุนกระบวนการทำให้ทันสมัยของชุมชนชนบทด้วยผู้เชี่ยวชาญได้ จึงต้องมีผู้ทำงานระดับหมู่บ้าน ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญในการกระตุ้น ติดต่อบริการ สนับสนุนกิจกรรมระดับหมู่บ้านในงานด้านเกษตรกรรม การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา สาธารณสุข การฝึกอบรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา โดยปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในศักยภาพหรือขีดความสามารถของคน การให้โอกาสการพัฒนาศักยภาพและการให้ความยุติธรรมอย่างเสมอภาคแก่คนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ คนในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชน วัสดุ อุปกรณ์ กลวิธีในการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน การบริหารและจัดการ การประสานงาน โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม มีความสุข ให้ชุมชนเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานพัฒนาชุมชนมีข้อจำกัดหลายด้านที่ทำให้อาจไม่บรรลุตามปรัชญาและเป้าหมายของการพัฒนา สรุปได้ดังนี้ (มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุทชงค์ กุณทลบุตร, ม.ป.ป.)

1) ระบบการเมืองการปกครองเป็นแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่มีปรัชญา แนวความคิด หลักการให้ประชาชนในท้องถิ่น ดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชน จึงเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยาก

2) นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลที่ผ่าน ๆ มา มุ่งเพิ่มการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นสำคัญ ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน จึงไม่ใช่เป็นวิธีการของการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง

3) ระบบราชการ ข้าราชการไทยมีอุปนิสัยเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชน เช่น ความไม่รับผิดชอบ ยึดถือพวกพ้อง อนุรักษ์นิยม ขาดจิตสำนึกของการพัฒนา ขาดความกระตือรือร้น ชอบสั่งการมากกว่าการคิดร่วม

4) คนไทยมีลักษณะนิสัยไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชน เช่น ไม่ชอบทำงานเป็นกลุ่ม ยอมรับในอำนาจนิยม พึ่งพาผู้อื่น รักเสรีไม่ชอบถูกจัดระเบียบซึ่งเป็นระบบขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน

5) ความเป็นวัตถุนิยม ทำให้คนไทยยึดติดกับวัตถุมากกว่าจิตใจ ทำให้การพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นได้ยาก

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

สนธยา พลศรี (2547 อ้างถึงในณัฐวุฒิชัย ทรัพย์อุปถัมภ์, 2558) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนว่ามีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ คือ การพัฒนาคนให้มีความสุข และการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ดังนี้

1) การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ ให้เป็นคนที่มีคุณภาพ เป็นคนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการประกอบกิจการงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีวิสัยทัศน์ สุขภาพดี บุคลิกภาพดี สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ มีคุณธรรม คือ เป็นคนดี ทั้งการคิด การพูดและการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม มีความสุข คือ การทำให้คนมีความสุขสงบ มีจิตใจดีงาม สงบ เยือกเย็น มั่นคง ผ่องใส ไม่มีความเครียด มีเมตตากรุณา รู้จักความพอเพียง รู้จักประมาณและเข้าถึงสัจธรรมของชีวิต มองโลกในแง่ดี ปรับตัวให้เข้ากับการปฏิรูปลักษณะต่าง ๆ ได้ เป็นต้น เพราะในการพัฒนาชุมชนนั้นต้องยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ทั้งเป็นผู้ดำเนินงาน เป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้นและเป็นผู้สืบทอดงานพัฒนาไม่ให้สิ้นสุด

คนจึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน จึงต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข

2) การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง การพัฒนาชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน ในการกระทำบางอย่างด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกันภายในระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจายกระจายกันก็ได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ จนกลายเป็นองค์กรชุมชน (Community Organization) และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อย ๆ ขึ้น (Community Network) ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กันในแนวตั้งด้วยความสัมพันธ์แล้ว จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งขึ้น โดยชุมชนที่เข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

2.1) มีจิตสำนึกชุมชน คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและสมานฉันท์ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน ยอมรับในความหลากหลายของสมาชิก เป็นต้น

2.2) มีจิตวิญญาณชุมชน คือ สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน อุทิศตนเพื่อชุมชน ห่วงแทนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น ศาสนา เครือญาติหรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความยินดี มีความสุขมุ่งมั่นและเกิดพลังอย่างมหาศาลเป็นพลังที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุขร่วมกัน จิตวิญญาณชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกของชุมชน ทำให้สมาชิกของชุมชนมีจิตใจแข็งแรงแรง มีความพร้อมที่จะรวมพลังกันเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

2.3) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ การที่สมาชิกร่วมกันเรียนรู้หรือเรียนรู้ร่วมกัน เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม มีองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนที่เป็นผลจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน นับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดร่วมกันและสามารถนำใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ไม่ใช้การดำเนินงานโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2.4) มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ สมาชิกรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกันเป็นกลุ่มและองค์กร เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน อันเป็นผลของการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่แบบต่างคนต่างทำ

2.5) มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง กลุ่มและชุมชน ดำเนินการวางแผน จัดกระบวนการดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6) มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็งร่วมกัน เรียนรู้และพัฒนาชุมชนจนประสบความสำเร็จ

2.7) มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) ผู้นำในการพัฒนาชุมชน เป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชนสามารถเชื่อมประสานสมาชิก กลุ่มและองค์กรชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.8) เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกของชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือ หรือพึ่งตนเองได้ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติ และเมื่อประสบกับภาวะวิกฤติต่าง ๆ ทำให้สามารถดำรงรักษาชุมชนเอาไว้ได้

2.9) เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคน ให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมและมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชนและสร้างชุมชนให้สงบสุขแล้ว ชุมชนก็มีความเข้มแข็งไม่เบียดเบียนผู้อื่น บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

2.10) เป็นชุมชนที่ยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป แต่จะธำรงรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชนไว้ได้ แล้วสืบทอดต่อไปให้ลูกหลาน ไม่ล่มสลายโดยง่าย

สรุปได้ว่า เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน คือ การดำเนินงานเพื่อทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขตามสมควรแก่สภาพของตนเอง สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นและอยู่ร่วมกันกับคน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสามารถทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น ๆ ในชุมชนของตนเองได้อย่างมีความเอื้ออาทรต่อกัน จนเกิดความเป็นชุมชน มีเครือข่ายชุมชน มีผู้นำชุมชน ชุมชนพึ่งตนเองได้ เมื่อคนในชุมชนมีความสุขแล้วย่อมส่งผลให้ชุมชนของตนเองเกิดความเข้มแข็งยั่งยืนในที่สุด

9. ความหมายและความสำคัญของท้องถิ่น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ได้อธิบายความหมายของท้องถิ่นไว้ว่า ท้องถิ่น หมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะเน้นถึงลักษณะทางสภาพแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์และทางธรรมชาติที่มีความเป็นขอบเขตเฉพาะพื้นที่นั้น ๆ เป็นสำคัญ และยังมีความหมายที่กำหนดขอบเขตของพื้นที่ระดับย่อยตามเขตการปกครองหรือเป็นหน่วยงานระดับรองไปจากหน่วยงานใหญ่ ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น ดังนั้น คำว่าท้องถิ่นจึงขึ้นอยู่กับการจำกัดขอบเขตทางพื้นที่ดังกล่าวแล้ว และเมื่อนำไปใช้ประกอบกับคำใดก็จะให้ความหมายเฉพาะเจาะจงในเรื่องนั้น เช่น ประเพณีท้องถิ่น พิธีประจำท้องถิ่น เป็นต้น ในขณะที่นักวิชาการผู้ทรงความรู้บางท่านให้ความเห็นว่า ท้องถิ่น หมายถึง บริเวณอันเป็นที่ตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิตของหมู่คนหมู่หนึ่ง ๆ ซึ่งในที่นั้น ๆ นอกจากจะมีตัวคนจำนวนหนึ่งแล้ว ยังต้องมีสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยสำหรับการดำเนินชีวิตของคนอีกด้วย เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

ท้องถิ่นไม่ได้มีความหมายเพียงหน่วยในการตั้งถิ่นฐาน ณ ที่ตั้งทางภูมิรัฐศาสตร์เฉพาะเท่านั้น ท้องถิ่นมีความหมายมากกว่าหน่วยการตั้งถิ่นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์ มีความหมายมากกว่าการบรรยายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมมากกว่าการเป็นหน่วยงานการเมืองและการปกครองของรัฐแห่งหนึ่งเท่านั้น ท้องถิ่นไม่ว่าจะหมายถึงทางสังคมวัฒนธรรมหรือท้องถิ่นใด ๆ บนพื้นผิวโลกมีความเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง คือ เป็นชุมชนทางวาทกรรม (Juncture of Discourses) ที่เป็นผลผลิตของปฏิสัมพันธ์และพลวัตระหว่างผู้คนในท้องถิ่นกับธรรมชาติรอบตัว ระหว่างคนในท้องถิ่นด้วยตนเอง และระหว่างคนในท้องถิ่นกับสังคมเพื่อนบ้าน และสังคมภายนอก โดยเฉพาะรัฐ ตัวแทนระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ (พัฒนา กิติอาษา, 2546)

ความสำคัญของท้องถิ่น

จากความหมายของท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของท้องถิ่น (ณัฐสุวดี ทรัพย์อุปถัมภ์, 2558) ดังนี้

1) ท้องถิ่นในลักษณะของพื้นที่ชุมชน ที่เป็นการสัมพันธ์ระหว่างในชุมชนบนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งปฏิสัมพันธ์ไม่เกิดขึ้นเพียงเฉพาะคนในชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่ด้วย ดังนั้นท้องถิ่นในลักษณะนี้จึงยึดโยงเอาคนในชุมชนให้มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่คนเหล่านั้นอาศัยอยู่ด้วย เช่น วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ทำการเกษตร

เป็นอาชีพหลัก หรือชุมชนใดที่อาศัยอยู่ใกล้ทะเลก็จะถูกยึดโยงเข้ากับพื้นที่นั้น กลายเป็นวิถีชีวิตแบบชาวประมง เป็นต้น

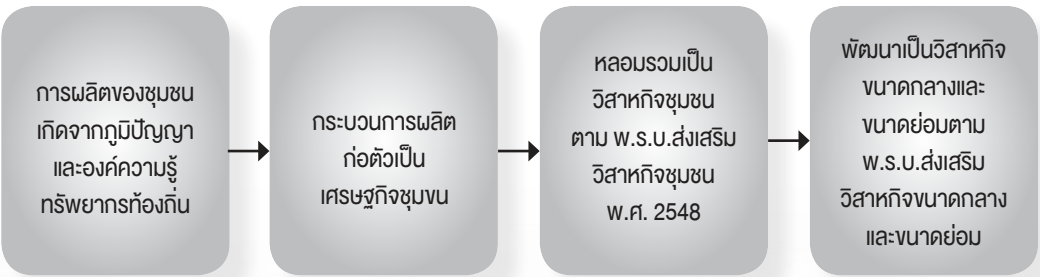
2) เป็นลักษณะที่เป็นผลพวงมาจากประการแรก กล่าวคือเมื่อคนกับพื้นที่มีความสัมพันธ์กันจนกลายเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวให้เป็นระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ในการอาศัยอยู่ร่วมกัน ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ร่วมกัน และรวมไปถึงการพัฒนาพื้นที่ของตนให้มีความเจริญ และเป็นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนได้ต่อไป เพื่อให้การจัดระเบียบดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ให้คนในชุมชนหรือพื้นที่มีส่วนร่วมในการบริหารพัฒนาชุมชน หรือพื้นที่ของตน จำเป็นต้องมีการจัดระบบการปกครอง ซึ่งในที่นี้คือ หน่วยการปกครองท้องถิ่นนั่นเอง

ดังนั้น ท้องถิ่นในลักษณะที่สอง คือ การปกครองท้องถิ่นที่มีอยู่ควบคู่ไปกับชุมชนท้องถิ่น คนโดยทั่วไปจึงมักใช้คำว่า “ท้องถิ่น” กับ “ชุมชน” ทดแทนกันจนในบางครั้งทำให้เข้าใจได้ว่าทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน ทั้งนี้ คำว่า ท้องถิ่นกับชุมชน ยังมีความหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คำว่า ชุมชนจะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ในขณะที่ท้องถิ่นเน้นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ และจากความหมายของคำว่าท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้น คำว่าชุมชนและท้องถิ่น จึงเป็นคำที่เป็นการรวมความเข้าด้วยกันซึ่งใช้กันในกลุ่มนักวิชาการว่า “ชุมชนท้องถิ่น” หรือ “Local Community”

สรุป ท้องถิ่นมีความหมายถึงบริเวณที่เป็นที่ตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิตของหมู่คนหมู่หนึ่ง ๆ ซึ่ง นอกจากจะมีตัวคนจำนวนหนึ่งแล้ว ยังต้องมีสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยสำหรับการดำเนินชีวิตอีกด้วย เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมนิยมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น โดยท้องถิ่นในลักษณะของพื้นที่ชุมชน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนบนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง โดยต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวให้เป็นระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ในการอาศัยอยู่ร่วมกัน ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ร่วมกัน และรวมไปถึงการพัฒนาพื้นที่ของตนให้มีความเจริญ และเป็นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนได้ต่อไป

10. หลักการและแนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

จากวิกฤติเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 ทำให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงตั้งแต่ระดับฐานรากจนถึงระดับฐานบน (ทศพร แก้วขวัญไกร, 2560) ส่งผลให้การบริโภค การผลิต การลงทุน ทั้งในและต่างประเทศเกิดการชะลอตัวอย่างรุนแรงและเกิดผลกระทบทั้งในเรื่องการเลิกจ้างงาน ภายในประเทศ กลายเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจทำให้รัฐบาลหันกลับมาทบทวนถึงพื้นฐานที่แท้จริงของการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนในกระแสเศรษฐกิจทั้งภายในประเทศและเชื่อมโยงต่างประเทศ จึงมีการพิจารณาถึงฐานรากที่สำคัญที่เป็นจุดแข็งของคนในชาติที่สำคัญคือ “ทุนทางวัฒนธรรม” อันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (วิวัฒน์ เมฆอรุณ, 2556) อ้างถึงในทศพร แก้วขวัญไกร, (2560) ที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ก่อตัวเป็นการผลิต ขนบธรรมเนียม มิตรภาพความสัมพันธ์ แห่งท้องถิ่น โดยทุนทางวัฒนธรรมถือเป็นแนวทางการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ด้วยการนำภูมิปัญญาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นพร้อมด้วยองค์ความรู้ที่มีการตกผลึกจากรุ่นสู่รุ่นมาเป็นแนวคิดผลิตสินค้าและบริการเชิงสินค้าสร้างสรรค์ (Creative) ในแต่ละท้องถิ่น ชุมชนเพื่อสร้างอัตลักษณ์วัฒนธรรมชุมชนในบริบทนั้น จึงเป็นที่มาของการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ และแก้ปัญหาความยากจนของคนในชาติที่เริ่มต้นจากการนำพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชนมาเป็นตัวขับเคลื่อนและเป็นแนวทางสู่การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงพึ่งตนเองได้ตามแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และได้มีการนำแนวพระราชดำริมาใช้เป็นหลักคิดในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน จึงถือเป็นที่มาและความสำคัญของการสร้างแนวคิดของวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นรากฐานของการยกระดับการผลิตเชิงธุรกิจชุมชนตามแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 2 : เศรษฐกิจฐานรากแห่งทุนวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจแห่งการแข่งขันอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : ทางรอดวิกฤติเศรษฐกิจด้วยแนวทางวิสาหกิจชุมชน, ทศพร แก้วขวัญไกร : 2560

แนวคิดวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจ แปลจากภาษาอังกฤษว่า “Enterprise” (เสรี พงศ์พิศ, 2547) ซึ่งแปลว่าการประกอบการ โดยคำว่า “วิสาหกิจชุมชน” (SMCE : Small and Micro Community Enterprise) เป็นแนวคิดที่มุ่งแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติ หรือสร้างผลิตภัณฑ์หรือผลิตผลโดยครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนโดยมีหลักการคิดที่สำคัญ คือ สร้างความหลากหลายของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อการบริโภคแบบพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว สร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้ตนเอง และมีคุณธรรมรับผิดชอบต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมในชุมชน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุด และเอาเปรียบผู้บริโภค วิสาหกิจชุมชนไม่ถือเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงทำให้มีปัญหาในการดำเนินธุรกิจ จึงเป็นที่มาของการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

วิสาหกิจชุมชนมาจากแนวคิดเดิมที่เรียกว่า “อุตสาหกรรมชุมชน” และ “ธุรกิจชุมชน” และ “ระบบสหกรณ์” ซึ่งเป็นแนวคิดที่เป็นรากฐานเกี่ยวกับการพึ่งตนเองเป็นหลักในการสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนเพื่อสร้างพื้นฐานเป็นระบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยแนวคิดอุตสาหกรรมชุมชนเป็นแนวคิดจากฐานบนลงฐานล่างที่เกิดจากการส่งเสริมของภาครัฐบาล ภาคธุรกิจเอกชนและภาคชุมชนในท้องถิ่นร่วมกัน

ส่วนแนวคิดธุรกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่เกิดจากฐานรากของชุมชนที่มีการพัฒนา ก่อตัวให้เกิดการมีสมาชิกที่มีส่วนร่วมในการผลิต ดำเนินธุรกิจในกิจกรรมที่สอดคล้องกัน เพื่อสร้างมูลค่าจากทรัพยากรภายในท้องถิ่นและสร้างความเข้มแข็ง (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล, 2545) เช่น กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มโรงสีข้าว เป็นต้น ในขณะที่แนวคิดสหกรณ์เป็นแนวคิดเกิดจากต่างประเทศที่นำมาเป็นต้นแบบในการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการนำหลักอุดมการณ์สหกรณ์เกี่ยวกับการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดความกินดีอยู่ดี เกิดจากคนกับชุมชน และชุมชนกับสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้พัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (ทศพร แก้วขวัญไกรและจตุพร จันทารัมย์, 2558) มารวมตัวกันเป็นองค์กรที่สมัครใจของสมาชิกร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่ทุกคนเป็นเจ้าของ ใช้หลักประชาธิปไตยในการควบคุมและปกครองอย่างอิสระ อีกทั้งยังเอื้ออาทรต่อชุมชนอย่างยั่งยืน

แนวคิดวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดจากฐานรากสู่ฐานบนเช่นเดียวกับแนวคิดธุรกิจชุมชนที่ต้องการพึ่งพาตนเองจากครอบครัวสู่ชุมชนแล้วสร้างเป็นเครือข่าย โดยหลักสำคัญคือการนำความสัมพันธ์ดั้งเดิมที่พึ่งพากันและกันภายในชุมชนท้องถิ่น มาเป็นภูมิคุ้มกัน

ในการสร้างสรรค์พลังที่เป็นประโยชน์มากกว่าการมุ่งหวังเพียงกำไรอย่างเดียวและมีการสร้างเศรษฐกิจบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง (ทศพร แก้วขวัญไกร, 2560)

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2549) ได้ให้ความหมายวิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) ว่าหมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคนละบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกัน ประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่ป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ดังนั้น ความหมายของวิสาหกิจชุมชนโดยสรุป คือ การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุนของชุมชน” อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยทุนของชุมชนไม่ได้หมายถึงเงินเพียงอย่างเดียวแต่หมายรวมถึง ทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นชุมชน เป็นพี่เป็นน้องและไว้ใจกัน) โดยสามารถแบ่งวิสาหกิจชุมชนออกเป็น 2 ประเภทหลัก เพื่อให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจชุมชนที่แท้จริงในแต่ละประเภท ดังนี้

1) วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน คือ วิสาหกิจชุมชนที่เน้นการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเองแบบพอเพียง โดยจะเป็นการผลิตเพื่อการกินการใช้ในครอบครัวหรือในท้องถิ่น ได้แก่ ข้าว อาหาร สมุนไพร บัวย ของใช้ (หมายถึงแชมพู น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า สบู่) ซึ่งชาวบ้านทั่วไปจะสามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน

2) วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า คือ วิสาหกิจชุมชนที่มีการผลิตสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะตัว มีสูตรเด็ดเคล็ดลับ หรือมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีการผลิตได้มาตรฐาน สามารถนำไปจำหน่ายแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าในตลาดทั่วไปได้

วิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการโดยคนในชุมชน มีการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเอง และความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน โดยทุนชุมชนมีทั้งทุนที่เป็นเงิน ทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ทุนที่เป็นผลผลิต ทุนความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะต่าง ๆ ประเพณี วัฒนธรรม ทุนทางสังคม หรือความเป็นพี่เป็นน้อง ความไว้ใจกันของชุมชน เครือข่ายความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชน โดยวิสาหกิจชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
- 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
- 3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
- 4) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล
- 5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ
- 6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ

ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนจึงมีความแตกต่างจากธุรกิจอื่น โดยธุรกิจอื่นส่วนใหญ่มุ่งแสวงหาผลกำไรเป็นหลัก และอาจไม่ให้ความสำคัญต่อผลเสียที่อาจเกิดกับสิ่งแวดล้อมและสังคมเท่าที่ควร แต่วิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นการประกอบกิจการบนพื้นฐานการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่า เพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน โดยมุ่งประโยชน์ทางสังคมแก่ชุมชนมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด มุ่งต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ การมีสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน และมุ่งต่อการรักษาระบบนิเวศของสังคมโดยรวม วิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นวิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้มากที่สุดเพราะปัญหาที่ผ่านมาไม่ใช่เรื่องการผลิต เนื่องจากชุมชนผลิตได้มากมายจนไม่รู้ช่องทางจำหน่าย

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเกิดจากการมีจุดแข็งของชุมชนที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2549) ดังนี้

1) ความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนมีป่า ดิน น้ำ ธรรมชาติที่มากด้วยสิ่งที่มีคุณค่าต่อชีวิต เป็นอาหาร ยา หรือของใช้ต่างๆ รวมทั้งสมุนไพรนานาชนิดที่สามารถใช้แทนยาสมัยใหม่ได้ มีอาหารที่ดีที่สุด ยาดีที่ดีที่สุด และวัสดุดีที่สุดมาจากธรรมชาติ โดยเฉพาะประเทศไทยจัดอยู่ในประเทศที่อยู่ในเขตร้อนชื้นที่อุดมสมบูรณ์มากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจะหายไปพร้อมกับคนรุ่นเก่า แต่ในปัจจุบันนับว่ายังมีเหลืออยู่ไม่น้อย และหากรู้จักนำมาประยุกต์และผสมผสานกับวิถีชีวิตและเทคโนโลยีสมัยใหม่ก็อาจจะได้สิ่งสร้างสรรค์ใหม่ที่มีคุณค่าและมูลค่า

3) เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ซึ่งปัจจุบันอาจจะไม่เหมือนเดิมแต่ก็ยังมีเหลือเพียงพอให้ฟื้นคืนมาจนสามารถพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมกันจัดการองค์กรชุมชนและเครือข่ายในเชิงเศรษฐกิจ ร่วมกันจัดการทรัพยากร ผลผลิตต่างๆ แบ่งกันผลิต และร่วมกันบริโภค เพื่อให้การผลิตของกินของใช้ไม่ล้นตลาด เกิดความพอเพียงทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้

รูปแบบของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนมีรูปแบบที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก และเมื่อต้องการสร้างความเข้มแข็ง ต้องมีการบูรณาการเป็นเครือข่ายชุมชนให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ สร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยวิสาหกิจชุมชน มีรูปแบบที่สำคัญ 2 รูปแบบ (กัญญามน อินทวงศ์และคณะ, 2554) ดังนี้

1) วิสาหกิจชุมชนแบบเดี่ยว คือ การดำเนินกิจการภายใต้ชุมชนนั้น ๆ ด้วยการรวมกลุ่มกันในการผลิตสินค้าและบริการ โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามความต้องการของชุมชน อาทิ การปลูกพืชสมุนไพร การถักทอเสื่อ การทอผ้าไหม การทำขนมพื้นบ้าน เป็นต้น

2) วิสาหกิจชุมชนในรูปแบบเครือข่าย คือ การรวมกลุ่มกันของกลุ่มบุคคลที่มีความต้องการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนที่มองเห็นถึงเป้าหมายเดียวกันในการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการนำทรัพยากรภายในชุมชนมาแปรเปลี่ยนให้เกิดมูลค่าจากภูมิปัญญาของตน อีกทั้งต้องการยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้เกิดการบริหารจัดการทั้งทุน ตลาด การเงินต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการสร้างความเข้มแข็งแต่ละชุมชนให้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน โดยเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหมายถึงการรวมตัวของคณะบุคคลโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2549)

ปัจจัยสำคัญของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการมีปัจจัยที่สำคัญ (เกษมาพร พวงประยงค์และนพพร จันทรนำชู, 2556) ดังนี้

1) ปัจจัยการจัดการวิสาหกิจชุมชน

1.1) ด้านการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนเน้นการใช้หลักการ 4M ในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย คน (Man) เงิน (Money) เครื่องมือเครื่องจักร (Materials) และการจัดการ (Management)

1.2) ด้านการผลิต เป็นการนำทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการบูรณาการของปัจจัยการผลิต ประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุน ผู้ประกอบการ (ทศพร แก้วขวัญไกร, 2556)

1.3) ด้านการตลาด สร้างกระบวนการให้ครบวงจรของการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยต้องพิจารณาองค์ประกอบ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการขาย

2) ปัจจัยการบริหารวิสาหกิจชุมชน

2.1) ด้านภาวะผู้นำกลุ่ม นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการบริหารวิสาหกิจชุมชน เพราะผู้นำที่มีลักษณะแนวคิดเชิงก้าวหน้าที่ต้องการพัฒนาท้องถิ่นให้บรรลุเป้าหมายอันพึงประสงค์ ต้องมีศักยภาพหลายประการ ได้แก่ (1) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี (2) การสื่อสารอย่างมีระบบ (3) การมีพลังอำนาจแบบทางการและไม่เป็นทางการ (4) แก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยหลักความยืดหยุ่น (5) เข้าใจถึงพฤติกรรมของแต่ละกลุ่มในชุมชน

2.2) ด้านสมาชิกกลุ่ม สมาชิกกลุ่มต้องมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการกำหนดทิศทางในการบริหารวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นและเน้นหลักประชาธิปไตย

2.3) ด้านการจัดการกลุ่ม เน้นการใช้หลักการแห่งการวางแผน การจัดองค์การ บังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมเป็นกลไกสำคัญของการจัดการในการบริหารกลุ่ม

2.4) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม สมาชิกกลุ่มสามารถแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาเพื่อสนองความต้องการของชุมชนตามหลักประชาธิปไตย โดยการมีส่วนร่วมมี 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (2) การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยสมาชิกกลุ่มถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินการให้ยั่งยืนได้ (กฤติภาส เสมอพิทักษ์และคณะ, 2554) ทั้งนี้การมีส่วนร่วมที่สำคัญจะต้องมีการช่วยกันคิด ช่วยกันคัดเลือกผู้กระบวนกรตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติและพิจารณาถึงความเป็นไปได้ด้วยการประเมินผล

3) ปัจจัยจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1) ด้านกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ที่มุ่งเน้นการใช้องค์ความรู้บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่ในท้องถิ่น (กษมาพร พวงประยงค์และนพพร จันทรนำชู, 2556) ในการพัฒนาการพึ่งพาตนเองเป็นหลักจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติรอบตัวผนวกกับภูมิปัญญาแห่งทุนสังคมของคนในท้องถิ่นมาพัฒนาและเปิดโอกาสสร้างความรู้ผ่านกิจกรรมนอกห้องเรียนที่สามารถเรียนรู้ได้ในการประกอบอาชีพเพื่อใช้ในการแสวงหานวัตกรรมใหม่

3.2) ด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (เดชวิทย์ นิลวรรณและทิพย์พญ ฤกษ์สุนทร, 2557) เป็นหลักการสำคัญที่จะนำองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไปถ่ายทอดให้เกิดคุณค่าอย่างยาวนานให้กับอนุชนรุ่นหลัง โดยกระบวนการถ่ายทอดต้องพิจารณากลุ่มซึ่งสามารถ

แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) เด็กและเยาวชน และ (2) ผู้ใหญ่ การแบ่งกลุ่มจะทำให้มีการสร้างสื่อสารในการถ่ายทอดให้ตรงกับกลุ่มที่สนใจ และในการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีกลยุทธ์ที่สำคัญ ได้แก่ (1) การเรียนปนเล่น (2) การยึดถือผู้เรียนเป็นสำคัญ (3) แบบผสมผสาน (4) การเสริม “ราก” แห่งคุณค่าในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (5) การให้ผู้เรียนทดลองเป็นผู้ผลิต (6) การเสริมสร้างความรู้ ทักษะที่ดีและการทำกิจกรรม (7) การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นเป็นเวทีกลางเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม

4) ปัจจัยการสนับสนุนภายนอก

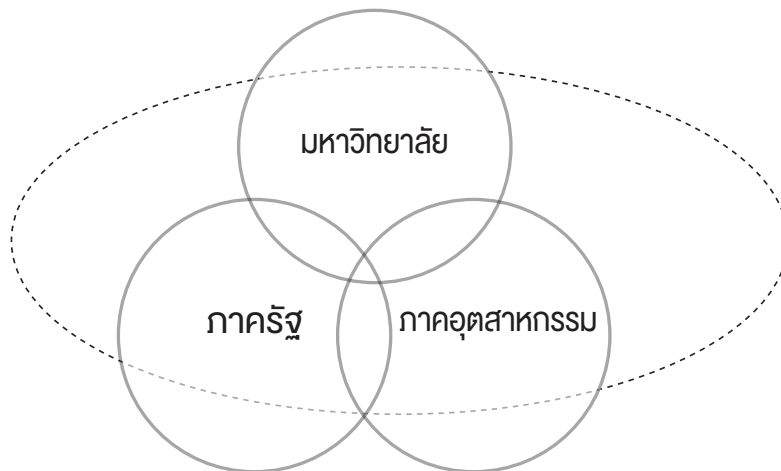
4.1) ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 กำหนดไว้ชัดเจนเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง โดยมีสิ่งที่ต้องตระหนักเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสนับสนุนจากภาครัฐ (อุทิศ สังขรัตน์ และ ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, 2556) ได้แก่ (1) สร้างพี่เลี้ยงในการบริหารจัดการให้ครบวงจร ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยท้องถิ่นให้เป็นแกนนำ (2) ลดขั้นตอนเกี่ยวกับกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆ ที่ต้องผ่านในส่วนของภาครัฐให้น้อยลงแต่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น (3) หาแหล่งทุนดอกเบี้ยต่ำที่สามารถขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน และ (4) มีแหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนทั้งประเทศว่าแนวโน้มหรือทิศทางการผลิตควรมีการพัฒนาเป็นอย่างไรในโลกปัจจุบัน

4.2) ด้านการสนับสนุนจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการผลิต โดยสิ่งที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จได้ (ประหยัด มโนพะเส้า, 2556) มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้ (1) เน้นการสร้างความเข้าใจแห่งการร่วมมือกัน (2) ออกแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการพัฒนาการเรียนรู้อันร่วมกัน (3) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของกลุ่มและเครือข่าย (4) การสร้างแผนยุทธศาสตร์พัฒนาของเครือข่าย (5) การใช้หลักประชาธิปไตยเพื่อหาประจักษ์แห่งการสร้างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของเครือข่ายแห่งการมีส่วนร่วมของชุมชน และ (6) ดำเนินกิจการตามแผนยุทธศาสตร์ผสมผสานการเรียนรู้อันเพิ่มเติมจากการสร้างความสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นให้วิถีคิดใหม่ๆ จากนักวิชาการภายนอก

แนวคิดจตุรภาคี (Quadruple Helix)

จตุรภาคี (Quadruple Helix) เป็นความสัมพันธ์ของการทำงานระหว่างภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยและภาคประชาสังคมที่ส่งเสริมให้เกิดการสร้างสภาพแวดล้อมที่ผู้ประกอบการและนวัตกรรมสามารถเติบโตได้ นำไปสู่การสร้างงานและนวัตกรรม และยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยผลิตภัณฑ์และบริการ โดยแนวคิดของเกลียวภาคี หรือ N-tuple helices

เริ่มต้นเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายจากแนวคิดการประสานความร่วมมือแบบไตรภาคี (Triple Helix) เพื่อพัฒนานวัตกรรมจากความร่วมมือของ 3 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน (ผู้ประกอบการ/ผู้ผลิต) และภาคการศึกษา (สถาบันการศึกษา/มหาวิทยาลัย/สถาบันวิจัย) (Etzkowitz & Leydesdorff, 2000; สุชาติ อุดมโสภกิจ, ม.ป.ป.) ซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนารูปแบบเพิ่มเติม เช่น จตุรภาคี (Quadruple Helix) มีภาคประชาสังคมเป็นองค์ประกอบเพิ่มเติม เนื่องจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการพัฒนานวัตกรรมจะนำไปสู่นวัตกรรมที่เน้นผู้ใช้ (User-oriented Innovation) ที่ประสบความสำเร็จมากขึ้น โดยภาคประชาสังคมมีแนวโน้มที่จะยอมรับและใช้นวัตกรรมมากขึ้น เกิดประโยชน์ทางสังคมด้วยต้นทุนที่ต่ำลง และเบญจภาคี (Quintuple Helix) มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นองค์ประกอบเพิ่มเติม เนื่องด้วยระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนองค์ความรู้และนวัตกรรมที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Hasche, N., Höglund, L. & Linton, G., 2020 อ้างถึง Leydesdorff, 2012; Carayannis, E. G., & Campbell, D. F., 2022)

แผนภาพที่ 3 : ความสัมพันธ์ในการทำงานของภาคส่วนต่างๆ ตามรูปแบบจตุรภาคี

สรุป วิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นการประกอบการณ์บนพื้นฐานการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่า เพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน โดยมุ่งประโยชน์ทางสังคมแก่ชุมชนมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด มุ่งต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ การมีสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน และมุ่งต่อการรักษาระบบนิเวศของสังคมโดยรวม ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ (1) ปัจจัยการจัดการวิสาหกิจชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงการผลิตและการตลาด (2) ปัจจัยการบริหารวิสาหกิจชุมชน เช่น ภาวะผู้นำกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม การจัดการกลุ่ม และการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม (3) ปัจจัยจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ด้านกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และ (4) ปัจจัยการสนับสนุนภายนอก ได้แก่ ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ ด้านการสนับสนุนจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการผลิต

11. การดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน

มงคล อธิกุลวงศ์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนนับเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้ประเทศได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจชุมชนมีธรรมชาติที่พร้อมจะเติบโต ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมที่จะยกเลิกหรือถอนกิจการ โดยสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือ ขาดความเชี่ยวชาญและความสามารถในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะเรื่องการทำบัญชี ซึ่งวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ประสบปัญหาอุปสรรคในด้านนี้ และส่วนใหญ่ในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาในภูมิภาค ซึ่งนับเป็นหน่วยงานสำคัญที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากกว่าหน่วยงานอื่น สามารถให้องค์ความรู้ทางด้านวิชาการและสร้างช่องทางการตลาดให้กับวิสาหกิจชุมชนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี และหน่วยงานย่อยที่สุดในระดับภูมิภาคของกรมส่งเสริมการเกษตร คือ เกษตรจังหวัดและเกษตรอำเภอ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการรับจดทะเบียนรวมถึงส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ทั้งนี้ ตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มีวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนรวมทั้งที่ยกเลิกและถอนกิจการไปแล้วเป็นจำนวนรวมทั้งสิ้นประมาณ 150,000 แห่ง โดยในปัจจุบันมีวิสาหกิจชุมชนที่ยังประกอบกิจการอยู่จำนวน 87,000 แห่ง และในการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตรได้พัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในช่วงเริ่มต้น คือ การประเมินศักยภาพให้วิสาหกิจชุมชนก่อน

วางแผนและเริ่มดำเนินการส่งเสริม และขณะนี้มหาวิทยาลัยชุมชนที่ยังประกอบการและอยู่ในกลุ่มระดับดีอยู่ที่อัตราร้อยละ 25 ส่วนอีกร้อยละ 75 เป็นกลุ่มที่อยู่ในระดับปรับปรุงและกลุ่มระดับปานกลาง โดยกลุ่มที่อยู่ระดับปานกลางมีอัตราส่วนประมาณร้อยละ 50 และมหาวิทยาลัยชุมชนใดไม่มีการต่อทะเบียนภายใน 2 ปี สามารถให้เพิกถอนและยกเลิกกิจการไป

วิสาหกิจชุมชนกับโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) มหาวิทยาลัยสู่ตำบล สร้างรากแก้วให้ประเทศ (U2T)

โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) มหาวิทยาลัยสู่ตำบล สร้างรากแก้วให้ประเทศ (U2T) (ออนไลน์) เป็นโครงการภายใต้ “พ.ร.ก.ให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อแก้ไขปัญหา เยียวยา และฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ” ที่ส่งผลกระทบทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศ ประชาชนว่างงานและบัณฑิตจบใหม่ไม่สามารถหางานทำได้ รวมถึงนักศึกษาที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง ประชาชนที่ว่างงานย้ายกลับถิ่นฐานจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา นโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจึงมุ่งเน้นที่การฟื้นฟูเศรษฐกิจในระดับชุมชน ทั้งการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดโครงการจำนวนมากที่ภาครัฐลงไปพื้นที่หรือชุมชน อาทิ โครงการด้านการเกษตรสมัยใหม่ ด้านการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP การท่องเที่ยวชุมชน การส่งเสริมและสนับสนุน SMEs ในพื้นที่ และเพื่อให้เกิดการบูรณาการโครงการในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง จึงให้มหาวิทยาลัยของรัฐกว่า 80 แห่งที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศบูรณาการกระบวนการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่อย่างเป็นระบบ (Area Based System Integrator) เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยบูรณาการโครงการในระดับตำบลได้ โดยที่มหาวิทยาลัยในพื้นที่สามารถใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่มีอยู่ ทำงานประสานและร่วมงานกับจังหวัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้การทำงานบูรณาการนี้ยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลที่สามารถนำไปสู่การลดความยากจนอย่างมีเป้าหมายชัดเจน (Targeted Poverty Alleviation) จึงเป็นที่มาของโครงการ “U2T” ซึ่งมีกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ ดังนี้

1) เพื่อยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ โดยมีมหาวิทยาลัยในพื้นที่เป็น System Integrator

2) เพื่อให้เกิดการจ้างงานประชาชนทั่วไป บัณฑิตจบใหม่ และนักศึกษา ให้มีงานทำและฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน

3) เพื่อให้เกิดการพัฒนาตามปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้แก่ การพัฒนาสัมมาชีพและสร้างอาชีพใหม่ (การยกระดับสินค้า OTOP/อาชีพอื่น ๆ) การสร้างและพัฒนา Creative Economy (การยกระดับการท่องเที่ยว) การนำองค์ความรู้ไปช่วยบริการชุมชน (Health Care/เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ) และการส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อม/Circular Economy (การเพิ่มรายได้หมุนเวียนให้แก่ชุมชน)

4) เพื่อให้เกิดการจัดทำข้อมูลขนาดใหญ่ของชุมชน (Community Big Data) เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมีเป้าหมายชัดเจน

ในการดำเนินการของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ มีองค์ประกอบหลัก ๆ ดังนี้

1) มหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานบูรณาการโครงการ (System Integrator) รายตำบล โดยใน 1 ตำบล จะมี 1 มหาวิทยาลัยทำหน้าที่ดูแล

2) มหาวิทยาลัยดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบล ตามปัญหาและความต้องการของชุมชน เช่น การพัฒนาสัมมาชีพและสร้างอาชีพใหม่ (การยกระดับสินค้า OTOP/อาชีพอื่น ๆ) การสร้างและพัฒนา Creative Economy (การยกระดับการท่องเที่ยว) การนำองค์ความรู้ไปช่วยบริการชุมชน (Health Care/เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ) และการส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อม/Circular Economy (การเพิ่มรายได้หมุนเวียนให้แก่ชุมชน) ตามรูปแบบกิจกรรมที่จะเข้าไปดำเนินการในพื้นที่ที่รับผิดชอบ

3) มหาวิทยาลัยเป็นหน่วยจ้างงานในการดำเนินโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ในตำบล ที่ทำหน้าที่ดูแล โดยจ้างงานประชาชนทั่วไป บัณฑิตจบใหม่ และนักศึกษา ไม่น้อยกว่า 20 คน ในแต่ละตำบล

4) มหาวิทยาลัยทำหน้าที่ประสานงานและทำงานร่วมกับจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการโครงการภายในพื้นที่

5) มหาวิทยาลัยทำหน้าที่บูรณาการและสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ ที่ไปดำเนินการโครงการภายในตำบล ในด้านองค์ความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม

6) มหาวิทยาลัยจัดทำฐานข้อมูลขนาดใหญ่ของชุมชนรายตำบล (Community Big Data) เพื่อให้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมีเป้าหมายชัดเจน

ผลผลิตของโครงการ U2T

โครงการ U2T นับว่าส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในภูมิภาคที่มีบทบาทหน้าที่และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่งซึ่งมีบทบาทภารกิจในการพัฒนาท้องถิ่น และกำหนดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นตัวชี้วัดหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น ได้มีนโยบายและขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จึงได้ผนวกรวมเรื่องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของหลายพื้นที่ไว้กับโครงการ U2T โดยจากการดำเนินงานโครงการ U2T มีผลผลิตที่สำคัญ (ออนไลน์) ดังนี้

1) เกิดการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ที่มีความครอบคลุมในประเด็นต่าง ๆ ตามปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้แก่ การพัฒนาสัมมาชีพและสร้างอาชีพใหม่ (การยกระดับสินค้า OTOP/อาชีพอื่น ๆ) การสร้างและพัฒนา การยกระดับการท่องเที่ยว (Creative Economy) การนำองค์ความรู้ไปช่วยบริการชุมชน และการส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อม/การเพิ่มรายได้หมุนเวียนให้แก่ชุมชน (Circular Economy) ที่ส่งผลต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของตำบลเป้าหมาย

2) เกิดการจ้างงานที่ตอบสนองต่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ โดยในระยะแรกดำเนินการใน 3,000 ตำบล มีการจ้างงานประชาชนทั่วไป บัณฑิตจบใหม่ นักศึกษา ตามความเหมาะสมของแต่ละตำบล รวมจำนวนไม่น้อยกว่า 60,000 คน โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

2.1) ส่วนการปฏิบัติงานตามภารกิจของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมในภาพรวม คือ การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analytics) ในการวางแผนและตัดสินใจเพื่อจัดทำนโยบาย แนวทาง และงบประมาณสนับสนุน การเฝ้าระวัง ประสานงานและติดตามข้อมูลสถานการณ์การระบาดของ COVID และโรคระบาดใหม่ การเฝ้าระวังและติดตามผู้ป่วยและกลุ่มเสี่ยง การส่งต่อการรักษา การประชาสัมพันธ์แจ้งข้อมูลข่าวสาร การปรับสภาพแวดล้อมระบบรายงานสถานการณ์การระบาดของโรค โดยร่วมกับศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (ศบค.) และการจัดทำข้อมูลราชการในพื้นที่เป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (Digitalizing Government Data) ร่วมกับ กพร.

2.2) ส่วนการปฏิบัติงานตามกิจกรรมยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลของมหาวิทยาลัย รวมถึงเกิดกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ที่มีความครอบคลุมในประเด็นต่าง ๆ รายตำบลตามโจทย์ปัญหาต่าง ๆ ของแต่ละตำบล

3) เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาและฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและชุมชน สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) สนับสนุนแนวทางส่งเสริมและผลักดันการพลิกโฉมการอุดมศึกษาเพื่อส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาปรับเปลี่ยนบทบาทให้ตอบโจทย์ทั้งการพัฒนากำลังคน การวิจัย นวัตกรรม ที่สอดคล้องกับบริบทประเทศและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และวิถีชีวิตของประชาชน โดยมุ่งหวังว่าชุมชนท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ของประเทศจะมีขีดความสามารถ แข็งแรง ต่อยอดธุรกิจ และสามารถบริหารจัดการตนเองได้ ด้วยการนำศักยภาพด้านการอุดมศึกษาเข้าไปเป็นพี่เลี้ยง

สรุปจากนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ โดยมีการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และจากนโยบายการดำเนินงานโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ หรือมหาวิทยาลัยสู่ตำบล สร้างรากแก้วให้ประเทศ (U2T) ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้ง 38 แห่ง ได้ขับเคลื่อนการพัฒนาโดยผนวกเรื่องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของหลายพื้นที่ไว้กับโครงการ U2T ก่อให้เกิดการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม เกิดการจ้างงานที่ตอบสนองต่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ และเกิดเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาและฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชน เพื่อนำไปสู่การผลักดันและพลิกโฉมการอุดมศึกษาเพื่อส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาปรับเปลี่ยนบทบาทให้ตอบโจทย์ทั้งการพัฒนากำลังคน การวิจัย นวัตกรรม รวมทั้งส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และวิถีชีวิตของประชาชน โดยมุ่งหวังให้ชุมชนท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ของประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขัน สามารถต่อยอดทางธุรกิจและสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

12. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อนเนก เหล่าธรรมทัศน์ (ออนไลน์) กล่าวในการบรรยายพิเศษให้แก่คณาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาในหัวข้อ “พระมหากษัตริย์กับความเป็นไทย” เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏ ต้องใช้ประโยชน์จากความรู้ ความสามารถของคณาจารย์และนักวิจัยให้มาก และใช้จุดแข็งจากการทำงานใกล้ชิดกับชุมชนมาเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งเปิดโอกาสให้อาจารย์ราชภัฏได้มีบทบาทในการทำงานเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น เพราะจุดเด่นด้านความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในสภาพพื้นที่และความลุ่มลึกในประวัติศาสตร์ของชุมชนของเมือง เป็นปัจจัยในการเข้าถึงปัญหา มองเห็นปัญหาและแนวทางแก้ไข สามารถบูรณาการทรัพยากร ระดมผู้รู้และองค์ความรู้ไปพัฒนาท้องถิ่นและต่อยอดการพัฒนาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมให้ประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

อาแว มะแส (2559) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของมหาวิทยาลัยไทยในการพัฒนา วิสาหกิจชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะบทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนา วิสาหกิจชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และศึกษา ประโยชน์ของการแสดงบทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จากผลการ วิจัยพบว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยไทยในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นไปตามภารกิจหลัก 3 ด้าน คือ การสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ บทบาทด้านการสอนปรากฏเห็นไม่มากนัก โดยมีการบรรจุวิชาที่เกี่ยวข้องในบางมหาวิทยาลัยในสาขาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับการพัฒนา สาขาการบริหารธุรกิจ และสาขาที่เป็นสหวิทยาการ ในขณะที่บทบาทด้านการวิจัย และ ด้านบริการวิชาการปรากฏให้เห็นชัดกว่าด้านการสอน มีงานที่เกี่ยวข้องในหลายสาขาวิชา ทั้งสาขาสังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ และสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม เรื่องที่ ทำการวิจัยและบริการวิชาการเกี่ยวข้องกับความสนใจและความเชี่ยวชาญของบุคลากร ในแต่ละสาขาวิชาเป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกันยังมีบางโครงการที่ทำงานร่วมกันหลายสาขาวิชา มหาวิทยาลัยแต่ละกลุ่มแสดงระดับบทบาทต่างกันบ้างในแต่ละด้าน และบทบาทที่แสดง จะไม่สอดคล้องกับศักยภาพด้านต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยแต่ละกลุ่มมี โดยมหาวิทยาลัยหลัก ของรัฐซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยและมีศักยภาพด้านต่าง ๆ สูง แต่กลับแสดงบทบาทที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนน้อยกว่ากลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยใหม่ที่ ยังต้องพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ อีกมาก ประโยชน์ที่ได้รับจากการแสดงบทบาทของมหาวิทยาลัย ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน นอกจากจะเป็นผลดีต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้สามารถพัฒนา

ศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่ม อันเป็นประโยชน์ต่อการปรับตัวอย่างมีพลวัตในการดำรงชีพของสมาชิกชุมชนให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ยังเป็นผลดีต่อมหาวิทยาลัยในการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่และเพิ่มความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น และในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนท้องถิ่น

จักรพงษ์ นวลชื่น (2560) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืน ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากรณีวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร โดยมีข้อเสนอแนะ 4 ประการ ได้แก่ (1) การทำความเข้าใจลักษณะพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน โดยควรพิจารณาส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพื้นฐานในชุมชนนั้นเป็นหลัก และจำเป็นที่ต้องพิจารณาถึงลักษณะของชุมชนว่ามีความต้องการในเรื่องใดบ้าง มีแหล่งวัตถุดิบอะไรบ้างที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าขึ้น (2) การค้นหาปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นผู้นำในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เนื่องจากปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่มีแนวคิดบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งยังปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน การค้นหาคนเหล่านี้มาเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นฐานได้ จะทำให้วิสาหกิจชุมชนมีโอกาสที่จะพัฒนาและประสบความสำเร็จได้ (3) การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เพื่อขยายกำลังการผลิต โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ของวิสาหกิจชุมชนนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะมีในทุกชุมชนหรือท้องถิ่นของทั้งประเทศ ดังนั้นในชุมชนใกล้เคียงหรือในท้องถิ่นใกล้เคียงกับวิสาหกิจชุมชนที่มีพื้นฐานมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถที่จะเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เพื่อขยายกำลังการผลิตให้กับวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้าที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นของตนเองได้ (4) การขยายโอกาสด้วยเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมี 2 ประเภท ได้แก่ (1) เครือข่ายภายใน เป็นเครือข่ายที่มีการจัดความสัมพันธ์ในระดับหมู่บ้าน ตำบล (2) เครือข่ายภายนอก เป็นเครือข่ายที่มีการจัดความสัมพันธ์ในระดับจังหวัด ภาค แต่ทั้งนี้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ที่จะขอรับการจดทะเบียน ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะวิสาหกิจชุมชนที่เป็นเครือข่ายกันเองเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง บุคคลห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทที่มีส่วนช่วยเหลือเกื้อกูลให้การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จอีกด้วย

ณัฐพล บัวเปลียนสี, ปรีดาพร อารักษ์สมบุรณ์ และนิชชิตญา นราฐปนนท์ (2560) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อนำไปสู่การสร้างกลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัย

พบว่า วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทราส่วนใหญ่มีศักยภาพในการดำเนินงานด้านการจัดการสินค้าหรือบริการมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการบริหารการตลาด ด้านทิศทางการวิสาหกิจชุมชน ด้านการบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชนและลูกค้า ด้านการจัดการความรู้ และข้อมูล และด้านการวางแผนดำเนินการตามลำดับ สำหรับตัวชี้วัดของวิสาหกิจชุมชนพบว่า ศักยภาพและความสามารถในการนำไปใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรามากที่สุด ได้แก่ ด้านผู้นำ รองลงมาได้แก่ ด้านการผลิต ด้านแรงงาน ด้านการตลาด ด้านการเงินและการลงทุน และด้านการบริหารจัดการตามลำดับ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีจุดแข็งในด้านความสามารถด้านการผลิต มีจุดอ่อนในด้านอุปกรณ์ขาดความทันสมัย มีโอกาสในด้านมีฐานลูกค้าจำนวนมากในจังหวัด และมีอุปสรรคในด้านการขาดบุคคลหรือสถานที่ในการอำนวยความสะดวกทางการตลาด ซึ่งจากผลการวิจัยสามารถนำมากำหนดกลยุทธ์เพื่อนำไปใช้พัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา และนำไปใช้เป็นแนวทางให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ทิพย์วรรณ จันทรา, พระปลัด กิตติชัย กุลระวัง, โกศล สุขเกษม, เปี่ยมอำพร ช่วยบำรุง, ไพรัตน์ ฉิมหาด, และเดโช แชน้ำแก้ว, (2564) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแบบยั่งยืนของกลุ่มอาชีพในเขตพื้นที่บ้านดอนโรง ตำบลเขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนากระบวนการวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืน พบว่าวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบกิจการเพื่อการจัดการของชุมชนที่เกี่ยวกับสินค้าและการให้บริการภายใต้ทรัพยากรและภูมิปัญญาเพื่อสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองแบบวิสาหกิจชุมชนพื้นฐานและวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า มีองค์ประกอบวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเอง ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก และมีการพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมาย พร้อมทั้งบริหารจัดการในด้านการจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการผลิต การจัดการด้านการเงินและบัญชี และการจัดการด้านมาตรฐานอย่างเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการ พร้อมทั้งบูรณาการศาสตร์ปัจจุบันเพื่อความก้าวหน้าและยั่งยืน

สรุป ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและตอบสนองนโยบาย

รัฐบาลในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างเข้มแข็ง เพื่อยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง สามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ก่อให้เกิดการสร้างอาชีพ การกระจายรายได้ และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยส่วนใหญ่มหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าไปให้บริการทางวิชาการในด้านองค์ความรู้ การบริหารจัดการและการสร้างช่องทางการจำหน่าย การจัดการด้านการผลิต และการวิจัยเพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์จากวิสาหกิจชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการ

การศึกษา เรื่อง มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น เป็นการศึกษาด้วยวิธีการแบบผสมผสาน (Mixed Method) แบ่งวิธีดำเนินการศึกษาออกเป็น 3 ระยะ โดยได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา 3 ข้อ ด้วยขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน และการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏ 10 แห่ง ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจากมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศทั้งหมด 38 แห่ง โดยใช้เกณฑ์กระจายให้ครอบคลุมกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้ง 7 กลุ่ม 7 ภูมิภาค ดังนี้

- 1) กลุ่มรัตนโกสินทร์ 1 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- 2) กลุ่มภาคกลาง 1 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
- 3) กลุ่มภาคเหนือ 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- 4) กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
- 5) กลุ่มภาคตะวันออก 1 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
- 6) กลุ่มภาคตะวันตก 1 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
- 7) กลุ่มภาคใต้ 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และบริบทที่เกี่ยวข้องของจากเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการประชุมร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนที่มีความรู้และประสบการณ์การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

2) นำข้อมูลที่ได้จากข้อ 1 มาสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการดำเนินงานการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา โดยเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด ประกอบด้วยข้อคำถามในประเด็นหลัก 4 ข้อ ได้แก่ นโยบาย/แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ กระบวนการ/เกณฑ์ในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น และปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

3) นำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มเป้าหมายแห่งแรก แล้วนำมาพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ และนำไปใช้กับมหาวิทยาลัยราชภัฏที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 10 แห่ง ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเพื่อมอบหมายผู้บริหารที่รับผิดชอบการด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนร่วมเป็นคณะทำงานดำเนินงานโครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น เพื่อประสานติดต่อและให้ข้อมูลรายละเอียดเบื้องต้น และนัดหมายการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

2) จัดทำคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน

3) แจกคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานและขอความอนุเคราะห์ให้มหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 10 แห่ง กำหนดนัดหมายเพื่อจัดเวทีประชุมระดมความคิดเห็น ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ผู้บริหาร คณาจารย์ และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 10 แห่ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนาทั้ง 10 แห่ง ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดประเภท (Categorizing) และการสรุปย่อ (Summarizing) และนำเสนอข้อมูลเชิงบรรยายจากผล

ที่ได้จากการประชุมระดมความคิดเห็นกับผู้บริหาร คณาจารย์ และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้ง 10 แห่ง

ระยะที่ 2 การศึกษารูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากบทเรียนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

วิสาหกิจชุมชน 10 แห่ง ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงโดยให้ผู้บริหารหรือผู้แทนมหาวิทยาลัยราชภัฏ 10 แห่งตามข้อ 1 ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเป็นผู้กำหนดวิสาหกิจชุมชนเพื่อศึกษารูปแบบและแนวปฏิบัติที่ดีจากการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา ดังนี้

- 1) วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ไร่มะขาม โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
- 2) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปและจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางและวัสดุอันตรายที่ใช้ในครัวเรือน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- 3) วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีไทยบ้านนางาม โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
- 4) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือย โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
- 5) วิสาหกิจชุมชนบ้านสวนธนวัฒน์ โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
- 6) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรชายทะเลบ้านแหลมโฮมสเตย์ โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
- 7) วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ปลาเม็ง โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
- 8) วิสาหกิจชุมชนพืชผักสมุนไพรและผลไม้หมู่บ้านป่าปวย โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- 9) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งม่านเหนือ โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- 10) วิสาหกิจชุมชนพัฒนาทรัพยากรชีวมวลตำบลวันยาว โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ใช้ในการสัมภาษณ์ประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจชุมชน โดยแบบสัมภาษณ์เป็นแบบสอบถามปลายเปิดในประเด็นหลัก 4 ข้อ ได้แก่ การส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนก่อนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏจะลงไปพัฒนา ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา และข้อเสนอแนะทางดำเนินงานในอนาคตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ลงพื้นที่ตามตารางกำหนดนัดหมายที่มหาวิทยาลัยราชภัฏได้ประสานแจ้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อเข้าสัมภาษณ์และแลกเปลี่ยนพูดคุยกับประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจชุมชนทั้ง 10 แห่งที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา พร้อมกับการศึกษาดูงาน และเยี่ยมชมพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนาทั้ง 10 แห่ง ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดประเภท (Categorizing) และการสรุปย่อ (Summarizing) ร่วมกับหลักการ แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ในการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และนำเสนอด้วยการบรรยายและแผนภาพ

ระยะที่ 3 จัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 และ 2 มาดำเนินการสังเคราะห์และจัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏ 10 แห่ง จากการดำเนินงานตามระยะที่ 1 - 2
2. วิสาหกิจชุมชน 10 แห่ง จากการดำเนินงานตามระยะที่ 1 - 2

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1) นำคำตอบจากแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างทั้งในส่วนที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ 10 แห่ง และวิสาหกิจชุมชนทั้ง 10 แห่ง มาประมวลและทำการวิเคราะห์ข้อมูล

2) ตารางการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวเคราะห์จากคำตอบในแบบสัมภาษณ์ทั้ง 2 ส่วน ร่วมกับการศึกษาวเคราะห์แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ จากเอกสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสรุปด้วยตารางการวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดประเภท (Categorizing) และการสรุปย่อ (Summarizing) และนำเสนอข้อมูลด้วยการบรรยายและแผนภาพ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ใน 3 ส่วน คือ (1) สภาพปัจจุบันและการดำเนินงานการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา (2) รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากบทเรียนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และ (3) ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

4.1 สภาพปัจจุบันและการดำเนินงานการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมึบทบาทและภาระหน้าที่สำคัญตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 กำหนดไว้ในมาตรา 7 และ 8 คือ ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยมีภาระหน้าที่สำคัญในการบริการวิชาการบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล เสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนให้มีความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นทั้งในและต่างประเทศ แสวงหาแนวทางพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านและสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น ตลอดจนวิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ จากบทบาทและภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทำให้มหาวิทยาลัยราชภัฏกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนแผนงานและโครงการที่นำไปสู่การดำเนินงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

การศึกษิตครั้งนี้เป็นการศึกษิตการดำเนินงานการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏจำนวนทั้งสิ้น 10 แห่ง ดังนี้

รายชื่อมหาวิทยาลัยราชภัฏ	รายชื่อวิสาหกิจชุมชน
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี	วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ไร่มะขาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปและจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางและวัสดุอันตรรายที่ใช้ในครัวเรือน
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีไทยบ้านนางาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือย
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านสวนธนวัฒน์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรชายทะเลบ้านแหลมโฮมสเตย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ปลาเม็ง
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	วิสาหกิจชุมชนพืชผักสมุนไพรและผลไม้หมู่บ้านป่าปวย
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งมานเหนือ
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี	วิสาหกิจชุมชนพัฒนาทรัพยากรชีวภาพตำบลวันยาว

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ได้อาศัยอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 กำหนดให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และในปี พ.ศ. 2564 มีการดำเนินการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นมหาวิทยาลัยเพชรบุรี ภายใต้ปรัชญาของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี “คุณธรรมนำความรู้ คำชูสังคม” โดยได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพื้นที่ในเขตบริการ 2 จังหวัด ได้แก่ เพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ หลักการและเป้าหมายการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเพชรบุรีจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ผ่านบทบาทของการให้บริการวิชาการสู่สาธารณะตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย ด้วยการวิจัยสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมที่มุ่งเน้นการบูรณาการเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศอย่างแท้จริงเป็นรูปธรรม โดยมีรายละเอียดการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีมีนโยบายด้านการให้บริการวิชาการแก่สังคม ภายใต้ ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (2560 - 2579) ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น โดยมีกลยุทธ์ คือ บูรณาการพันธกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นในด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม ผนวกกับนโยบายการดำเนินงานของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ที่มีนโยบายมอบหมายให้ดำเนินการโครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล สร้างรากแก้วให้ประเทศ (U2T) เพื่อสร้างงาน สร้างอนาคต และสร้างรายได้ให้ชุมชน สนับสนุนให้มหาวิทยาลัยใช้องค์ความรู้ งานวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม และทรัพยากรมาใช้พัฒนาพื้นที่และพัฒนาประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีได้ดำเนินโครงการต่างๆ ในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว อาทิ โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับรายได้ชุมชนฐานราก (1 คณะ 1 อำเภอ) โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โครงการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลในจังหวัด โครงการวิศวกรรมสังคมแก้ปัญหาประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม และโครงการเสริมสร้างสมรรถนะภาคีเครือข่ายการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ระดับตำบล ทั้งนี้ โครงการเด่นที่รองรับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี คือ โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับรายได้ชุมชนฐานราก เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ตามนโยบาย 1 คณะ 1 อำเภอ ที่มอบหมายให้ 1 คณะรับผิดชอบการพัฒนา 1 อำเภอ และเน้นการบูรณาการการทำงานระหว่างคณะที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น คณะครุศาสตร์มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาอำเภอชะอำ ซึ่งเป็นอำเภอที่มีจุดเน้นด้านการท่องเที่ยว แต่คณะครุศาสตร์มีภารกิจสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ด้วย จึงบูรณาการการทำงานร่วมกับคณะที่มีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว การตลาด และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยมีการมอบหมายและแบ่งภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคณะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีมีกระบวนการในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

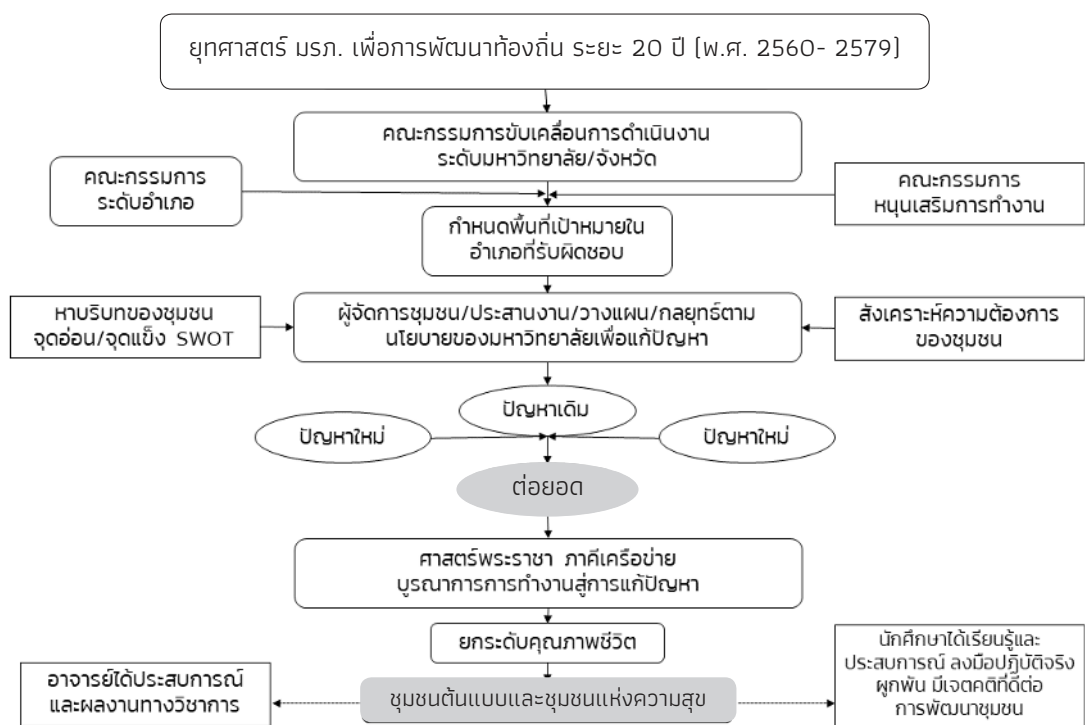
(1) มีการเปิดเวทีประชาคมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพื้นที่เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของชุมชน โดยจะร่วมดำเนินการกับวิสาหกิจชุมชนหนึ่งอย่างน้อย 3 ปี แล้วจะถอยยอกออกมาเพื่อเปลี่ยนหมู่บ้านภายใต้อำเภอเดิม

(2) พิจารณาเลือกชุมชนที่มีผู้นำเข้มแข็งก่อน ซึ่งเป็นปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ

(3) พิจารณาความเร่งด่วนโดยหากไม่ลงไปพัฒนาหรือให้ความช่วยเหลือจะเกิดความเสียหาย โดยมีแนวคิดในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนว่า วิสาหกิจชุมชนอาจมีจำนวนมาก แต่ดำเนินการไม่ประสบความสำเร็จมากเช่นกัน หากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนรู้และเข้าใจถึงการบริหารจัดการที่ดีเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง ต้องใช้ศักยภาพภูมิปัญญาเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มในท้องถิ่น แต่กลุ่มวิสาหกิจไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไร หน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจของมหาวิทยาลัย (University Business Indicator : UBI) จึงใช้กระบวนการสะท้อนคิด (Reflection) ให้ชุมชนเห็นปัญหาด้วยตนเอง “ชุมชนมีฝันอย่างไร ปัจจุบันมีอะไรแล้วบ้าง และยังไม่ทำอะไร” เพื่อให้ชุมชนเห็นเป้าหมาย มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และช่วยกันคิดว่าแต่ละคนจะต้องทำอย่างไรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น

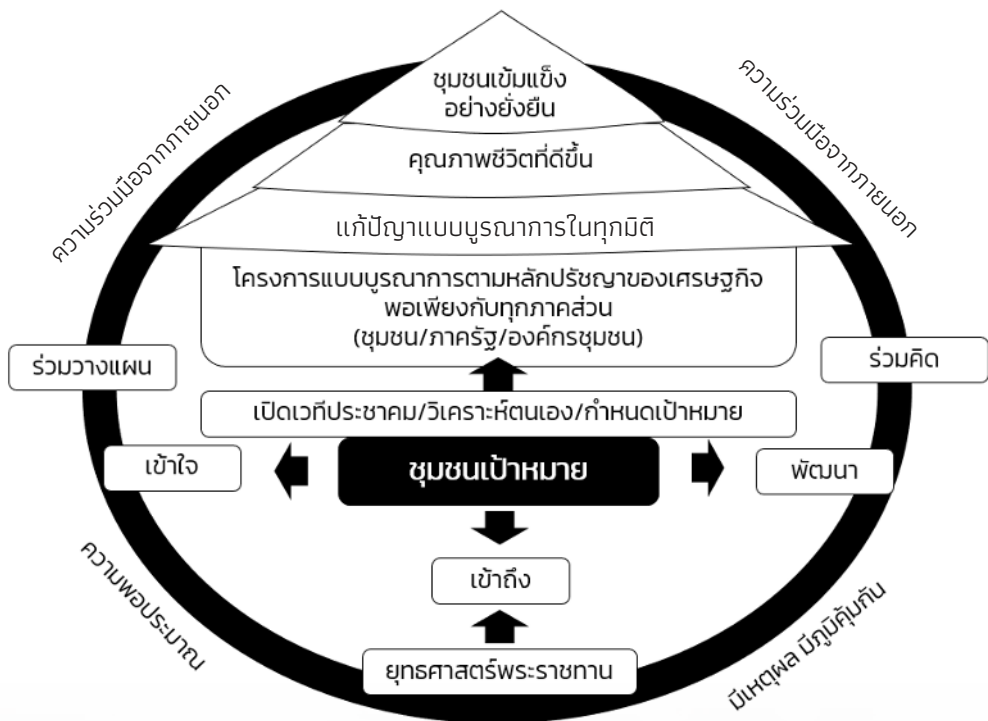
ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มีกลไกการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นตามแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 4 : รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ที่มา : พจนารถ บัวเขียว, “มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของท้องถิ่น” วันที่ 12 กันยายน 2565

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีพัฒนารูปแบบการดำเนินงานที่เรียกว่า “ราชภัฏเพชรบุรี โมเดล” ขึ้น เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการให้บริการวิชาการสู่สาธารณะ โดยได้น้อมนำพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ด้วยหลักการทรงงานตามแนวพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” โดยมหาวิทยาลัยจะต้องเข้าใจบริบทของชุมชน ภูมิประเทศ ประชาชน ความหลากหลายของปัญหา และที่สำคัญ คือ จะต้องทำให้ชุมชนและผู้ที่เข้ามาร่วมงานกับมหาวิทยาลัยเข้าใจเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น ซึ่งเมื่อเข้าใจถึงบริบท สภาพปัญหา และเข้าใจซึ่งกันและกันแล้ว จำเป็นจะต้องมีช่องทางการเข้าถึงที่ง่ายและสะดวก ตลอดจนความสัมพันธ์แบบเป็นกันเอง เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับความสม่ำเสมอและต่อเนื่องในการทำงานร่วมกันเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยอาศัยพลังการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนและทุกภาคส่วน

แผนภาพที่ 5 : ราชภัฏเพชรบุรีโมเดล

ที่มา : พจนารถ บัวเขียว, “มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น” วันที่ 12 กันยายน 2565

2. กรณีศึกษา ณ วิสาหกิจชุมชนตำบลไร่มะขาม

วิสาหกิจชุมชนตำบลไร่มะขาม เป็นชุมชนต้นแบบของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับเขต ประจำปี 2565 ของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ชุมชนบ้านไร่มะขามเป็นชุมชนเข้มแข็ง และเป็นต้นแบบในด้านการผลิตข้าว ชุมชนได้มีการพัฒนาพันธุ์ข้าวอุไร 1 ร่วมกับนักวิชาการ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ที่สามารถเติบโตได้ดีในพื้นที่

ดินเหนียวปนทรายหรือดินชุดสรรพยาได้ วิสาหกิจชุมชนมีการจัดระบบการตลาด เพื่อจำหน่ายผลผลิตพันธุ์ข้าวและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าวตรา “รอยยิ้มชาวนา” และมีการสร้างโรงสีของชุมชน เรียกว่า “โรงสีแห่งความสุข” โดยมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการประชุมและระดมทุนของกลุ่มที่ชัดเจน

ซึ่งปัจจุบันศูนย์ข้าวชุมชนไร่มะขามเป็นศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อชุมชนที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ที่ได้รับการรับรองโดยกรมการข้าว และมีการสร้างระบบเกษตรอินทรีย์แบบยั่งยืนตามรอยเท้าพ่อ ได้รับรางวัลชนะเลิศศูนย์ข้าวชุมชนอันดับ 1 ของประเทศ และได้รับมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practices) รับรองการทำเกษตรที่ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย ทำให้เกิดความยั่งยืนทางการเกษตร เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนไร่มะขาม อย่างไรก็ตาม ก่อนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีจะลงไปพัฒนา วิสาหกิจตำบลไร่มะขามประสบปัญหา จากโครงการจำนำข้าวที่ก่อให้เกิดวิกฤติทางการเงิน เป็นหนี้สินมากกว่า 20 ล้านบาท ชุมชนจึงได้มีการประชุมร่วมกัน ประกอบกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีเข้ามาให้ความช่วยเหลือ เปิดเวทีประชาคมพูดคุยพร้อมกับการรับฟังปัญหาที่แท้จริง นำกระบวนการ SWOT ให้ชุมชน ได้วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ชุมชนจึงได้รู้ว่าเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่ใช่ ผลิตภัณฑ์สุดท้าย ยังมีการแปรรูปเมล็ดพันธุ์ข้าวอีกหลายวิธีการ พร้อมส่งเสริมสนับสนุน ให้เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญเข้ามาเสริมพลัง มีการนำพันธุ์ข้าวพระราชทานมาให้ และมีการฟื้นฟู วัฒนธรรมทำขวัญข้าว เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจด้วย

3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ผลลัพธ์จากการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่เห็นได้ชัดเจนสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน และผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัย

ผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน คือ ชุมชนเรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ตนเอง (SWOT) นำไปสู่การแก้ปัญหา วิเคราะห์ความต้องการ และกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นชุมชนเข้มแข็ง ที่จะทำให้สมาชิกในกลุ่มสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ด้วยพลังของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี คือ มหาวิทยาลัยบรรลุเป้าหมายการตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนในการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน อาจารย์มหาวิทยาลัยได้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับวิสาหกิจชุมชนสามารถนำผลงานมาใช้เพื่อขอรับประเมินตำแหน่งทางวิชาการ และสามารถใช้อรรถความรู้เชิงวิชาการจากงานวิจัยช่วยเหลือและแก้ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนได้อย่างตรงประเด็น และในส่วนของนักศึกษาที่ได้ลงพื้นที่ร่วมกับคณาจารย์ มีโอกาสได้เรียนรู้และมีประสบการณ์การทำงานร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยนักศึกษาสะท้อนแนวคิดได้ว่า “การลงพื้นที่ปฏิบัติงานในชุมชน นักศึกษาไม่สามารถสอนชุมชนได้ เพราะชุมชนมีประสบการณ์มากกว่า และสิ่งที่ชุมชนต้องการ คือ การที่นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริง และเมื่อนักศึกษาปฏิบัติได้จริง ชาวบ้านจะเกิดความรู้สึกภูมิใจเพราะแสดงให้เห็นว่านักศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาของชาวบ้านอย่างแท้จริง ซึ่งจะทำให้เกิดความร่วมมือในที่สุด” รวมทั้งทำให้นักศึกษาเกิดความภูมิใจ และเข้าใจถึงความเชื่อมโยงโครงสร้างของสังคม โดยนักศึกษาคณะครุศาสตร์ได้สะท้อนให้เห็นว่า “เมื่อครั้งลงพื้นที่ครั้งแรกเกิดคำถามว่า ทำไมต้องลงไปพัฒนาวิสาหกิจชุมชน แต่การลงพื้นที่จริงทำให้เข้าใจได้ว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน และการสร้างรายได้ของชุมชนอยู่คู่กับการศึกษา หากชุมชนไม่มีรายได้ จะส่งผลทำให้เด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาลดลง จึงเห็นว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นพันธกิจที่สำคัญของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก”

4. ปัจจัยความสำเร็จ/กลไกในการพัฒนา

ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่จะต้องเป็นทั้งผู้นำและผู้ส่งเสริมสนับสนุนอาจารย์ บุคลากร และนักศึกษาของมหาวิทยาลัย และสร้าง

ความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วย ซึ่งจากการที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีได้ถอดบทเรียนของการดำเนินงานพัฒนาชุมชน พบปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ คือ (1) การสร้างความไว้วางใจและการให้เกียรติซึ่งกันและกันด้วยความรู้สึกที่ว่า “ทุกคนคือญาติของเรา” (2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและผู้นำกลุ่มฯ มีความเข้มแข็ง (3) ชุมชนเปิดใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลง

(4) การทำงานอย่างต่อเนื่อง และความจริงจังของภาคีเครือข่ายที่ไม่ได้มาเพื่อแสวงหาประโยชน์จากชุมชน แต่มีการร่วมแรงร่วมใจ ติดตาม และช่วยพัฒนา (5) นำนวัตกรรม/แนวคิดสมัยใหม่สู่การพัฒนาตนเอง

5. ปัญหาอุปสรรค

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยและงบประมาณตามบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่เป็นหน่วยงานให้บริการความรู้ และประสานความร่วมมือ โดยไม่สามารถนำงบประมาณไปใช้ในส่วนอื่นได้ เช่น การลงทุนเครื่องมือให้กับชุมชน มหาวิทยาลัยจึงใช้หลักการดำเนินงานโดยบูรณาการความเชี่ยวชาญจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม เพื่อระดมสรรพกำลังในการพัฒนาท้องถิ่น สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ หรือสามารถขยายเป็นภาพรวมของจังหวัดได้

6. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

แนวทางการดำเนินงานในอนาคตของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ยึดหลักการตามบทบาทหน้าที่ของการเป็นมหาวิทยาลัย คือ การให้ความรู้ และสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1) มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีมีการวางแผนกำหนดระยะเวลาในการให้องค์ความรู้และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจเป็นเวลา 3 ปี เมื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความพร้อมและเข้มแข็งในระดับหนึ่งแล้ว และมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือและทำโครงการต่าง ๆ ร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมากขึ้น เมื่อนั้นจะถึงเวลาที่มหาวิทยาลัยฯ จะต้องถอยออก และพิจารณาให้ความช่วยเหลือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ยังไม่เข้มแข็ง หรือดำเนินกิจการที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย มหาวิทยาลัยฯ จะมีการทบทวนการทำงานเป็นรายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และเร่งประสานหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เป็นกำลังสำคัญในด้านที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องการให้เข้ามาช่วยอย่างเร่งด่วน

2) วิสาหกิจชุมชนต่อยอดและขยายผลการดำเนินกิจการเพื่อให้เยาวชนหรือลูกหลานของชุมชนเห็นความสำคัญและมีความเข้มแข็งในการที่จะสืบสานและต่อยอดงานของวิสาหกิจชุมชนต่อไปได้ โดยมหาวิทยาลัยจะเป็นผู้สนับสนุนและถ่ายทอดกระบวนการให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจการต่อได้เองอย่างเข้มแข็ง ตลอดจนค้นหาผู้นำรุ่นเยาว์ที่มองเห็นการณ์ไกล โดยมีหลักการที่สำคัญว่า วิสาหกิจชุมชนจะพัฒนาให้ประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากความเข้มแข็งภายในกลุ่มเท่านั้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นหนึ่งในพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 และยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น ตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พ.ศ. 2561 - 2565 ซึ่งมีเป้าประสงค์ คือ “ชุมชนท้องถิ่นยั่งยืน” หมายถึง การพัฒนาท้องถิ่นด้วยการเข้าถึงท้องถิ่นโดยการบูรณาการ พันธกิจ และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยได้รับมอบหมาย ให้รับผิดชอบการพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานครตอนเหนือ จังหวัดนครนายก จังหวัดนนทบุรี และอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครกำหนดให้การพัฒนาท้องถิ่นเป็นตัวชี้วัดสำคัญ ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของอาจารย์ โดยให้ความสำคัญกับการออกแบบการเรียน การสอนของอาจารย์ที่เน้นการบูรณาการกับพื้นที่ ดังนั้น แต่ละคณะและแต่ละสาขาวิชา จึงจำเป็นต้องออกแบบแนวทางการเรียนการสอนในรายวิชาให้เข้ากับบริบทของการพัฒนา วิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งต้องสามารถจัดการเรียน การสอนที่เอื้อให้นักศึกษาทุกสาขาวิชาสามารถนำองค์ความรู้จากห้องเรียนไปประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง เช่น การไปช่วยสอนชาวบ้านในการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ เสนอแนวทางการแปรรูปสินค้าเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม การสอนและช่วยหาช่องทางการตลาด ในการจำหน่ายสินค้า เป็นต้น

ในช่วง 3 ปี ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครดำเนินการส่งเสริม และพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครนายกไปแล้วจำนวน 11 แห่ง โดยให้ความสำคัญ ต่อการพัฒนาผลผลิตของวิสาหกิจชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และความต้องการ ของผู้ประกอบการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการพัฒนาและยกระดับวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ให้ดีขึ้นกว่า เดิม พร้อมทั้งเติมเต็มในด้านการตลาดและการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจและ เป็นไปตามความต้องการของตลาด ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ไม่ได้เน้นเฉพาะการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเท่านั้น ยังรวมถึงการประกอบการของชุมชน ที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนด้วย โดยมีหลักการว่าหากท้องถิ่นมีความต้องการ ในการพัฒนา หรือต้องการความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยก็พร้อมที่จะลงไป

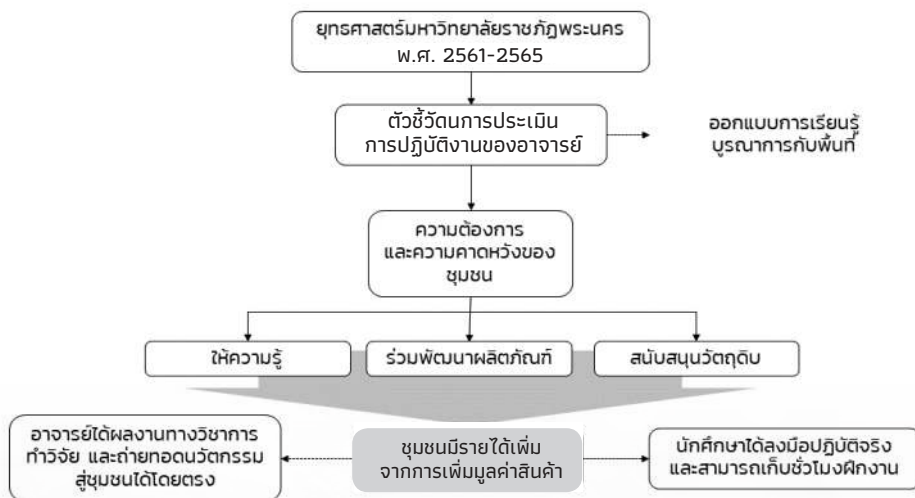
พัฒนา โดยมหาวิทยาลัยมีหลักเกณฑ์สำคัญในการลงไปช่วยพัฒนา ดังนี้

1) ชุมชนต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทั้งภายในชุมชนเองและกับมหาวิทยาลัย กล่าวคือ การพัฒนาต้องเป็นความต้องการของชุมชน ชุมชนต้องเปิดใจในการรับการพัฒนา เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ไม่เฉพาะเจาะจงเพียงเรื่องราวได้อย่างเดียวเท่านั้น

2) ชุมชนต้องมีต้นทุนเป็นของตนเอง เช่น ผลผลิตของชุมชน ต้นทุนภูมิปัญญา เครือข่ายความร่วมมือ เป็นต้น นอกจากนั้น ต้องเป็นชุมชนที่ขาดแคลนโอกาส คือ ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการพัฒนาระหว่างหน่วยงาน

มหาวิทยาลัยได้เข้าไปช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยการแนะนำหรือเข้าไปพื้นที่เป้าหมายจากนายอำเภอ เนื่องจากนายอำเภอซึ่งเป็นคนในพื้นที่ย่อมรู้ข้อมูลมากกว่า จึงเข้าไปสำรวจความต้องการของแต่ละชุมชน เพื่อต่อยอดในการเข้าไปช่วยพัฒนา ซึ่งจากการสำรวจพบว่า เดิมทีก่อนมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครจะลงไปช่วยพัฒนาชุมชนในอำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก มีปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของชุมชน คือ ขาดความรู้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าของชุมชน ผลิตภัณฑ์ขาดความดึงดูดและความน่าสนใจ ส่งผลให้ชุมชนขาดแรงบันดาลใจและความกระตือรือร้นในการผลิตสินค้าของชุมชน

ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มีกลไกการดำเนินงานเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

แผนภาพที่ 6 : รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

2. กรณีศึกษา ณ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เครื่องสำอางและวัสดุอันตรายที่ใช้ในครัวเรือน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปและจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางและวัสดุอันตรายที่ใช้ในครัวเรือน ประกอบด้วยประธานและสมาชิกวิสาหกิจรวม 17 คน แม้ว่าพื้นที่ของชุมชน

จะเหมาะสมต่อการทำการเกษตร แต่ชาวบ้านยังคงมีรายได้จากการเกษตร ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ผลผลิตขายได้น้อยลงและราคาถูก ทำให้ไม่มีทุนในการทำการเกษตรที่ได้คุณภาพ จึงเริ่มมีแนวคิดที่จะต้องหารายได้ที่มีความมั่นคง ชุมชนจึงจะเข้มแข็งได้ จึงเริ่มดำเนินการหางบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินการผลิตจดทะเบียนตั้งเป็น

วิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นหลักประกันอนาคตของชุมชน สร้างชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว วิถีชุมชน มีศูนย์การเรียนรู้และโฮมสเตย์ และมีแนวคิดเรื่องการนำเข้ามาเป็นส่วนผสม ในการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง เช่น สบู่ แชมพูสระผม ครีมนวดผม โลชั่นทาผิว น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง จำเป็นต้องมีการขอมาตรฐานรับรองจากองค์การอาหารและยา (อย.) ที่ต้องใช้ความรู้ ที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น คำศัพท์ที่ใช้เป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด รวมทั้งข้อกำหนดของอย. ที่มีความยุ่งยากและซับซ้อน ดังนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครจึงมีบทบาทสำคัญในการให้องค์ความรู้ ศึกษาวิจัยหาสูตรเครื่องสำอางให้กับวิสาหกิจชุมชน และแก้ปัญหาต่างๆ ที่ชาวบ้านเพียงลำพังไม่สามารถแก้ไขได้ เช่น ให้คำปรึกษาในการดำเนินการขอมาตรฐานจากองค์การอาหารและยา (อย.) การทำการตลาด ช่องทางการกระจายสินค้า เป็นต้น

3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครไม่เพียงแต่ช่วยทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีอาชีพ มีงานทำ สามารถเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน และเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าชุมชนเท่านั้น มหาวิทยาลัยก็ได้รับประโยชน์จากการลงไปช่วย

พัฒนาท้องถิ่น และที่สำคัญ คือ นักศึกษาได้รับประสบการณ์จากการลงพื้นที่จริง ได้ลงมือทำงาน มหาวิทยาลัยสามารถใช้พื้นที่วิสาหกิจชุมชนเป็นที่ฝึกงานของนักศึกษาโดยการนำความรู้ที่เรียนในห้องเรียนมาสาธิตกับกลุ่มชาวบ้านในชุมชน บางครั้งอาจจะมาถ่ายทอดนวัตกรรมที่ได้จากการทำวิจัย และสามารถเก็บชั่วโมงฝึกงานได้ในกรณีชั่วโมงการฝึกงานกับบริษัทไม่ครบ จึงถือว่าท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดี สำหรับให้อาจารย์ได้แหล่งทำวิจัย และนักศึกษาได้เรียนจากของจริง นอกจากนั้นยังได้เครือข่ายด้านสังคม ได้เพื่อนจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

4. ปัจจัยความสำเร็จ/กลไกในการพัฒนา

ปัจจัยความสำเร็จ/กลไกในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งคณาจารย์ บุคลากร นักศึกษาของมหาวิทยาลัย กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และชาวบ้าน นับเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะส่งผลให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน รวมทั้งการใช้วัตถุดิบของพื้นที่เป็นหลักในการผลิต จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยความสำเร็จอื่นๆ ที่ช่วยให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ดังนี้

- ผู้นำมีความเข้มแข็ง เห็นประโยชน์ของส่วนรวมหรือชุมชนมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว
- การพัฒนาส่งเสริมสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
- ความร่วมมือของสมาชิกชุมชน
- งบประมาณที่เพียงพอ
- ความต่อเนื่องในการขับเคลื่อนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัย หน่วยงานราชการในท้องถิ่น เป็นต้น
- ทศนคติที่ต้องการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน

5. ปัญหาอุปสรรค

ปัญหาที่สำคัญของการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาวิทยาสหกิจชุมชน คือ การใช้งบประมาณมีข้อจำกัดด้านการจัดซื้อครุภัณฑ์ ส่งผลให้ขาดแคลนอุปกรณ์ที่ใช้ฝึกปฏิบัติ ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงสามารถพัฒนาความรู้ให้ชุมชนได้เฉพาะทฤษฎีและองค์ความรู้ ทำให้การพัฒนาศักยภาพในการผลิตสินค้ามีข้อจำกัด รวมทั้งชุมชนไม่มีช่องทางการจำหน่ายสินค้า รัฐจึงควรมีช่องทางให้ชุมชนได้เสนอขายผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงสินค้าที่ผลิตโดยวิทยาสหกิจชุมชนได้มากขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

การดำเนินการในระยะต่อไปของมหาวิทยาลัยซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน คือ การทำการตลาด โดยมหาวิทยาลัยจะให้นักศึกษาแนะนำช่องทางการตลาด เปรียบเทียบราคาตลาด เปรียบเทียบต้นทุนการผลิตให้กับชุมชนเพื่อใช้ในการพิจารณาตั้งราคาขาย รวมทั้งให้คำแนะนำในการทำการตลาดออนไลน์เพื่อเพิ่มยอดขายให้กับชุมชน ปัจจุบันนักศึกษาได้เสนอ 5 แอปพลิเคชัน ซึ่งเป็นช่องทางการทำตลาดออนไลน์ที่สามารถวางขายสินค้าได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ได้แก่ TikTok /Shopee /Lazada / Facebook / LineShopping

นอกจากนั้น ในส่วนของข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ คือ ภาครัฐควรปรับปรุงระเบียบเรื่อง การใช้จ่ายงบประมาณที่เอื้อต่อการจัดซื้อครุภัณฑ์หรืออุปกรณ์พื้นฐานทางเทคโนโลยีได้อย่างสะดวกและคล่องตัวเพื่อใช้เป็นฐานในการต่อยอดและพัฒนาวิทยาสหกิจชุมชนให้เติบโตยิ่งขึ้นได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีให้ความสำคัญกับการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 “ที่ให้มีมหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน...” และยังเป็นไปตามนโยบายของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ที่ระบุไว้ในนโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563 - 2570 และแผนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563 - 2565 ที่ระบุไว้ในแพลตฟอร์มที่ 4 การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และลดความเหลื่อมล้ำที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก กระจายความเจริญและสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจสังคมท้องถิ่น ด้วยความรู้และนวัตกรรม โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏได้เลือกอยู่กลุ่มที่ 3 พัฒนาชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนอื่น ซึ่งเป็นผลจากการพิจารณาศักยภาพและความพร้อมของมหาวิทยาลัย โดยกลุ่มดังกล่าวมีผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Key Result) ที่เกี่ยวข้องกับส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน 4 ประการ คือ (1) มีองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่สามารถนำไปพัฒนาพื้นที่โดยเน้นการกระจายรายได้ และลดความเหลื่อมล้ำของประเทศ (2) สร้างบัณฑิตที่มีทักษะสูงตอบโจทย์การพัฒนาพื้นที่หรือท้องถิ่น (3) พัฒนาบุคลากรในพื้นที่หรือท้องถิ่น และ (4) พัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีทักษะการบริหารจัดการ การตลาดตลอดจนการสร้างอาชีพอย่างยั่งยืน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพื้นที่ในการพัฒนาท้องถิ่นจำนวน 4 จังหวัด ได้แก่ อุดรธานี หนองคาย หนองบัวลำภู และบึงกาฬ

1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

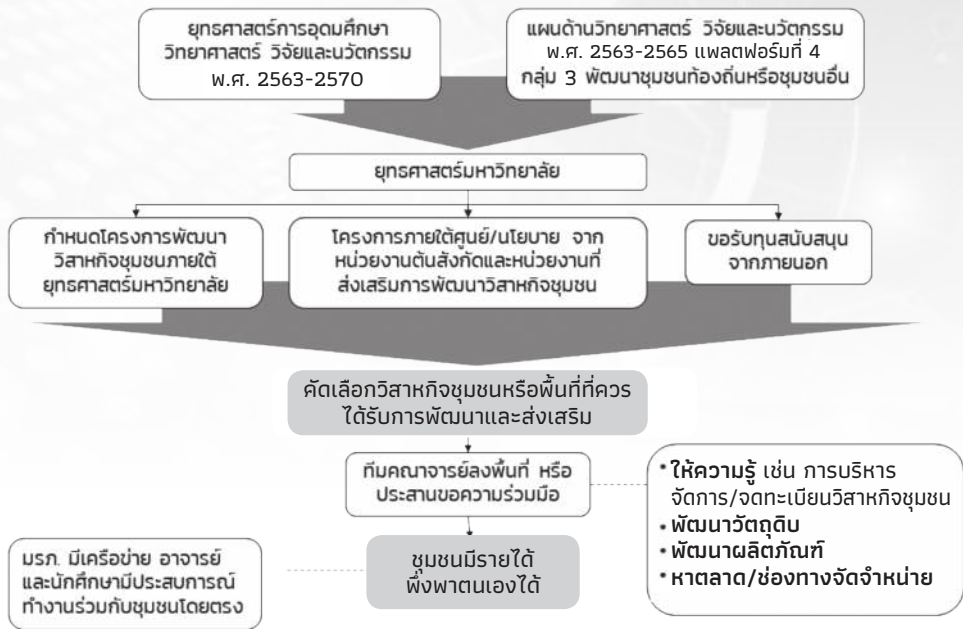
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีกำหนดให้การพัฒนาท้องถิ่นเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยได้ผนวกเรื่องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไว้ในยุทธศาสตร์ดังกล่าว ทั้งนี้ ในการพัฒนาและส่งเสริมิวิสาหกิจชุมชนมีการดำเนินงานหลายลักษณะ ดังนี้

1) กำหนดโครงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภายใต้ยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยอย่างชัดเจน เช่น โครงการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาและศิลปกรรมท้องถิ่นและเพิ่มศักยภาพทางการจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ University as a Market Place

ซึ่งเป็นการนำองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยไปถ่ายทอดให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ พร้อมทั้งหาช่องทางจัดจำหน่ายผ่านสื่อออนไลน์ เป็นต้น

2) การเขียนโครงการเพื่อขอรับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก โดยโครงการเหล่านี้ มีที่มาจากปัญหาของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ เช่น (1) ผลิตภัณฑ์ (ข้าวเกรียบ) ของวิสาหกิจชุมชนยังไม่ได้มาตรฐาน แต่ต่างประเทศต้องการรับซื้อโดยขอมาดูกระบวนการผลิตก่อน การตัดสินใจรับซื้อ ทางมหาวิทยาลัยจึงเขียนโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องจักรที่ใช้เพื่อการแปรรูป (เครื่องลับข้าวเกรียบแบบกึ่งอัตโนมัติ ปี 2560, เครื่องอัดแท่งส่วนผสมข้าวเกรียบแบบอัตโนมัติ ปี 2563 และเครื่องหนึ่งที่ทำให้ความร้อนด้วยแก๊สปีโตรเลียมเหลว ปี 2564) จากโปรแกรมสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม (Innovation and Technology Assistance Program : ITAP) ภายใต้สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) (2) การเพิ่มมูลค่าและยกระดับผลิตภัณฑ์อ้อยอินทรีย์ โดยเขียนโครงการเพื่อพัฒนาเครื่องรีดอ้อยแบบกึ่งอัตโนมัติ ทั้งนี้เพื่อให้ได้อ้อยที่สะอาด และเพื่อความปลอดภัยของผู้ผลิต จึงเสนอขอทุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในปี 2563 เป็นต้น

3) โครงการที่ดำเนินงานภายใต้ศูนย์/นโยบาย จากหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่ส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน อาทิ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เลือกมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีเป็นสถาบันการศึกษาในการจัดตั้ง “ศูนย์เทคโนโลยีเกษตรและนวัตกรรม” (Agritech and Innovation Center : AIC) เพื่อให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีด้านการเกษตร มีการพัฒนาเครื่องจักรเพื่อช่วยในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) มีนโยบายให้สถาบันอุดมศึกษาจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (University to Tambon : U2T) เพื่อช่วยยกระดับเศรษฐกิจและสังคมตำบลแบบบูรณาการ “มหาวิทยาลัยสู่ตำบล สร้างรากแก้วให้ประเทศ” และโครงการที่ทางมหาวิทยาลัยดำเนินการเพื่อพัฒนามิติต่าง ๆ แต่ส่งผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เช่น การพัฒนานักศึกษา การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช การเตรียมการเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เป็นต้น ถึงแม้ประเด็นการพัฒนาเหล่านี้ไม่ได้มีเป้าหมายโดยตรงเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน แต่ผลการดำเนินงานของโครงการส่งผลทางอ้อมต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เช่น การพัฒนานักศึกษามีเป้าหมายเพื่อพัฒนา Soft Skill ให้กับนักศึกษา ได้จัดทำโครงการนวัตกรรมรุ่นเยาว์ (STEAM for Innovator) โดยให้นักศึกษาลงพื้นที่เพื่อสำรวจปัญหาของชุมชน และนำปัญหาหรือโจทย์จากพื้นที่มาพัฒนาโครงการ โดยเน้นการพัฒนานักศึกษาให้เข้าใจกระบวนการทำวิจัย ส่วนผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นก็ส่งผลดีต่อชุมชนเพราะสามารถแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรในพื้นที่จนสามารถเป็นผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่ายได้

แผนภาพที่ 7 : รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

วิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีเข้าไปส่งเสริมและพัฒนา มี 2 ลักษณะ คือ (1) ก่อนการจัดตั้งและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน และ (2) วิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่แล้ว โดยวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยจะลงไปพัฒนา มีวิธีการได้มาที่หลากหลาย อาทิ วิสาหกิจชุมชนติดต่อขอรับคำปรึกษากับทางมหาวิทยาลัยด้วยตนเอง เครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏแนะนำ และจากการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏมีโครงการศึกษาวิจัยในพื้นที่จำนวนมากทำให้คณาจารย์รู้จักพื้นที่เป็นอย่างดี ส่งผลให้ทราบข้อมูล ทรัพยากร หรือต้นทุนของพื้นที่ รวมถึงปัญหาอุปสรรค ทำให้ง่ายต่อการลงไปช่วยพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจชุมชนใหม่ และพัฒนาต่อยอดวิสาหกิจชุมชนเดิมที่ดำเนินการอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม การคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยจะอยู่ภายใต้เงื่อนไข “ชุมชนต้องให้ความร่วมมือพร้อมรับการพัฒนา และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยน” ทั้งนี้ ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีลงไปช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจำนวนมาก หากพิจารณาเฉพาะวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนแล้ว มีจำนวน 50 แห่ง โดยสามารถแบ่งระดับเป็นวิสาหกิจชุมชนดีเด่นจำนวน 10 แห่ง ระดับปานกลาง 30 แห่ง และระดับที่ต้องปรับปรุงพัฒนา 10 แห่ง รวมทั้งช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ยังไม่ได้จดทะเบียนมากกว่า 100 แห่ง

2. กรณีศึกษา ณ วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีไทยบ้านนางาม

วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีไทยบ้านนางาม ดำเนินการแปรรูปอ้อยอินทรีย์เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น น้ำอ้อยสด น้ำอ้อยปิ้ง น้ำอ้อยผง น้ำอ้อยก้อน และน้ำอ้อยไซรป์ ซึ่งได้รับ

การรับรองจากองค์การอาหารและยา (อย.) เรียบร้อยแล้ว และทางกลุ่มได้นำชานอ้อยที่เหลือมาพัฒนาเป็นอีกหนึ่งผลิตภัณฑ์ คือ ถ่านอัดและปุ๋ย ทั้งนี้ ก่อนมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีเข้าไปให้ความช่วยเหลือ วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีไทยบ้านนางาม ขาดเครื่องมือและเครื่องจักรที่ใช้ในกระบวนการผลิตที่ทันสมัย และปลอดภัย ส่งผลให้กระบวนการ

แปรรูปผลิตได้น้อยและไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร และมีปัญหาในเรื่องการติดต่อสื่อสารกับตลาดต่างประเทศ เช่น ส่งออกผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายในประเทศจีน แต่ไม่สามารถสื่อสารได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนฯ ตั้งแต่ก่อนการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เริ่มต้นจากการรับฟังข้อมูลจากนักศึกษาถึงการผลิตน้ำตาลอ้อยของคนในชุมชน จึงทำให้ทางมหาวิทยาลัยได้ลงพื้นที่และให้คำแนะนำกับคนในชุมชน และมหาวิทยาลัยร่วมกับ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้การสนับสนุนเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องรีดอ้อยแบบกึ่งอัตโนมัติ เครื่องกวนสำหรับแปรรูปผลิตภัณฑ์ไซรป์อ้อยชนิดให้ความร้อนด้วยแก๊สปิโตรเลียมเหลว และถังบรรจุผลิตภัณฑ์ไซรป์

สำหรับการจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ทั้งหมดจำหน่ายภายใต้แบรนด์ ครอบ. (คริสตจักรโรงเรียน บ้าน) โดยผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ร้อยละ 60 ส่งจำหน่ายที่เซ็นทรัลพลาซาอุดรธานี ส่วนผลิตภัณฑ์อีกร้อยละ 40 ส่งจำหน่ายร้านค้าในอำเภอศรีธาตุ อาทิ ร้านค้าในโรงพยาบาลตลาด และร้านจำหน่ายสินค้า OTOP ประจำอำเภอ ซึ่งในอนาคตทางกลุ่มวิสาหกิจมีแผนที่จะขยายตลาดไปต่างประเทศในแถบภูมิภาคเอเชีย รวมถึงจะมีการเพิ่มช่องทางการขายผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ได้ง่ายขึ้น

3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ผลที่ได้จากการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ

- มหาวิทยาลัยบรรลุป้าหมายการดำเนินงานตามพันธกิจและยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

- มหาวิทยาลัยราชภัฏมีเครือข่ายในการทำงานที่เข้มแข็ง

- มหาวิทยาลัยราชภัฏได้รับองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

- อาจารย์มีแหล่งฝึกปฏิบัติให้นักศึกษาได้เรียนรู้งานด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร การสร้างช่องทางการตลาด และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้สามารถพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

- นักศึกษาได้รับการพัฒนาทั้งด้านความรู้ และทักษะอาชีพจากการลงพื้นที่ปฏิบัติจริง

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับวิสาหกิจชุมชน

- การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถลดต้นทุนการผลิต

- กระบวนการผลิต/แปรรูปมีมาตรฐาน คือ การทำการเกษตรสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ปลอดภัยตามมาตรฐานกำหนดทั้งต่อเกษตรกรและผู้บริโภคซึ่งเป็นไปตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices : GAP) และกระบวนการผลิตผ่านมาตรฐานประเทศอิสราเอล และมีผลดีฟจนสามารถส่งออกได้

- ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาจนมีคุณภาพและผ่านการรับรองมาตรฐาน เช่น มาตรฐานอาหารและยา เครื่องหมายการค้า Earth Safe จากห้างเซ็นทรัล และมีการจดสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ (เซรามิกบัวแดง) เป็นต้น

- ผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่ายมีความหลากหลายมากขึ้น

- ช่องทางการจัดจำหน่ายเพิ่มขึ้น นำมาซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จนสามารถเป็นรายได้หลักให้กับครอบครัวถึงแม้เป็นเพียงอาชีพเสริมรองจากการทำเกษตร

4. ปัจจัยความสำเร็จ/กลไกในการพัฒนา

ปัจจัยความสำเร็จต่อการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน จำแนกเป็น 3 ปัจจัยหลัก ดังนี้

1) คณะจารย์ของมหาวิทยาลัยมีความเข้มแข็ง มีการบูรณาการการทำงานทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

1.1) สถาบันตระหนักและให้ความสำคัญกับการพัฒนาท้องถิ่นทำให้มีการกำหนด ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการที่พัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง ถึงแม้แต่ละโครงการอาจไม่ได้ มีเป้าหมายโดยตรงต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนก็ตาม แต่ส่งผลทางอ้อมต่อการพัฒนาวิสาหกิจ ชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

1.2) คณะจารย์ทุกคนภายในสถาบันมีการทำงานร่วมกันระหว่างคณะ และมีการประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกที่มีองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีที่จำเป็น ต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

1.3) การมีเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็งซึ่งเกิดจากการที่คณะจารย์ได้มีส่วนร่วม กับหน่วยงานภายนอก และมหาวิทยาลัยราชภัฏอีก 37 แห่ง จึงนำมาซึ่งคำแนะนำด้านพื้นที่ งบประมาณ เทคโนโลยี นวัตกรรม และเครื่องจักรทางการเกษตร รวมถึงได้รับโอกาสนำเสนอ ประเด็นและพื้นที่ที่ควรได้รับการพัฒนาให้กับหน่วยงานรับผิดชอบอื่น เช่น นำไปบรรจุลงใน แผนพัฒนาจังหวัด

1.4) คณะจารย์มีความใกล้ชิดกับคนในพื้นที่ สืบเนื่องจากการลงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และเป็นประจำ ทำให้ทราบข้อมูลที่แท้จริงของพื้นที่ และสามารถให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา ได้ตรงตามสภาพจริง

1.5) คณะจารย์มีศักยภาพในการหางบประมาณจากแหล่งทุนของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น

- (1) กระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม (อว.) มีแหล่งทุน ดังนี้
  - โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (University to Tambon : U2T)
  - โครงการการเคลื่อนย้ายบุคลากรเพื่อพัฒนาศักยภาพการวิจัยในภาคอุตสาหกรรม (Talent Mobility)
- (2) สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- (3) โปรแกรมสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม (Innovation and Technology Assistance Program: ITAP) ภายใต้สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)
- (4) ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 4 กระทรวงอุตสาหกรรม
- (5) สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2) การจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตร

สถาบันและคณาจารย์มีศักยภาพ ทำให้เป็นหนึ่งใน 20 สถาบันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ได้รับการคัดเลือกจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้จัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตร (Agritech and Innovation Center : AIC) โดยวัตถุประสงค์ของศูนย์มีส่วนอย่างมากต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ คือ กลุ่มที่เน้นการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ศูนย์ดังกล่าวจึงสามารถพัฒนานวัตกรรมเครื่องมือ เครื่องจักรทางการเกษตรที่ช่วยวิสาหกิจชุมชนให้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

3) ชุมชนให้ความร่วมมือและพร้อมปรับเปลี่ยน การที่ชุมชนให้ความร่วมมือและพร้อมปรับเปลี่ยนถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืน โดยปัจจัยดังกล่าว ยังนับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทางมหาวิทยาลัยคำนึงถึงในการเลือกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ควรได้รับการพัฒนา นอกจากนี้ การที่ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ประสบความสำเร็จ โดยผู้นำชุมชนในที่นี้ คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และทีมงานจากสำนักงานเกษตรอำเภอ เป็นต้น

5. ปัญหาอุปสรรค

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในกรณีที่ต้องการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ต้องอาศัยระยะเวลาในการประสานงานและทำความเข้าใจให้ตรงกัน ซึ่งบางครั้งพบปัญหาอุปสรรคในด้านความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ส่งผลให้เกิดความล่าช้าและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

6. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีมีแผนการดำเนินการต่อ คือ (1) พัฒนาอัตลักษณ์และคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน (2) พัฒนาด้านการตลาด โดยทำงานเชื่อมโยงกับกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ เพื่อขยายช่องทางการจัดจำหน่ายในต่างประเทศ รวมถึงเตรียมการจัดทำจุดกระจายสินค้าภายในมหาวิทยาลัย และ (3) พัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็น BCG (B : Bio-Economy, C : Circular Economy และ G : Green Economy) โดยใช้เทคโนโลยีมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าสูง รวมถึงทำให้กระบวนการผลิตเกิดของเสียน้อยที่สุด (Zero-Waste)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้จัดทำแผนพัฒนาความเป็นเลิศ แผนการผลิตกำลังคนระดับสูงเฉพาะทางตามความต้องการของประเทศ โดยจัดทำเป็นแผนระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) มีเป้าหมายเพื่อเป็นมหาวิทยาลัยเชิงพื้นที่อย่างสมบูรณ์แบบ เพื่อนำไปสู่สู่ภาวะและพันธกิจสัมพันธ์ ภายในปี พ.ศ. 2570 ด้วยการผลิตบัณฑิต 4.0 ผู้ศตวรรษที่ 21 รวมถึงสร้างชุมชนพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้แผนดังกล่าวได้มีการกำหนดผลสัมฤทธิ์ (Key Result) ไว้ 5 ประการ โดยการพัฒนางานวิสาหกิจชุมชนให้มีทักษะการบริหารจัดการ การตลาดตลอดจนการสร้างอาชีพอย่างยั่งยืน ถือเป็นหนึ่งในผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังให้เกิดขึ้น มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพื้นที่ในการพัฒนาท้องถิ่น 3 จังหวัด ได้แก่ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร

1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครตระหนักและให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน มีการกำหนดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไว้ในแผนปฏิบัติการรายปี ภายใต้แผนการพัฒนาคณาจารย์และแผนการผลิตกำลังคนระดับสูงเฉพาะทางตามความต้องการของประเทศและของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร โดยมีการบรรจุแผนงาน/โครงการการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัย จัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ดำเนินโครงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับรายได้วิสาหกิจชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชน และดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามศาสตร์พระราชชาติโดยมุ่งเน้นการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้มีการจัดทำโครงการอย่างน้อย 20-25 โครงการต่อปี ซึ่งในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2563 - 2565) มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ได้พัฒนาวิสาหกิจชุมชน จำนวน 41 แห่ง โดยวิสาหกิจชุมชน จำนวน 39 แห่งอยู่ในระดับดี และจำนวน 2 แห่งอยู่ในระดับปานกลาง จากผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนที่กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร

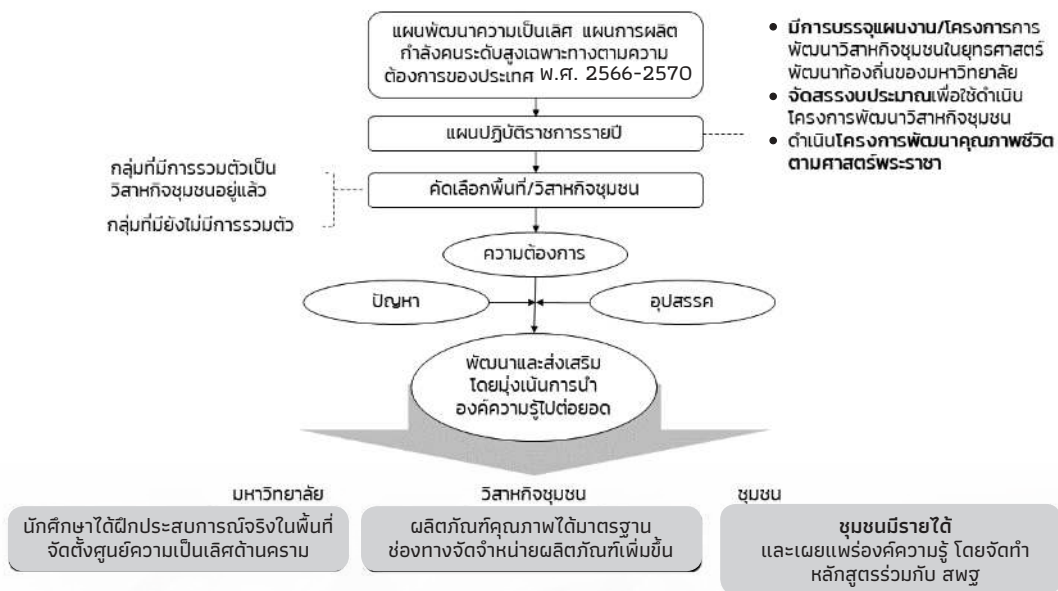
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มีวิธีการในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1) มหาวิทยาลัยใช้ข้อมูลจากกรมการพัฒนาชุมชนซึ่งมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาสินค้า OTOP โดยบางสินค้าเป็นวิสาหกิจชุมชนด้วย ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยจะเข้าไปช่วยพัฒนาส่งเสริมเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานสูงขึ้น โดยนำข้อมูลที่ได้จากกรมการพัฒนาชุมชนมาจัดกลุ่ม A (ดี)

B (ปานกลาง) C (ปรับปรุง) แล้วลงพื้นที่ไปสำรวจความเป็นไปได้ในการพัฒนา โดยพิจารณาจากเงื่อนไขที่ชาวบ้านในชุมชนเปิดใจและพร้อมพัฒนาไปกับมหาวิทยาลัยเป็นสำคัญ

2) มหาวิทยาลัยลงสำรวจพื้นที่เพื่อรับทราบข้อมูลจากชุมชนว่าต้องการให้ทางมหาวิทยาลัยเข้าไปช่วยส่งเสริมด้านใด ซึ่งแบ่งได้ 2 กรณี คือ (1) มีการรวมตัวเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์จัดจำหน่ายอยู่แล้ว ทางมหาวิทยาลัยจะช่วยเข้าไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ และหาช่องทางการจัดจำหน่าย และ (2) ไม่มีการรวมตัว แต่พื้นที่มีทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ได้ ทางมหาวิทยาลัยจะให้ความช่วยเหลือจนสามารถรวมตัวก่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน

ทั้งนี้ จากวิธีการดังกล่าวข้างต้นทำให้ได้วิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มที่มีการรวมตัวผลิตสินค้า OTOP แต่ยังไม่ได้จดทะเบียน หรือพื้นที่ที่ยังไม่มีการรวมตัวแต่พื้นที่มีทรัพยากรหรือปัญหาที่ควรได้รับความช่วยเหลือหรือพัฒนา แต่การที่มหาวิทยาลัยราชภัฏจะเลือกกลุ่มใดนั้น อยู่ภายใต้เงื่อนไข “ชุมชนต้องมีศักยภาพ คือ มีความพร้อมและร่วมตัวกันอย่างเข้มแข็ง” โดยพื้นที่หรือกลุ่มที่ลงไปส่วนใหญ่ มหาวิทยาลัยจะมุ่งเน้นการลงไปพัฒนาให้ก่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนมากกว่าการเลือกกลุ่มที่เป็นวิสาหกิจชุมชนอยู่แล้ว

แผนภาพที่ 8 : รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

เมื่อคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนหรือพื้นที่ที่ควรได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นวิสาหกิจชุมชนแล้ว มหาวิทยาลัยจะให้คณาจารย์แต่ละคณะพิจารณาว่าจะรับผิดชอบกลุ่มใด โดยหนึ่งคณะจะรับผิดชอบอย่างน้อย 2 - 3 ผลิตภัณฑ์ ทีมคณาจารย์ที่รับผิดชอบจากมหาวิทยาลัยลงพื้นที่พูดคุยร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และพิจารณาข้อมูลสภาพปัจจุบัน ความต้องการ ปัญหา และอุปสรรคของแต่ละกลุ่ม เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมได้ตรงตามบริบทของกลุ่ม โดยหากทีมคณาจารย์มีข้อจำกัดในเรื่องขององค์ความรู้หรือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง จะมีการประสานขอความร่วมมือจากคณาจารย์ในแต่ละคณะที่มีความเชี่ยวชาญ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญ เช่น คณะวิทยาศาสตร์มีส่วนช่วยในการพัฒนาการปลูกคราม คณะมนุษยศาสตร์เข้ามามีส่วนร่วมช่วยในการออกแบบลายผ้า การทอ การขึ้นลาย คณะอุตสาหกรรม พัฒนาเครื่องทอผ้าที่ขยายหน้าผ้าให้กว้างขึ้น และคณะวิทยาการจัดการช่วยเรื่องการบริหารจัดการ การเขียนแผนการตลาด การคิดต้นทุน-กำไร เป็นต้น

2. กรณีศึกษา ณ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือย

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือย เริ่มก่อตั้งเมื่อปี 2546 (Creative Karm, ม.ป.ป.) จากกลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมสีเคมีมาเป็นผ้าฝ้ายย้อมครามธรรมชาติ ปัจจุบัน ผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือยจัดจำหน่ายภายใต้แบรนด์ “ฝ้ายดอกเปลือย” (คราม@ราชชมคลอีสานสกจนคร, ม.ป.ป.) ซึ่งสัญลักษณ์ของแบรนด์หมายถึงการทอผ้าฝ้ายขึ้นมือด้วยความพยายาม และดอกเปลือยยังเป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านสงเปลือยอีกด้วย ทั้งนี้

ผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือยมีจุดเด่นที่ผ้าฝ้ายเป็นงานทำมือแบบดั้งเดิม ตั้งแต่ขั้นตอนการปลูกฝ้าย บั่นฝ้าย ทอ และย้อมด้วยสีธรรมชาติจากต้นเปลือย ต้นคราม ต้นโคลนที่ปลูกภายในหมู่บ้าน จึงทำให้ผ้าของทางกลุ่มมีเอกลักษณ์ มีความนุ่ม มีกลิ่นหอม ขึ้นเงา ไม่หด และสีไม่ตก และ

จากการที่ภาครัฐให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทางกลุ่มสามารถทำยอดขายได้สูงถึง 100,000 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ บริษัท King Power ยังได้รับผลิตภัณฑ์จากทางวิสาหกิจชุมชนไปจัดจำหน่ายอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ก่อนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จะเข้ามาช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือยประสบปัญหา คือ

ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกมายังไม่มีความหลากหลาย เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบคล้ายกับผลิตภัณฑ์ที่มีการวางขายในตลาดอยู่แล้ว แต่เมื่อทางมหาวิทยาลัยราชภัฏสุพรรณนครลงมาได้มีส่วนช่วยในการออกแบบลายผ้าให้มีความหลากหลายและทันสมัยมากขึ้น จากอดีตที่มีเพียง 2 ลาย คือ ลายนกยูงและลายพญานาค ณ ปัจจุบันมีมากกว่า 30 ลาย รวมถึงพัฒนาให้มีผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่นๆ เช่น เนคไท กระเป๋า เป็นต้น มหาวิทยาลัยให้การพัฒนาและส่งเสริมในประเด็นต่างๆ โดยมุ่งเน้นการนำองค์ความรู้ไปช่วยพัฒนาต่อยอด เช่น (1) การพัฒนาวัตถุดิบ (พันธุ์คราม โดยพัฒนาเป็นพืชที่บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสุพรรณ (Geographical Indications : GI) และพืชอินทรีย์) (2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้คุณภาพและมาตรฐาน (ออกแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น เนคไท กระเป๋า) และทำให้กระบวนการผลิตเกิดของเสียน้อยที่สุด (Zero-Waste) โดยนำของเหลือจากกระบวนการผลิตมาใช้ เช่น การเพาะเห็ดจากกรากคราม (3) การทำการตลาด (ประชาสัมพันธ์ผ่านแอปพลิเคชัน TIKTOK การออกแบบป้ายห้อยตราสัญลักษณ์ รูปแบบการบรรจุเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การจัดทำรายการสินค้า เพื่อจัดจำหน่ายทางออนไลน์) และ (4) การหาช่องทางจำหน่ายที่หลากหลาย

3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ

- นักศึกษาได้รับการพัฒนาจากการฝึกประสบการณ์จริงในพื้นที่
- จัดตั้งศูนย์ความเป็นเลิศด้านคราม เนื่องจากครามเป็นพืชที่นำมาใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด ทางมหาวิทยาลัยจึงจัดตั้งเป็นศูนย์รวบรวมองค์ความรู้ทุกด้านของคราม

ผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน

- ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน อย่างน้อยปีละ 20 ผลิตภัณฑ์ เช่น การพัฒนาสินค้า OTOP ที่เป็นวิสาหกิจชุมชนให้ได้ระดับเพิ่มขึ้นอย่างน้อย 1 ระดับ
- พัฒnavิสาหกิจชุมชนขึ้นมาใหม่อย่างน้อย 20-30 แห่ง ซึ่งบางกลุ่มอาจไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนต่อ

- สามารถจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้เพิ่มขึ้น จากการที่มหาวิทยาลัยหาช่องทาง การจัดจำหน่ายที่หลากหลายโดยเฉพาะช่องทางออนไลน์ เช่น Shopee/LAZADA /TIKTOK และ Live ผ่าน Facebook เป็นต้น
- สร้างรายได้ให้คนในชุมชนจนสามารถเป็นรายได้หลักของครอบครัว
- การจัดทำหลักสูตรขั้นพื้นฐานร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านความให้กับเยาวชน โดยคาดหวังให้เยาวชนสามารถนำไป ประกอบอาชีพ และสามารถดึงคนรุ่นใหม่ให้อยู่ในพื้นที่ได้

4. ปัจจัยความสำเร็จ/กลไกในการพัฒนา

ปัจจัยความสำเร็จต่อการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน จำแนกเป็น 3 ปัจจัยหลัก คือ (1) การมีเครือข่ายการทำงาน จากการประสานความร่วมมือและบูรณาการ การทำงานร่วมกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย เช่น กรมพัฒนาชุมชน (2) ความเข้มแข็งของผู้นำ คือ ประธานวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะสามารถทำให้วิสาหกิจ ชุมชนประสบความสำเร็จได้ ชุมชนเปิดใจ ใฝ่ใจมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้งนี้ ต้องอาศัยระยะเวลา ในการสร้างความไว้ใจ และการยอมรับที่มงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งเมื่อเกิดความรู้สึก ดังกล่าวแล้วก็จะทำให้ง่ายต่อการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏกับวิสาหกิจชุมชน และ (3) วิสาหกิจชุมชนเปิดใจ และใฝ่ใจมหาวิทยาลัยราชภัฏ

5. ปัญหาอุปสรรค

1) ทักษะคิดของชาวบ้านในชุมชนที่เคยชินกับการผลิตรูปแบบเดิม ๆ ที่พยายามคงไว้ หรือแสดงอัตลักษณ์ทั้งหมดที่มีโดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของตลาด ไม่เปิดใจยอมรับ การผลิตผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ออกมาไม่เป็นที่ต้องการของตลาด ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครต้องอาศัยเวลาในการปรับทัศนคติของคนในชุมชน ซึ่งมีทั้งกรณี ที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ

2) ผลิตภัณฑ์ของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังคงมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ทำให้แต่ละ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นคู่แข่งทางการตลาด นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์ผ้าครามยังเป็นสินค้า ที่ความต้องการของตลาดยังคงกระจุกตัวแคภายในจังหวัดสกลนครและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถกระจายสินค้าให้เป็นที่ต้องการของทั่วประเทศได้

6. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนที่ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดำเนินการต่อ มีดังนี้

- ขยายพื้นที่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ครอบคลุมอีก 2 จังหวัด คือ มุกดาหาร และ นครพนม ซึ่งเป็น 2 จังหวัดที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย เนื่องจากที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยมุ่งเน้นพัฒนาในพื้นที่จังหวัดสกลนครครอบคลุม 18 อำเภอเท่านั้น
- ขยายตลาดผ้าครามให้เป็นสินค้าที่เป็นที่ต้องการในภูมิภาคอื่น ๆ นอกจากเป็นที่นิยมเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อเป็นการเพิ่มยอดขายให้วิสาหกิจชุมชน
- วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อมบ้านสงเปลือยต้องการที่จะพัฒนาให้มีการจัดทำสต็อกสินค้า เพื่อรองรับการขยายตลาดต่างประเทศ รวมถึงพัฒนาระบบควบคุมคุณภาพสินค้า (Quality Control) ให้ได้มาตรฐาน เนื่องจากสินค้าของทางกลุ่มเป็นงานแฮนด์เมด (Handmade) ที่อาศัยฝีมือของชาวบ้านในชุมชนยังมีการผลิตสินค้าจำนวนมากอาจประสบปัญหาเรื่องคุณภาพ

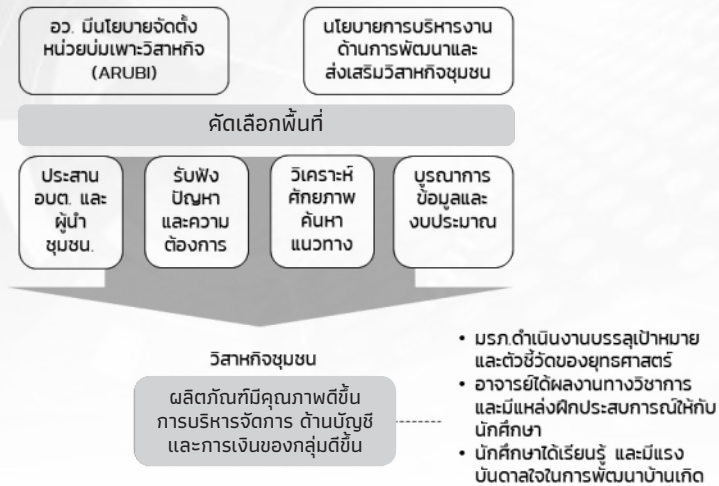
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาเป็นนโยบายในการบริหารงานเกี่ยวกับการพัฒนา และส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ให้การสนับสนุน พัฒนาถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นและสังคม สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ภูมิปัญญาสากล รวมถึงนโยบายของผู้บริหารที่ส่งเสริมการสร้างเครือข่าย และการเป็นศูนย์กลาง การบริการวิชาการให้เป็นที่พึ่งของท้องถิ่นและสังคม ภายใต้วิสัยทัศน์ “มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาเป็นสถาบันที่ผลิตบัณฑิตที่มีอัตลักษณ์ มีคุณภาพ มีสมรรถนะ และเป็นสถาบันหลักที่บูรณาการองค์ความรู้สู่ส่วนวัดกรรมในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ” โดยได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพื้นที่ในการพัฒนาท้องถิ่น 2 จังหวัด ได้แก่ พระนครศรีอยุธยาและอ่างทอง

1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

จากนโยบายการบริหารงาน ประกอบกับกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในขณะนั้น) ได้มีนโยบายจัดตั้งหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจในสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยจึงมีการจัดตั้งหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (ARUBI) ขึ้น เพื่อให้บริการด้านวิชาการแก่ผู้ประกอบการ และธุรกิจชุมชน ตลอดจนมีบทบาทการเป็นที่ปรึกษาเชิงธุรกิจให้หน่วยงานต่างๆ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยฯ ยังได้รับงบประมาณจากโครงการต่างๆ เช่น โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T) โครงการออมสินยุวพัฒน์รักษ์ถิ่น เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น โดยในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้าไปส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการ รวมทั้งสิ้น 29 แห่ง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยามีเกณฑ์ในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนที่จะลงไปพัฒนา โดยกำหนดอำเภอที่จะลงพื้นที่ ติดต่อประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อติดต่อกับผู้นำชุมชนเพื่อเปิดพื้นที่รับฟังสภาพปัจจุบันของการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และค้นหาความต้องการของชุมชน ซึ่งทำให้มหาวิทยาลัยมีข้อมูลสภาพปัจจุบันของแต่ละพื้นที่

แผนภาพที่ 9 : รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มหาวิทยาลัยมุ่งส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน/กลุ่มชุมชนต่าง ๆ โดยเน้นการบริการวิชาการเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามความต้องการ โดยมีพื้นที่บริการ คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดอ่างทอง ซึ่งในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน/กลุ่มชุมชนในปีแรก มหาวิทยาลัยดำเนินการด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนและวิธีการในการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

- 1) กำหนดพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย แล้วประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
- 2) ประสานติดต่อกับผู้นำชุมชนเพื่อเปิดพื้นที่รับฟังสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน
- 3) วิเคราะห์ศักยภาพและปัญหาในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งค้นหาแนวทางการส่งเสริม ซึ่งวิธีการดังกล่าวทำให้มหาวิทยาลัยสามารถสร้างเครือข่ายในพื้นที่และเริ่มได้รับความไว้วางใจ
- 4) บูรณาการกับหน่วยงานอื่น ๆ ในจังหวัดทั้งในด้านข้อมูลและงบประมาณ พร้อมทั้งขยายพื้นที่การให้บริการและรักษาความต่อเนื่องของการส่งเสริมให้มีความยั่งยืน นอกจากการลงพื้นที่เข้าไปหาชุมชนโดยตรงแล้ว ยังมีกลุ่มผู้ประกอบการบางส่วนได้เข้ามาขอรับบริการทางวิชาการโดยตรงกับทางมหาวิทยาลัยอีกด้วย

2. กรณีศึกษา ณ วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านสวนธนวัฒน์

วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านสวนธนวัฒน์ยึดหลักการทำเกษตรแบบผสมผสานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นสวนปลูกผลไม้ชนิดต่างๆ เช่น มะม่วง ฝรั่ง กิมจู โกโก้ เมล่อน แคนตาลูป ไล่เรียงให้ผลผลิตไปตามฤดูกาล อีกทั้งยังมีพืชผักชนิดต่างๆ มีการเลี้ยงปลาและเลี้ยงไก่ร่วมด้วย ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมสามารถเก็บผลผลิตสดๆ จากสวน เพื่อซื้อกลับบ้านได้ และยังมีผลิตภัณฑ์แปรรูปต่างๆ ที่ได้จากพืชผลภายในสวน จำหน่ายเป็นของฝากแก่ผู้เยี่ยมชม นอกจากนี้ ยังมีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเกษตรเข้ามาใช้เพื่อการผลิตที่มีประสิทธิภาพและใส่ใจสิ่งแวดล้อม ในช่วงก่อนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาจะเข้ามาให้บริการทางวิชาการในพื้นที่ วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านสวนธนวัฒน์ยังไม่ได้จัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน และยังไม่ได้มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านในพื้นที่ เป็นเพียงพื้นที่ทำการเกษตรปลูกผัก เช่น มะเขือเทศราชินี เมล่อน แคนตาลูป ฯลฯ ส่งขายให้ร้านอาหารและขายออนไลน์ ซึ่งในบางช่วงสินค้าเกษตรมีผลผลิตออกมอล้นตลาดทำให้ขายไม่ทันและได้กำไรน้อย และหากผลผลิตมีคุณภาพต่ำก็จำเป็นต้องปล่อยให้เน่าเสียโดยไม่สามารถนำมาสร้างรายได้หรือมูลค่าเพิ่มได้

ทั้งนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เข้ามาให้บริการทางวิชาการในพื้นที่ โดยเริ่มจากการให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่เหลือจากการขายสดหรือราคาตกต่ำ เช่น การนำมะเขือเทศราชินีมาอบแห้ง นำมะม่วงดอกไม้สีทองที่ผิวไม่สวยมาแปรรูปเป็นเนื้อมะม่วงในน้ำเชื่อมส่งผลให้ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้มีสินค้าแปรรูปที่หลากหลาย

เช่น มะม่วงหิ้ว มะม่วงแผ่น กัลยหีบ กัลยตาก เสียบไม้ ฝรั่งหี ฯลฯ และยังมีการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ให้ตรงกับความต้องการของตลาดหรือนำตลาดออกสู่ตลาด เช่น การทำน้ำพริกแปรรูปปลาข้าวโพดเจอรี่ไรซ์ ซึ่งมีการควบคุมและตรวจสอบคุณภาพเป็นระยะ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังได้พัฒนา

บรรจุภัณฑ์ของสินค้าเกษตรแปรรูปให้สวยงามและมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นเพื่อเพิ่มมูลค่า รวมถึงช่วยเหลือด้านการตลาด ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านสวนธนวัฒน์ยังไม่ได้ขอรับรองมาตรฐาน อย. จึงยังไม่สามารถนำไปวางขายตามท้องตลาดทั่วไปได้

3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาดำเนินงานตามพันธกิจและยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นได้บรรลุตามเป้าหมายและตัวชี้วัด อาจารย์มีแหล่งฝึกปฏิบัติให้นักศึกษาได้เรียนรู้ชุมชน และฝึกทักษะการประกอบอาชีพ และสามารถนำผลงานที่เกิดขึ้นมาเป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขอรับการประเมินสู่ตำแหน่งทางวิชาการได้ นักศึกษาได้เรียนรู้ชุมชน ได้เรียนรู้การฝึกปฏิบัติงาน และทักษะอาชีพ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะกลับไปพัฒนาชุมชนและถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง รวมทั้งมีจิตอาสาในการเป็นผู้ให้บริการทางวิชาการ สามารถเป็นที่พึ่งของชุมชนได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านสวนธนวัฒน์ สามารถพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น ทั้งกระบวนการผลิต บรรจุภัณฑ์ การขยายช่องทางการจัดจำหน่าย และการผลักดันให้ผลิตภัณฑ์มีการขึ้นทะเบียนหรือผ่านเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ เช่น การขึ้นทะเบียนสินค้า OTOP การขึ้นทะเบียนรับรองมาตรฐานอาหารและยา (อย.) (อยู่ระหว่างดำเนินการ) รวมถึงพัฒนาระบบการบริหารจัดการทั้งด้านบัญชีและการเงิน ได้ดีขึ้นและผลักดันให้กลุ่มชุมชนมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพสามารถยกระดับตนเองโดยการจดทะเบียนจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนแห่งใหม่ได้อีกด้วย

4. ปัจจัยความสำเร็จ/กลไกในการพัฒนา

ปัจจัยความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีดังนี้

- คณาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษาสามารถเข้ากับชุมชนได้ดี มีความเป็นกันเอง มีความจริงใจ ได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากชุมชน

- คณาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษาบางส่วนเป็นคนในพื้นที่ชุมชน จึงทำให้การสื่อสารและการสร้างความไว้วางใจเชื่อใจเป็นไปอย่างราบรื่น
- การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมีความต่อเนื่อง
- ได้รับความร่วมมือที่ดีจากหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ โดยมีการบูรณาการทั้งข้อมูลและงบประมาณ
- การพัฒนาในด้านต่างๆ ของวิสาหกิจชุมชน/กลุ่มชุมชน เริ่มดำเนินการจากความต้องการของพื้นที่
- วิสาหกิจชุมชน/กลุ่มชุมชน มีความตั้งใจจริงและมุ่งมั่นอย่างมากที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองเพื่อยกระดับรายได้
- ผู้นำวิสาหกิจชุมชน/กลุ่มชุมชน มีความตั้งใจ มีความเป็นผู้นำสูง และมีเครือข่าย/สมาชิกที่มีความเข้มแข็ง

5) ปัญหาอุปสรรค

1) บางพื้นที่ที่มีความยากลำบากในการพัฒนาและไม่สามารถใช้การอบรมให้ความรู้ได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ต้องมีเครื่องมือสำคัญทางเทคโนโลยีเข้ามาช่วย แต่ติดปัญหาระเบียบการจัดซื้อของทางราชการที่ไม่สามารถซื้อครุภัณฑ์ราคาสูงได้

2) อาจารย์/นักวิจัย ไม่สามารถเบิกค่าใช้จ่ายในการเดินทางลงพื้นที่ได้ทั้งหมด จำเป็นต้องใช้เงินส่วนตัวในการปฏิบัติราชการ รวมถึงขั้นตอนการเบิกจ่ายมีความยุ่งยากและขาดความยืดหยุ่น ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เช่น การทำกิจกรรมที่จำเป็นต้องทำติดต่อกัน 5 วัน จะสามารถเบิกค่าใช้จ่ายได้เพียง 1 วันเท่านั้น

3) คณาจารย์/นักวิจัยต้องมาลงชื่อเข้าทำงานที่มหาวิทยาลัยทุกวัน เกิดความไม่คล่องตัวต่อการดำเนินงานในพื้นที่ที่ต้องทำกิจกรรมต่อเนื่องกันทุกวัน

6) ข้อเสนอแนะ/แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาเสนอแนะให้มีการทบทวนกฎระเบียบ ทั้งเรื่องงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้างครุภัณฑ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และ

ปรับกฎระเบียบเรื่องการลงชื่อเข้าปฏิบัติงานให้ยืดหยุ่นมากขึ้น เพื่อเอื้อให้การดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นไปอย่างสะดวกและคล่องตัว ก่อให้เกิดประโยชน์และผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพต่อชุมชนและมหาวิทยาลัย

วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านสวนธนวัฒน์ ต้องการให้มหาวิทยาลัยราชภัฏช่วยเหลือและต่อยอดการพัฒนานวัตกรรมการแปรรูปพืชผักผลไม้ที่เป็นผลผลิตของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยช่วยคิดค้นผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากที่มีอยู่เดิมเพื่อสร้างความแปลกใหม่และดึงดูดผู้บริโภค รวมทั้งส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในตำบลใกล้เคียงให้เกิดการรวมตัวกันเป็นสมาพันธ์ เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองและขยายช่องทางการจำหน่ายให้มากขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

การพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนเป็นหัวใจของการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ซึ่งมหาวิทยาลัยนครศรีธรรมราชได้รับการจัดให้อยู่ในกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา กลุ่ม 3 เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนอื่น ตรงตามพระราชโองบายของรัชกาลที่ 10 ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏต้องดูแลท้องถิ่นของตน โดยมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานผ่านยุทธศาสตร์และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 และ 8 และส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนผ่านนโยบายและโครงการต่าง ๆ อาทิ นโยบายด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตาม SDGs โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T) ที่มีการดำเนินการวิจัยเชิงพื้นที่ และงานวิชาการอื่น ๆ โครงการศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจในสถาบันอุดมศึกษา (University Business Incubator: UBI) โครงการพระราชดำริ ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเป็นการทำงานร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยมีการทำงานร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดและมีการลงนามในบันทึกข้อตกลง (MOU) ร่วมกับ 42 อำเภอ เพื่อดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทาง นโยบายและยุทธศาสตร์ที่ทางมหาวิทยาลัยได้กำหนดไว้ โดยได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพื้นที่ในการพัฒนาท้องถิ่น 2 จังหวัด ได้แก่ นครศรีธรรมราชและตรัง

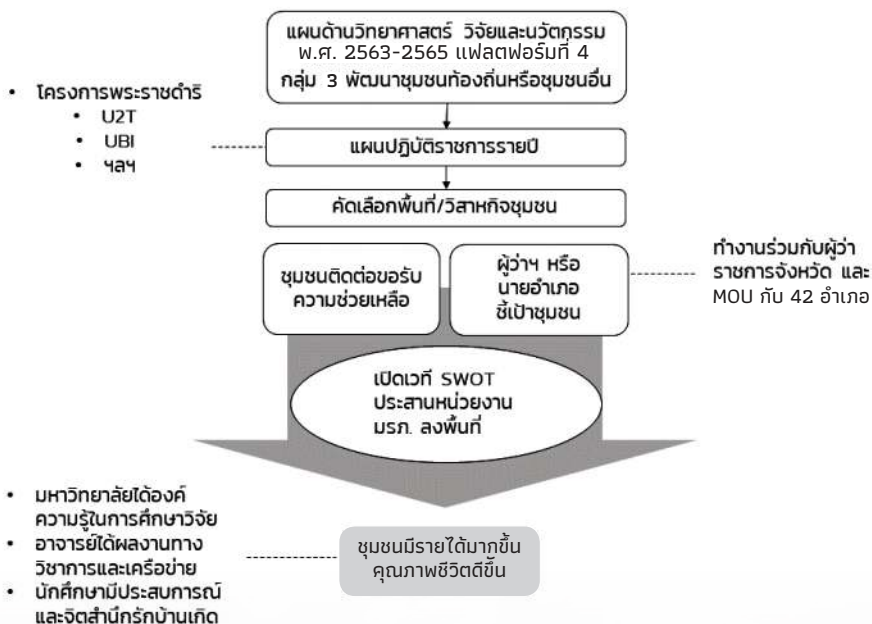
1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการราชการ 5 ปี แผนปฏิบัติการราชการประจำปี และแผนพลิกโฉมมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ยังมีแผนพัฒนาเสริมสร้างชุมชนซึ่งเป็นแผนปฏิบัติการรายปี โดยจากแผนจะแปลงไปสู่เป้าหมาย ผลสัมฤทธิ์หลัก ตัวชี้วัดของมหาวิทยาลัย มาเป็นตัวชี้วัดของคณะ เพื่อตบโจทย์การพัฒนาตามความเชี่ยวชาญของคณะ เช่น คณะครุศาสตร์มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของการพัฒนาคนและพัฒนาอาชีพ ได้รับตัวชี้วัดความสุขมวลรวมและเพิ่มรายได้ของชุมชน จึงต้องทำแผนงานโครงการพัฒนาการศึกษาของคนทุกช่วงวัย ไม่เฉพาะนักศึกษาเท่านั้น หากแต่ต้องสนับสนุนการศึกษาของชุมชน ให้ความรู้กับกลุ่มอาชีพ งานวิจัย และนำผลของงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ ศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจ (UBI) ของมหาวิทยาลัย รับผิดชอบโดยคณะวิทยาการจัดการ มีกิจกรรม/โครงการในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และเดิมได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ดำเนินโครงการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์และผู้ประกอบการ OTOP

ด้านอาหาร โดยการใช้งานวิจัยและนวัตกรรมใหม่ ๆ ของมหาวิทยาลัย ในการพัฒนาทักษะเชิงลึกและภูมิปัญญาให้กับผู้ประกอบการ OTOP หรือทายาทผู้ประกอบการในท้องถิ่น

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เริ่มต้นจากชุมชนเป็นฝ่ายติดต่อประสานกับมหาวิทยาลัยด้วยความต้องการเรียนรู้เรื่องระบบบัญชีสวัสดิการ ซึ่งเป็นหัวใจของความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏใช้กระบวนการเวทีประชาคม และการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT) โดยเน้นกลุ่มที่มีศักยภาพ คัดเลือกจากกลุ่มสัมมาชีพของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนผ่านตัวบุคคล และถอดบทเรียนจากสิ่งที่มีชุมชนแล้วเรื่องราวที่ทำมาทั้งหมด เมื่อชุมชนรู้ความต้องการและกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของตนเองได้แล้ว มหาวิทยาลัยจะประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมลงพื้นที่ด้วย ซึ่งในการดำเนินงานมหาวิทยาลัยมีการจัดทำโครงการและกำหนดพื้นที่ความรับผิดชอบให้กับคณะต่าง ๆ โดยก่อนลงพื้นที่จะมีการขออนุญาตกับนายอำเภอและผู้ใหญ่บ้านทุกครั้ง

แผนภาพที่ 10 : รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

มหาวิทยาลัยดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนเป็นระยะเวลา 3 ปีแบบต่อเนื่อง และมีการประเมินการดำเนินการตามตัวชี้วัดเมื่อครบกำหนดเวลา และประสานส่วนราชการอื่น มาช่วยดำเนินการต่อในปีที่ 3 และ 4 เช่น อุตสาหกรรมจังหวัด พาณิชยจังหวัด เข้ามาช่วยเหลือ ในการดำเนินการจดทะเบียนขึ้นดาว (ตามเกณฑ์มาตรฐาน) และให้องค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาให้ดีขึ้น โดยในเดือนสิงหาคมของทุกปี มหาวิทยาลัยจะมีการคัดสรรวิสาหกิจชุมชน ที่กระตือรือร้นในการยกระดับและปรับปรุงให้ได้มาตรฐานที่สูงขึ้น และเข้าไปกระตุ้นในการยกระดับจากมาตรฐาน 5 ดาว เป็น OTOP และผู้ประกอบการ Start-up ต่อไป

ในกระบวนการนี้ หากชุมชนไหนรอแค่ความช่วยเหลือของโครงการ วิสาหกิจชุมชนนั้น ก็จะถูกยุติการช่วยเหลือ ทั้งนี้ ภายใต้กรอบระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้ลงไปช่วยพัฒนาจนเกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนแล้วทั้งสิ้น 14 แห่ง โดยสำเร็จและจดทะเบียน เรียบร้อยแล้ว อยู่ในระดับพัฒนาแล้ว 9 แห่ง ดีมาก 1 แห่ง และอยู่ระหว่างการพัฒนา อีก 3-4 แห่ง ส่งผลให้ในปี พ.ศ. 2564 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชได้รับการจัดอันดับ ให้อยู่ในอันดับที่ 1 ด้านการพัฒนาท้องถิ่นสู่ความยั่งยืน

2. กรณีศึกษา ณ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรชายทะเลบ้านแหลมโฮมสเตย์

การจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยวิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ หรือร่วมกันดำเนินการภายใต้ชุมชนบ้านหน้าทัพ ซึ่งการท่องเที่ยวชุมชน คือ การประสานความร่วมมือ ประสานโอกาส ประสานความรู้สึกร่วมกันนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการผลิตที่มีอัตลักษณ์ มีความพิเศษ และแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่น วิถีอาชีพ ภูมิปัญญา ที่มีการส่งมอบอย่างมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชน หมู่บ้าน ซึ่งมีความหลากหลาย ทั้งในเชิงระดับ

และบรรยากาศ ทำให้สามารถรองรับความรู้สึก และความสนใจของนักท่องเที่ยวในบริบทที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ก่อนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏจะเข้ามาพัฒนา สมาชิกของชุมชนบางส่วน ต้องการทำโฮมสเตย์แต่ไม่มีพื้นฐาน และในขณะนั้นพื้นที่ของชุมชนยังเต็มไปด้วยขยะ เป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่า ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เมื่อได้มีการหารือกับทางมหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยพร้อม จึงให้นักศึกษาลงมาช่วยเหลือในการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งพบว่า สิ่งสำคัญที่ชุมชน

ต้องการ คือ องค์ความรู้ ซึ่งเป็นอุปสรรคและปัญหาของการจัดตั้งไม่ใช่งบประมาณในดำเนินงาน การทำโฮมสเตย์ในพื้นที่ชุมชนแห่งนี้ไม่ใช่เรื่องง่ายเนื่องจากประชากรในพื้นที่เป็นมุสลิม เกือบร้อยละ 100 มีความเชื่อและวิถีมุสลิมชาวเล ทำให้มีแรงต่อต้านค่อนข้างมากในระยะแรก มหาวิทยาลัยและประธานวิสาหกิจชุมชนต้องทำความเข้าใจกับคนในชุมชน และมีมาตรการ สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่จะต้องเคารพวิถีมุสลิมด้วย เช่น นักท่องเที่ยว ไม่ควรใส่เสื้อเกาะอก และกางเกงขาสั้น เป็นต้น

ทั้งนี้ จุดเด่นของวิสาหกิจชุมชนบ้านแหลมโฮมสเตย์ คือ สมาชิกที่จะเข้ามาร่วมทำงาน กับวิสาหกิจชุมชนถือเป็นรายได้เสริม จะไม่มีการทิ้งอาชีพหลักมาเพื่อประกอบการ วิสาหกิจชุมชน แต่จะใช้การบริหารจัดการเป็นหัวใจของการดำเนินงาน เช่น เมื่อมีนักท่องเที่ยว เข้ามาพักโฮมสเตย์ที่บ้านแหลม จะนำรถซาเล้งที่ใช้สำหรับบรรทุกซื้อของอยู่แล้วมาวิ่ง

เป็นรถรับ-ส่งนักท่องเที่ยว บ้านพักก็เปิดเป็น โฮมสเตย์ อาหารก็ให้กลุ่มแม่บ้านมาเป็นแม่ครัว ทำอาหารโดยใช้ผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบของชุมชน และในส่วนที่เป็นกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น จิบชาหมักโคลนกลางทะเล ก็จะใช้บริการ เรือประมง ที่ปกติใช้จับสัตว์น้ำตามฤดูกาล แต่ช่วง มรสุมทำงานไม่ได้ ก็จะมาร่วมกับวิสาหกิจ โดย

มีการจัดสรรขนาดเรือตามจำนวนของนักท่องเที่ยว ทำให้ปัจจุบันชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการปรับค่าบริการเรือเพิ่มขึ้น จากเดิมเที่ยวละ 300 บาท เป็น 1,200 บาท และมีปริมาณเรือ เพิ่มขึ้นจาก 15 ลำ เป็น 60 ลำ นอกจากนี้ยังมีข้อตกลงร่วมกัน ให้มีการหักรายได้ในอัตรา ร้อยละ 3 ของรายได้ เพื่อสะสมเป็นกองทุนหมุนเวียนของชุมชนเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก ทั้งในด้านการพัฒนาความรู้ด้วยการ Reskills/Upskills หรือเข้าร่วมอบรมต่าง ๆ รวมทั้งดูแล คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ป่วย ส่งผลให้ ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกล่าวว่า “ชุมชนเป็น หนึ่งบุญคุณของมหาวิทยาลัย” หลังจากทีมมหาวิทยาลัย เข้ามาสนับสนุนส่งเสริม กลุ่มวิสาหกิจเริ่มมีการพัฒนา ไปในทางที่ดีขึ้นและดำเนินการต่อเนื่องมาได้เป็นอย่างดี มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยมีรายได้เข้ามาในชุมชนปี ละ ไม่ต่ำกว่า 1.5 ล้านบาท มีกองทุนสวัสดิการของชุมชน

สมาชิกของวิสาหกิจมีจำนวนเพิ่มขึ้น กิจกรรมของสมาชิกชุมชนเติบโตมากขึ้น และได้มีการขยายช่องทางการตลาดไปสู่ช่องทางออนไลน์มากขึ้นด้วย เช่น ขายปลาแห้ง และอาหารทะเลอื่น ๆ ทางออนไลน์ เป็นต้น

3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน คือ วิสาหกิจชุมชนมีองค์ความรู้ในการพัฒนาและบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจนประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน และคนในชุมชนมีรายได้สูงขึ้น ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น

ผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัย มีหลายประการ ดังนี้

1) มหาวิทยาลัยได้ศึกษาวิจัยประเด็นที่ส่งผลโดยตรงต่อวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งเป็นห้องทดลองและโรงเรียนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้มีคุณภาพ สามารถนำไปขึ้นทะเบียนรับรองมาตรฐานอาหารและยาได้ และสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปแสดงในงานนิทรรศการต่าง ๆ ระดับประเทศ เช่น Thailand Research Expo 2022

2) อาจารย์แต่ละคณะได้พัฒนาองค์ความรู้ ผลงานทางวิชาการ และได้เครือข่ายความร่วมมือ ตั้งแต่ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน จนถึงชาวบ้านทั่วไป

3) นักศึกษาได้นำองค์ความรู้และทักษะไปช่วยพัฒนาและทำงานบูรณาการร่วมกับชุมชน ได้รับประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชน ทำให้มีจิตสำนึกในการรักบ้านเกิด รวมทั้งได้ความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านและรู้ความเป็นมาของชุมชน ซึ่งจากประสบการณ์นี้ ทำให้นักศึกษาหลายคนพัฒนาเป็นจิตอาสา และมีการบอกต่อส่งผลให้เป็นพลังสำคัญให้กับชุมชน ทั้งนี้ การลงพื้นที่ชุมชนของนักศึกษาบรรจุอยู่ในรายวิชาและโครงการต่าง ๆ มากมาย อาทิ (1) รายวิชาวิสาหกิจชุมชน ที่เปิดสอนให้กับนักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ สาขาพัฒนาชุมชน โดยปี 1 จะเรียนรู้เพื่อเข้าใจการทำงานของผู้ประกอบการสังคม ปี 2 เรียนรู้พื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน ในเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์ ภูมิปัญญา ซึ่งนักศึกษาจะต้องเขียนโครงการโดยใช้วิสาหกิจชุมชนเป็นฐาน (Creative/Thinking/Design) และเข้าไปทำงานร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ปี 3 เรียนวิชาวิสาหกิจคู่กับวิชาเศรษฐกิจพอเพียง และต้องทำสารนิพนธ์

ที่ได้ทำใจทวิจัยร่วมกับกลุ่มอาชีพ หรือวิสาหกิจชุมชน และปี 4 นักศึกษาต้องสามารถนำสินค้า มาผลิตและจำหน่ายในช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ได้ (2) ปัจจุบันคณะได้มีการจัดทำเป็น Modular สวัสดิการสังคม มีการจัดทำแผนเศรษฐกิจชุมชน ความรู้พื้นฐานสวัสดิการ ซึ่งเปิดเป็น วิชาเลือกเสรีที่นักศึกษาสามารถนำความรู้มาพัฒนาเป็นอาชีพเสริม หรืออาชีพอิสระได้ และ (3) โครงการวิศวะกรสังคม ที่ให้นักศึกษาเป็นผู้ขับเคลื่อนช่วยเหลือชุมชนในด้านการพัฒนา ผลิตภัณฑ์และอาจมีการพัฒนาต่อยอดเป็นวิสาหกิจชุมชนต่อไป

4. ปัจจัยความสำเร็จ/กลไกในการพัฒนา

ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช คือ (1) ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์และมีความเข้มแข็ง สามารถเป็นศูนย์รวมของชุมชนได้ (2) ผู้นำท้องถิ่น อาทิ นายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และเทศบาล เห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือในทุกด้าน (3) หน่วยงานภาคีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุน และ (4) ชุมชนพึ่งพาตนเองได้

5. ปัญหาอุปสรรค

ชุมชนและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มหาวิทยาลัยจึงไม่สามารถกำหนด ขั้นตอนการดำเนินงานอย่างชัดเจนได้ทุกเรื่อง ซึ่งการเขียนโครงการต้องเขียนล่วงหน้าเป็นปี เมื่อลงไปชุมชนแล้วชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ส่งผลให้ผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในโครงการ

6. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

1) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช มีข้อเสนอให้ทบทุนกฎระเบียบด้านงบประมาณให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทชุมชน ที่อาจส่งผลให้การดำเนินการ และผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามที่เสนอไว้ในโครงการ รวมทั้งมีการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอ เพื่อรองรับความต่อเนื่องในการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

2) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนนั้น ควรมีกองทุนการจัดการชุมชนและจัดสรรสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนสามารถต่อยอดการบริหารจัดการและการดำเนินงานของชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

3) มหาวิทยาลัยและส่วนราชการควรมีการให้ข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ได้มาตรฐานของแต่ละประเภทธุรกิจ เพื่อเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมให้เกิดการศึกษาวิจัยที่สอดคล้องกับโจทย์และความต้องการของพื้นที่ เพื่อช่วยยกระดับผลิตภัณฑ์และการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

4) วิสาหกิจชุมชนเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยมีข้อเสนอให้มีการผลักดันให้มหาวิทยาลัยช่วยพัฒนาหลักสูตรวิชาการประมงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของเด็กและเยาวชนในชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป

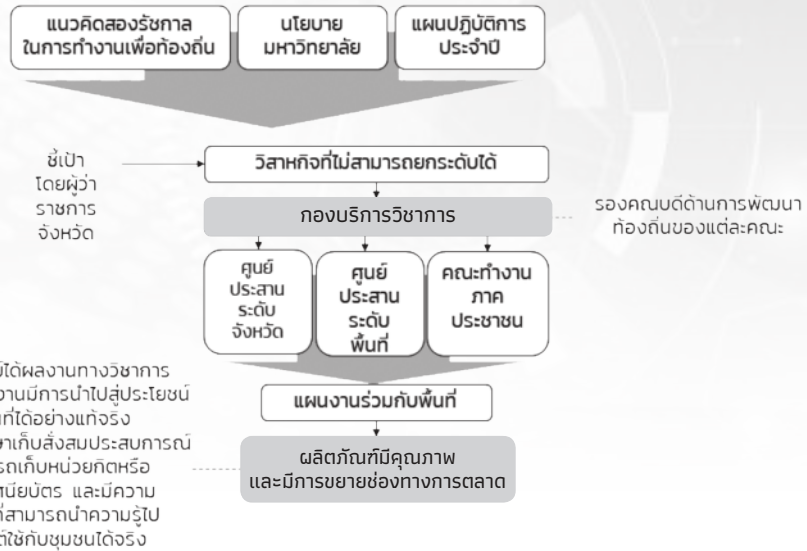
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีบทบาทในการให้ความรู้ ให้บริการด้านวิชาการ ส่งเสริมและผลักดันการนำองค์ความรู้จากกรณีศึกษาถ่ายทอดสู่ชุมชนต่างๆ โดยมีโครงการจัดตั้งกองบริการวิชาการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาท้องถิ่น และยังมีสถาบันวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัยร่วมดำเนินงานด้วย โดยได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพื้นที่ในการพัฒนาท้องถิ่นจำนวน 3 จังหวัด ได้แก่ สุราษฎร์ธานี ชุมพร และระนอง

1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีมีเป้าหมายในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการ บุคลากรและนักศึกษา โดยให้ความสำคัญกับแนวคิดของสองรัชกาลในการทำงานเพื่อท้องถิ่น มุ่งเน้นความจงรักภักดีในทุกมิติของการดำเนินการ มหาวิทยาลัยมีการจัดทำแผนปฏิบัติการ ประจำปีในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ แผน และโครงการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน

เกณฑ์และกระบวนการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชน ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้กำหนดพื้นที่ ในการดำเนินงานให้กับมหาวิทยาลัย โดยพิจารณาจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และข้อมูลจาก TPMAP จากนั้นมหาวิทยาลัยจะเข้าไปพิจารณาคัดเลือกชุมชนที่มีศักยภาพ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการจัดตั้งขึ้นอยู่แล้ว แต่มีปัญหาไม่สามารถยกระดับได้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีจึงเข้าไปให้การช่วยเหลือมากกว่าจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยได้มีการจัดสรรงบประมาณไว้ส่วนหนึ่งสำหรับชุมชนที่ไม่ได้เป็นกลุ่ม เป้าหมายแต่เข้ามาขอความช่วยเหลือกับมหาวิทยาลัยด้วย

แผนภาพที่ 11 : รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จากนโยบายการดำเนินงานของพลเอกดาว์พงษ์ รัตนสุวรรณ องคมนตรี ที่มอบให้กับมหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่งในการดำเนินงานร่วมกับพื้นที่ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องทำงานร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเสมอ มหาวิทยาลัยดำเนินงานฝ่ายเดียว จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ จะต้องให้ผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอเข้าไปพื้นที่ที่มีปัญหาหรือความจำเป็นเร่งด่วน และวางแผนขับเคลื่อนการดำเนินงานร่วมกัน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีมีการกำหนดโครงสร้างการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่ชัดเจน โดยกำหนดให้กองบริการวิชาการเป็นศูนย์กลางในการจัดสรรและติดตามผลการดำเนินงานของโครงการ และมีรองคณบดีด้านการพัฒนาท้องถิ่นในแต่ละคณะเป็นผู้รับผิดชอบรับโครงการจากกองบริการวิชาการ ในการประสาน ลงพื้นที่ และการทำงานในพื้นที่นั้น มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานในแต่ละระดับ ได้แก่ (1) ศูนย์ประสานงานพื้นที่ในระดับจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานและสำนักงานพัฒนาชุมชนเป็นเลขานุการ (2) ในระดับอำเภอ มีนายอำเภอเป็นประธานและสำนักงานพัฒนาชุมชนเป็นเลขานุการ โดยมีผู้แทนมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นผู้ช่วยเลขานุการ และ (3) มหาวิทยาลัยมีการจัดตั้งคณะทำงานภาคประชาชนประสานงานในพื้นที่ระหว่างชุมชนและมหาวิทยาลัย เพื่อให้การบริหารจัดการต่าง ๆ เป็นไปโดยราบรื่นไม่ซ้ำซ้อนและทำให้ชุมชนเสียเวลาในการทำงาน นอกจากนี้มหาวิทยาลัยมีการจัดสร้างโรงเรือนที่ออกแบบร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.) เพื่อให้เป็นโรงเรือนที่ผ่านการรับรองมาตรฐานอาหารและยา (อย.) โดยชุมชนสามารถให้มหาวิทยาลัยเป็นผู้ช่วยผลิตโดยที่ชุมชน

ไม่ต้องลงทุนสร้างโรงเรือนเอง และได้มีการมอบหมายให้อาจารย์ไปอบรมเพิ่มเติมเพื่อสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน อย. และช่วยเหลือและต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์หลักของชุมชนได้ต่อไป

ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2562 - 2565) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีได้ลงไปพัฒนาวิสาหกิจชุมชนทั้งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดระนอง จำนวน 15 แห่ง แบ่งเป็นระดับบัต 4 แห่ง และระดับปานกลาง 11 แห่ง ในปี 2564 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีคัดเลือก 15 วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมพร และระนอง ขับเคลื่อนในโครงการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามมติคณะรัฐมนตรี และมหาวิทยาลัยได้ศึกษาร่วมกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการวิเคราะห์ศักยภาพวิสาหกิจชุมชน 46 แห่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อจัดสรรงบประมาณลงไปพัฒนาต่อไป

2. กรณีศึกษา ณ วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ปลาเม็ง

วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ปลาเม็งจัดตั้งเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด ทำการเพาะเลี้ยงปลาเม็งครบวงจรและแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลาเม็งทุกชนิด ในช่วงแรก วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ปลาเม็งประสบปัญหา ได้แก่ (1) การขาดองค์ความรู้ในหลายด้านของชุมชน (2) การไม่รู้จักรูปแบบเป้าหมาย

ในการขายปลา ไม่มีการซื้อซ้ำจากคนที่เคยซื้อ (3) การขาดช่องทางการตลาด (4) ขาดการสนับสนุนและต่อยอดของผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ ปลาเม็งยังไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากนัก และมีราคาสูงเมื่อมหาวิทยาลัยมาลงพื้นที่ เห็นชาวบ้านอย่างปลาขาย จึงเกิดความคิดในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปเพื่อสามารถเก็บไว้ได้นานและเป็นของฝากได้ มหาวิทยาลัยจึงได้ช่วยคิดและพัฒนาต่อ โดยมีนักศึกษาจากคณะต่าง ๆ

ในมหาวิทยาลัยราชภัฏลงมาร่วมเก็บข้อมูลเพื่อเรียนรู้ด้วย

ปลาเม็งเป็นปลาหายากที่พบมากในบริเวณที่แม่น้ำตาปีไหลผ่าน ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นความสำคัญและดำเนินการขึ้นทะเบียน GI ซึ่งหากขึ้นทะเบียนสำเร็จก็จะเป็นประโยชน์ต่อจังหวัด ชุมชนและผู้ประกอบการปลาเม็งเป็นอย่างมาก ปลาเม็งใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงนานถึง 12-18 เดือนจึงจะมีขนาดพอเหมาะสามารถนำไปบริโภคได้ โดยปลาเม็งสดจะมี

ราคาประมาณ 400 บาทต่อกิโลกรัม แต่หากนำมา
อย่างรวมควันด้วยเปลือกมะพร้าวจากภูมิปัญญา
ของชุมชน จะสามารถขายได้กิโลกรัมละ 2,500 -
3,000 บาท มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
เข้ามาให้ความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์
ที่ใช้ปลาเม็งอย่างรวมควันมาเป็นวัตถุดิบหลัก อาทิ
ยำปลาเม็ง และต้มโคล้งปลาเม็งแบบกึ่งสำเร็จรูป
การออกแบบบรรจุภัณฑ์ (Packaging) โดยมีการจัดทำรายละเอียดผลิตภัณฑ์เป็น 2 ภาษา
เพื่อให้สามารถขยายตลาดไปต่างประเทศได้

ปัจจุบัน โรงงานผลิตสินค้าจากปลาเม็งผ่านมาตรฐาน GMP (Good Manufacturing Practice) แล้ว และขณะนี้อยู่ระหว่างขอมาตรฐาน ออย. ทำให้ชุมชนมีความพอใจการดำเนินงาน
ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะวิทยาศาสตร์และคณะวิทยาการจัดการ
ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ โดยเห็นว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีเป็น “มหาวิทยาลัย
ของชุมชน” อย่างแท้จริง อีกทั้ง ปัจจุบันปลาเม็งและผลิตภัณฑ์แปรรูปปลาเม็ง มีบริษัทเอกชน
หลายแห่งให้ความสนใจในการพัฒนาปลาเม็ง และต้องการเข้ามาเป็นคู่ค้าทางธุรกิจกับ
วิสาหกิจชุมชน ทำให้สามารถมองเห็นอนาคตของวิสาหกิจชุมชนที่สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน
 อีกทั้งยังทำให้ชุมชนมีรายได้มากขึ้นและสามารถพึ่งพาตนเองได้มากยิ่งขึ้น

3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

1) มหาวิทยาลัยยึดหลักทุกฝ่าย
ได้ประโยชน์ร่วมกันจากการปฏิบัติงาน
(Win Win) เมื่ออาจารย์เสียสละเวลาที่ต้อง
ทำงานนอกเหนือจากภารกิจหลักของตน
งานที่ลงไปช่วยเหลือในพื้นที่จะต้องสามารถ
นำมาประเมินเป็นผลงานได้ นอกจากนี้ อาจารย์ยังได้รับการพัฒนาและได้รับหัวข้อใหม่ ๆ
ในการเรียนรู้ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2) การลงพื้นที่ของนักศึกษา นอกจากจะสามารถเก็บหน่วยกิตหรือรับประกาศนียบัตร
แล้ว นักศึกษายังได้ประสบการณ์ในการพัฒนาโครงการและผลิตภัณฑ์ร่วมกับชุมชน
ตามความเชี่ยวชาญของตนและกลุ่ม ทั้งนี้ การลงพื้นที่ที่ติดตามอาจารย์ของนักศึกษาสามารถ

เบิกค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ได้เหมือนอาจารย์ เนื่องจากมีการแต่งตั้งเป็นคณะทำงานอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่ดีและสนับสนุนการเรียนรู้กับชุมชนของนักศึกษาอย่างแท้จริง

3) นักศึกษามีความภูมิใจที่สามารถนำความรู้จากการเรียน รวมถึงแนวทางการพัฒนา มาประยุกต์ใช้ได้ตรงตามความต้องการของชุมชน มีการให้ความรู้ช่องทางการตลาด และการทำบัญชี นักศึกษาสามารถได้รู้ถึงปัญหาและหาแนวทางการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง และนักศึกษาเข้ามาช่วยสร้างตลาดออนไลน์ นำความรู้ทางนิเทศศาสตร์มาช่วย เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนผ่านโซเชียลมีเดีย ในส่วนของการท่องเที่ยว ชาวบ้านต้องการให้มีการสอน เรื่องการทำสื่อเพื่อทำการประชาสัมพันธ์

4. ปัจจัยความสำเร็จ/กลไกในการพัฒนา

ปัจจัยความสำเร็จในการขับเคลื่อนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน คือ (1) ความเชี่ยวชาญของอาจารย์มหาวิทยาลัย ทั้งองค์ความรู้ เครื่องมือและนวัตกรรมที่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน สร้างความศรัทธาให้ชาวบ้านเข้ามาปรึกษาและขอความช่วยเหลือกับมหาวิทยาลัย (2) เครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการ หน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ (3) ความเชื่อใจระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยว่า มหาวิทยาลัยจะไม่ทอดทิ้งกัน และ (4) ความร่วมมืออย่างดีจากคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชน มีรายได้สูงขึ้นและมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น

5. ปัญหาอุปสรรค

ปัญหาและอุปสรรคของการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี คือ ในช่วงแรกของการขับเคลื่อนการดำเนินงานที่ได้รับแนวนโยบายจากผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้บริหารท้องถิ่น พบว่าเป็นโจทย์ที่ไม่ตรงกับความต้องการและไม่ตอบสนองต่อปัญหา

ในพื้นที่ของชุมชน ซึ่งภายหลังได้มีการจัดตั้งคณะทำงาน ภาคประชาชนประสานงานในพื้นที่ระหว่างชุมชนและมหาวิทยาลัย เพื่อให้การบริหารจัดการต่าง ๆ เป็นไป โดยราบรื่น นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องช่องว่างระหว่างนักวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี กับชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้การประสานความร่วมมือ

เป็นไปค่อนข้างยาก ซึ่งได้มีการแก้ปัญหาโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีเข้าไปทำงานและพัฒนาร่วมกันกับชุมชน เริ่มจากการทำความเข้าใจและสร้างความไว้วางใจให้กับชาวบ้านในชุมชนมากยิ่งขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

ระดับนโยบาย

ควรมีการทำงานแบบบูรณาการการร่วมกันระหว่างผู้บริหาร หน่วยงานของรัฐและเอกชน รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ ในระดับพื้นที่เพื่อร่วมกันสนับสนุนและพัฒนาให้วิสาหกิจชุมชนสามารถประกอบกิจการได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยคำนึงถึงความต้องการที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน

การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

1) ควรกำหนดให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นหน่วยสนับสนุนการผลิตให้แก่ชุมชนเพื่อสามารถยกระดับสินค้าให้ได้มาตรฐาน เนื่องจากชุมชนมีข้อจำกัดในการผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐาน รวมถึงสร้างช่องทางการตลาดให้หลากหลายมากยิ่งขึ้น

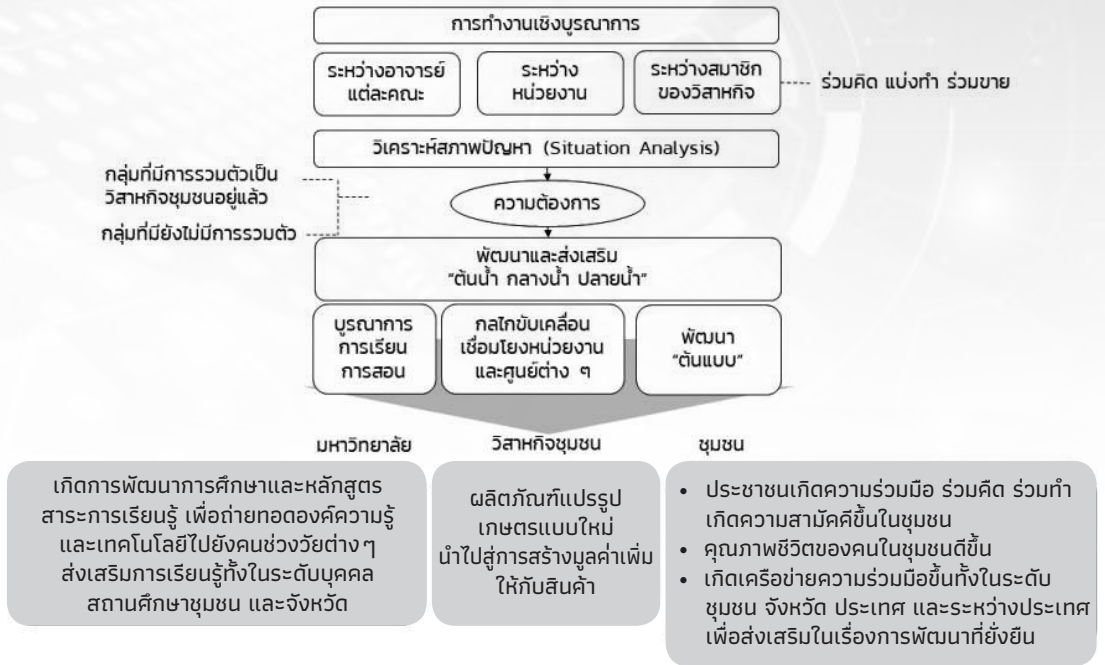
2) ควรเปิดช่องทางหรือส่งเสริมให้ภาคเอกชนผู้ประกอบการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยเสนอให้รัฐบาลกำหนดมาตรการแรงจูงใจในการลดหย่อนภาษี สนับสนุนภาคเอกชนให้เป็น OEM และเพิ่มช่องทางการตลาดมากยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบแบบองค์รวม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษา และการขยายโมเดลต้นแบบไปยังพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในจังหวัด ประเทศ และต่างประเทศโดยได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพื้นที่ในการพัฒนาท้องถิ่น 2 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน อย่างไรก็ตาม ได้ลงไปช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดลำพูนในหลายแห่งเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน

1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่มีการดำเนินงานโครงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาของจังหวัดที่ต้องการให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดออร์แกนิก จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาโมเดลที่เกี่ยวข้องกับการปลูกพืชออร์แกนิกในจังหวัด ทั้งนี้ เพื่อบรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชน คือ (1) พิจารณาพื้นที่ในความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยที่มีลักษณะสอดคล้องกับเป้าหมายของจังหวัด อีกทั้ง มีคณะกรรมการวิเคราะห์การพัฒนา Smart Community ให้สอดคล้องกับงานภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถพัฒนาเป็นโมเดลต้นแบบ และสามารถทำงานแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษาได้ และ (2) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับมหาวิทยาลัยด้วย

แผนภาพที่ 12 : รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

การดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เน้นการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างคณะต่างๆ แบ่งขั้นตอนระยะการดำเนินงานออกเป็นต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ มีการบูรณาการเครือข่ายภายในมหาวิทยาลัยและภายนอก โดยมีขั้นตอนที่สำคัญคือ (1) ศึกษาปัญหา วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน และวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Situation Analysis) (2) ดำเนินการช่วยเหลือวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจร รวมถึงการพัฒนา Young smart farmer ที่ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนและพัฒนาทักษะ New Skills Reskills Upskills เพื่อกลับไปพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยหลักการการทำงานเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จคือ "ร่วมคิด แบ่งทำ ร่วมขาย" โดยต้องพิจารณาว่ากิจกรรมใดบ้างในห่วงโซ่การผลิต และแบ่งความรับผิดชอบให้แต่ละฝ่ายดำเนินงานตามความสามารถและความถนัด ไม่ใช่ลักษณะแยกคิด แยกทำ และแย่งขาย (3) บูรณาการโครงการบริการวิชาการกับการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษาเช่น โครงการวิศวกรสังคมที่ให้นักศึกษาได้ลงไปแก้ปัญหาที่ชุมชน รวมทั้งมีการนำองค์ความรู้ต่างๆ ที่ได้จากการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบในมหาวิทยาลัย ไปถ่ายทอดให้กับนักเรียนและครูพี่เลี้ยงในโรงเรียนในพื้นที่โดยนักศึกษาครุศาสตร์ด้วย (4) สร้างกลไกการขับเคลื่อนให้เชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ

ในจังหวัด ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน (5) เน้นการสร้างโมเดลของการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นต้นแบบ แล้วจึงขยายโมเดลไปยังที่อื่น ซึ่งโดยปกติจะใช้เวลาประมาณ 3 ปี ในการพัฒนาโมเดล เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตที่ดีขึ้น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เน้นการพัฒนาตามศาสตร์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ศาสตร์พระราชา หรือหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีบันได 9 ขั้น ทั้งในเรื่อง พออยู่ พอกิน ทำบุญ ทำทาน ขยายและเครือข่าย ฯลฯ โดยเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เป็นบันไดขั้นที่ 9 คือ การสร้างเครือข่าย (6) เชื่อมโยงกับภาคการศึกษา เมื่อได้โมเดลของการพัฒนาแล้วมหาวิทยาลัยจะพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาคนให้มีความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง เช่น หลักสูตรปริญญาโทเรื่องศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน และการสร้างผู้ประกอบการ นอกจากนี้ ในมหาวิทยาลัยยังมีโครงการสวนเกษตรครูน้อย ตามรอยพ่อที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างคณะครุศาสตร์และคณะเกษตรและเทคโนโลยี ที่ให้นักศึกษาที่ศูนย์แม่ริมร่วมกันพัฒนาวิสาหกิจชุมชนด้านการเกษตรต้นแบบร่วมกัน เป็นการจำลองรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะและฝึกอาชีพให้กับนักศึกษา จากสาขาที่แตกต่างกัน และนักศึกษาคณะครุศาสตร์นำองค์ความรู้ไปจัดทำแผนการเรียนรู้ออกไปเผยแพร่ให้กับนักเรียนและครูพี่เลี้ยงเพื่อไปฝึกสอนในโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาส โดยอยู่ในสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพ รวมทั้งมหาวิทยาลัยได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในพื้นที่ด้วย เนื่องจากการสอบถามมาตรฐานความรู้ไม่สามารถใช้ได้กับทุกพื้นที่ และ (7) ร่วมมือกับหน่วยงานหลักในพื้นที่เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ในชุมชนพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย เช่น โครงการวิจัยสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาอาจารย์ นักศึกษารวมทั้งมีการจัดตั้งศูนย์เพื่อความเป็นเลิศขึ้นเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ SMEs ศูนย์ Business Learning Center

ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ลงไปช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 27 แห่ง เป็นวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ 17 แห่ง แม่ฮ่องสอน 8 แห่ง และ ลำพูน 2 แห่ง

2. กรณีศึกษา ณ วิสาหกิจชุมชนพืชผักสมุนไพรและผลไม้หมู่บ้านป่าปวย

ก่อนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่จะลงมาช่วยวิสาหกิจชุมชนพืชผักสมุนไพรและผลไม้หมู่บ้านป่าปวย ชุมชนเป็นชุมชนเกษตรแปลงใหญ่ ผู้นำชุมชนมีความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์จากการเข้าไปทำงานกับโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงที่อำเภอเชียงดาว แต่เมื่อมาดำเนินการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ พบปัญหา คือ เมื่อมีผลผลิตจำนวนมากเกินไปไม่สามารถขายได้หมด ราคาถูก จึงต้องการที่จะหาวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสม ในระยะแรกมหาวิทยาลัยจึงลงมาช่วยในเรื่องการแปรรูปของผลิตภัณฑ์เป็นสำคัญ

มหาวิทยาลัยเริ่มเข้ามาทำงานใกล้ชิดกับชุมชนตั้งแต่ พ.ศ. 2560 ทั้งในเรื่อง (1) การแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร เช่น ลำไย มะม่วง เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ (2) การส่งเสริมในเรื่องใช้พลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อลดค่าใช้จ่าย (3) การให้ความรู้เรื่องการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ซึ่งชุมชนมีพื้นที่ต้นไม้เก่าจำนวน 23 ไร่ (4) การให้ความรู้เรื่องการทำการตลาดออนไลน์ และ (5) การแก้ปัญหาน้ำเสีย โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ถ่าน biochar จนทำให้ชุมชนมีองค์ความรู้ และวิสาหกิจชุมชนโดยรอบพื้นที่และประชาชนทั่วไปได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้

3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินโครงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เกิดผลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษา เช่น (1) เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปเกษตรแบบใหม่ นำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า (2) เกิดการพัฒนาสายผ้าพื้นเมือง ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนทำให้เกิด

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในชุมชน (3) เกิดความร่วมมือกับประชาชน ร่วมคิด ร่วมทำ และก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน (4) สิ่งแวดล้อมในชุมชนปลอดภัย ปลอดภัยจากสารเคมี สุขภาวะและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น (5) เกิดเครือข่ายความร่วมมือขึ้นทั้งในระดับชุมชน

จังหวัด ประเทศ และระหว่างประเทศ เพื่อส่งเสริมในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน (6) เกิดการพัฒนา การศึกษาและหลักสูตร สาระการเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีไปยังคน ช่างวัยต่าง ๆ ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในระดับบุคคล สถานศึกษา ชุมชน และจังหวัด

4. ปัจจัยความสำเร็จ/กลไกในการพัฒนา

ปัจจัยแห่งความสำเร็จอยู่บนหลักการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย ที่ไม่มุ่งเน้น เรื่องการให้สิ่งของ แต่เน้นกระบวนการให้ความรู้ เพื่อให้ชุมชนรู้จักจุดอ่อน จุดแข็ง มีการวิเคราะห์ SWOT ชุมชนของตนเอง เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง หาวิธีการในการแก้ปัญหา

ชุมชนของตนเอง และนำองค์ความรู้จากอาจารย์ ไปสร้างกระบวนการ ระบบการเรียนรู้ และเน้น การให้วิธีการเพื่อให้ชาวบ้านนำความรู้ไปต่อยอด สิ่งที่ชุมชนมีอยู่ เมื่อดำเนินการพัฒนาเสร็จแล้ว จะสามารถขยายไปยังชุมชนอื่น ๆ ให้มากที่สุด โดยในปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้ขยายการทำงานไปพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในประเทศ

และต่างประเทศ เช่น มหาวิทยาลัยได้ร่วมมือกับประเทศภูฏานในการพัฒนาชุมชนต้นแบบ จำนวน 10 ชุมชน รวมทั้งเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองแหะโมเดลที่อำเภอแมริม ซึ่งเป็น โครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ ยังใช้เครือข่าย ทางสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงาน เช่น การตั้งคณะทำงานรูปแบบต่าง ๆ จากหลาย ภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชน ตอบใจത്യ่เรื่อง SDGs เป้าหมายที่ 7 Decent work and economic growth รวมทั้งมีการพัฒนา Smart community ที่สร้าง Youth smart community enterprise และ Young smart learner เพื่อให้เด็กที่เกิดและเติบโตในชุมชน เห็นคุณค่า มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ เพื่อส่งเสริมให้ประกอบอาชีพในชุมชน ของตนเอง นอกจากนี้ คณะครุศาสตร์ในฐานะรับผิดชอบเรื่องการศึกษาโดยตรงยังลงพื้นที่ เพื่อไปออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับอาจารย์เพื่อให้เห็นคุณค่าของการพัฒนาชุมชน ร่วมกัน

5. ปัญหาอุปสรรค

ในระดับนโยบายภาพรวม การเชื่อมโยงบูรณาการระหว่างหน่วยงานการศึกษา กับหน่วยงานรับผิดชอบในแต่ละกระทรวงยังไม่มี การเชื่อมต่อกันเท่าที่ควร ทั้งในเรื่องการสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ การให้ทุนและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน ดังนั้น ควรมีการดำเนินงานร่วมกันเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถประกอบอาชีพได้ในท้องถิ่นของตน

6. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

ข้อเสนอแนะทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้สามารถประกอบกิจการได้อย่างยั่งยืน มีดังนี้

ระดับนโยบาย

1) การพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต้องให้ความสำคัญกับ 4 มิติ คือ (1) ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน (2) รายได้และเศรษฐกิจ (3) สังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน และ (4) ความอยู่ดีกินดีของประชาชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ (1) การทำห่วงโซ่คุณค่าของชุมชนให้ครบวงจรการผลิต (2) การผลิตสินค้าให้ตรงใจผู้บริโภค ตัวชี้วัดด้าน Inclusive และ Green growth ต้องเติบโตพร้อมกันทุกมิติ

2) ควรมีการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานด้านการศึกษา และหน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติภารกิจหลักในด้านต่าง ๆ ควรจะมีงบประมาณสนับสนุนด้านการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาพร้อมกับภาคการศึกษา

3) วิสาหกิจชุมชนทั่วประเทศประมาณ 84,000 แห่ง จะมีผู้สูงอายุ 55 ปีขึ้นไปประมาณร้อยละ 60 - 70 ในอีก 5 ปีข้างหน้า จึงควรให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างคนรุ่นใหม่ (Young smart generation) โดยหน่วยงานการศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัย สถาบันอาชีวศึกษา ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งสามารถนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้เกิดวิสาหกิจชุมชนใหม่ๆ (Youth smart enterprise) เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดวิกฤติในสังคมเกษตรกรรมในอนาคตได้อีกทางหนึ่งด้วย

4) ภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควรรักษาความสำคัญกับการสนับสนุนทรัพยากร เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เช่น การสนับสนุนงบประมาณวิจัยให้นักวิจัยแก้ปัญหาในชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบให้กับหน่วยงานอื่น และควรส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพให้แก่ชุมชน

การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

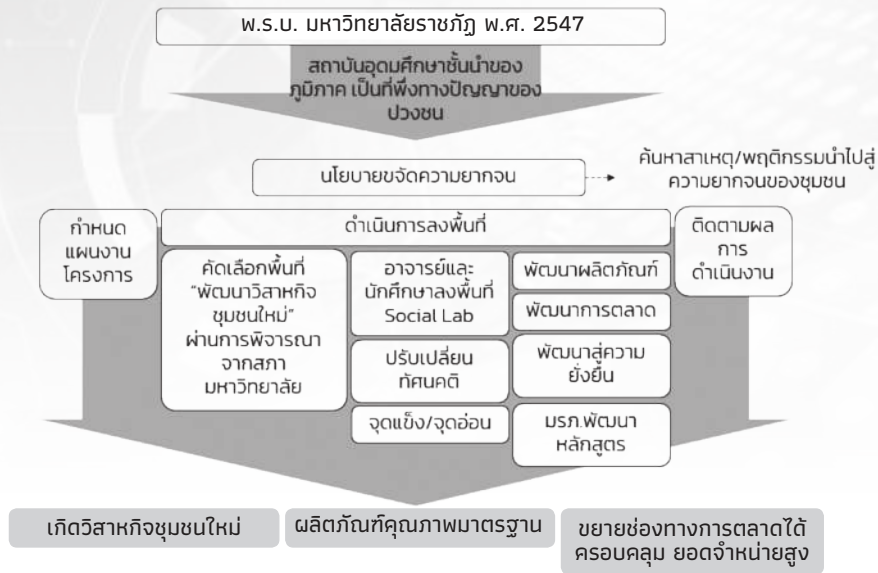
การดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยควรดำเนินการอย่างครบวงจร โดยเชื่อมโยงกับการศึกษา ทั้งการพัฒนาองค์ความรู้ การส่งเสริมเทคโนโลยี และการพัฒนา หลักสูตรในท้องถิ่น เพื่อให้องค์ความรู้ที่สำคัญไม่สูญหายไป เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ในยุคใหม่ เช่น ยุวเกษตรกร การเป็นผู้ประกอบการต้องเริ่ม พัฒนาตั้งแต่รุ่นเยาว์ ต้องปรับเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดของคนรุ่นใหม่ สนับสนุนเทคโนโลยี ให้กับคนรุ่นใหม่ เพื่อตอบโจทย์ในเรืองการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางให้ความสำคัญกับการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 และมาตรา 8 “ที่ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน...” และกำหนดเป็นภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัย รวมถึงมหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับนโยบายขจัดความยากจน และนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาท้องถิ่น เช่น โครงการวิศวกรสังคม โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T) และพระบรมราชาบายของในหลวงรัชกาลที่ 10 จึงกำหนดเป็นยุทธศาสตร์และแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และระบบติดตามการดำเนินงาน ทั้งนี้ การดำเนินงานในช่วงแรกกำหนดเป็นเพียงแผนปฏิบัติการ 1 ปี ต่อมากำหนดเป็นแผนต่อเนื่องระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) รวมถึงแผนระยะยาว 20 ปี ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพื้นที่ในการพัฒนาท้องถิ่น 2 จังหวัด ได้แก่ ลำปางและลำพูน

1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางมีปณิธานและความมุ่งมั่นที่จะเป็น “สถาบันอุดมศึกษาชั้นนำของภูมิภาค เป็นที่พึ่งทางปัญญาของปวงชน” มีภาระหน้าที่ตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 โดยสรุป คือ มุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ดำเนินการวิจัย การสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสังคม ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ส่งเสริมวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ทำนุบำรุงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ศึกษา ส่งเสริม สืบสาน โครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ สนับสนุนการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เป็นดังคำที่ว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง : มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยราชภัฏได้เข้าไปพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจำนวนประมาณ 60 แห่ง นอกจากนั้น ได้พัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนตามโครงการ U2T ทั้งในปี 2564 และ 2565 รวมเป็นจำนวนมากกว่า 100 แห่ง

แผนภาพที่ 13 : รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยมีวิธีการในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนทั้งจากทางมหาวิทยาลัยเป็นผู้เลือกหรือจากหน่วยงานภายนอกกำหนดพื้นที่ให้ โดยหลักการในการได้มาซึ่งวิสาหกิจชุมชนมหาวิทยาลัยยึดพื้นที่ที่สำคัญ มีรายละเอียดดังนี้

- มหาวิทยาลัยคัดเลือกพื้นที่ที่ไม่เคยลงไปพัฒนา หรือยังไม่มีกรรมตัวเป็นวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้ เป้าหมายสำคัญของมหาวิทยาลัย คือ ต้องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนขึ้นมาใหม่ เพื่อแสดงให้เห็นว่าผลที่เกิดขึ้นกับวิสาหกิจชุมชนเป็นผลมาจากการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏอย่างแท้จริง และมอบหมายให้แต่ละคณะรับผิดชอบพื้นที่อย่างน้อย 1 อำเภอ 2 พื้นที่ โดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญของแต่ละคณะ

- หน่วยงานระดับจังหวัดระบุพื้นที่ที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยพัฒนา เช่น กลุ่มเซรามิคเครื่องปั้นดินเผา เพื่อพัฒนาต่อยอดให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพสูงขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดแผนงาน การดำเนินการในพื้นที่ และการติดตามผลการดำเนินงาน รายละเอียดดังนี้

(1) การกำหนดแผนงาน/โครงการ

มหาวิทยาลัยกำหนดแผนงาน โครงการ เป้าหมาย ตัวชี้วัด และการติดตามประเมินผล โดยกำหนดเป้าหมายรายปีว่า ต้องพัฒนาให้เกิดวิสาหกิจชุมชนใหม่จำนวนเท่าไรต่อปี

(2) การดำเนินการในพื้นที่

- คณาจารย์และนักศึกษาลงไปพัฒนาวิสาหกิจชุมชนหรือพื้นที่ที่เป็นผลจากการคัดเลือก ซึ่งวิสาหกิจชุมชนหรือพื้นที่ที่ลงไปพัฒนาเปรียบเสมือน Social Lab ของคณาจารย์และนักศึกษาที่ได้ร่วมกันทดลองและหาแนวทางปฏิบัติที่ดีต่อการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จ

- กลยุทธ์การดำเนินงาน คือ หาจุดแข็งของพื้นที่และนำมาเป็นจุดขาย โดยจุดแข็งอาจมุ่งเน้นไปที่ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้านที่มุ่งเน้นการสร้างอัตลักษณ์ให้แต่ละวิสาหกิจชุมชนมีเอกลักษณ์และจุดเด่นเป็นของตนเอง เพื่อไม่ให้เป็นคู่แข่งทางการตลาด

- จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ตลอดจนองค์ความรู้ด้านอื่น ๆ ที่จะสามารถนำไปปรับใช้กับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

- พัฒนาลิขสิทธิ์ให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน โดยพัฒนาเริ่มตั้งแต่วัตถุดิบที่นำมาแปรรูปต้องได้คุณภาพ ปลอดภัย และมีขอรับรองการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (Good Agricultural Practices : GAP) จากกรมเกษตรวิชาการ จนมาถึงขั้นตอนแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์โดยดำเนินการหลากหลายรูปแบบ เช่น การพัฒนาสูตร/สัดส่วนของส่วนผสมของผลิตภัณฑ์ พัฒนาโรงเรือน พัฒนาบรรจุภัณฑ์ และจัดทำฉลากเพื่อแสดงส่วนผสมของอาหารโดยรวมกับสารธรรมชาติ พร้อมจัดทำเป็นภาษาอังกฤษ จนถึงขั้นตอนการขอมาตรฐานอาหารและยา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่วิสาหกิจชุมชนต้องการให้มหาวิทยาลัยให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างมาก เพราะขั้นตอนดังกล่าวมีค่าใช้จ่ายสูง นอกจากนี้ ยังมีส่วนช่วยในการทำให้กระบวนการผลิตเกิดของเสียน้อยที่สุด (Zero-Waste) โดยนำของเหลือจากกระบวนการผลิต (เศษใบย่านาง) มาผลิตเป็นปุ๋ยเพื่อจัดจำหน่ายต่อไป

- พัฒนาการตลาด จัดหาช่องทางจำหน่ายสินค้าทั้งออฟไลน์และออนไลน์ และตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้า (Market Place) ภายในมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นจุดกระจายสินค้าของวิสาหกิจชุมชน

- พัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความยั่งยืน และสามารถเป็นศูนย์การเรียนรู้ของเยาวชนและคนในชุมชน รวมถึงประชาชนทั่วไปได้ โดยมหาวิทยาลัยจะให้การพัฒนาอย่างต่อเนื่องเมื่อมีปัญหาอุปสรรค ทางมหาวิทยาลัยพร้อมให้การช่วยเหลือ ทั้งนี้ อาจมีการขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น เช่น สาธารณสุขจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด เป็นต้น

นอกจากพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยตรงแล้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางยังมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยนำสถานศึกษามาเป็นตัวเชื่อมระหว่างเยาวชนและวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เด็กรุ่นใหม่เห็นว่าการอยู่ในพื้นที่ก็สามารถสร้างรายได้ได้ ซึ่งจะดำเนินการร่วมกับสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด โดยมีการสร้างความรู้ความเข้าใจให้ครู และจัดการเรียนการสอนตามที่หลักสูตรกำหนดให้ผู้เรียนในช่วงกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ทั้งนี้ เป้าหมายสุดท้ายที่สำคัญ คือการดึงให้คนรุ่นใหม่อยู่ในพื้นที่ รวมทั้งมีการติดตามผลการดำเนินงาน โดยจัดทำรายงานผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดที่กำหนด และนำเสนอผลการดำเนินงานต่อสภามหาวิทยาลัย

กล่าวโดยสรุป วิธีการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางดำเนินการสามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบ คือ (1) การปรับเปลี่ยนทัศนคติของคน 2 กลุ่ม คือกลุ่มวัยทำงานและสูงวัยที่ประกอบอาชีพในพื้นที่ และกลุ่มเยาวชน และ (2) การพัฒนาและส่งเสริมทุกกระบวนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่การพัฒนาวัตถุดิบ พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์ พัฒนาการแปรรูป และหาตลาดเพื่อจัดจำหน่าย รวมถึงการขอรับมาตรฐานจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์

2. กรณีศึกษา ณ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งม่านเหนือ

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งม่านเหนือเกิดขึ้นจากการต่อยอดจากโครงการ 9101 และโครงการเสริมสร้างรายได้ต่ออาชีพเกษตรกร โดยได้ต่อยอดเป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นน้ำพริกต่าง ๆ เช่น น้ำพริกปลา น้ำพริกข่า น้ำพริกตาแดง น้ำพริกนรกหมู น้ำพริกนรกกุ้ง น้ำพริกนรกปลา และข้าวคั่ว ซึ่งปัจจุบันทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้นำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเกษตรกรลำปาง การออกบูธตามงานต่าง ๆ และขายทางออนไลน์ โดยใช้ชื่อเฟซบุ๊ก TMN.Farmer's Group@facebook.com ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี จึงได้มีการต่อยอดจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งม่านเหนือขึ้น ปัจจุบันกำลังพัฒนาผลิตภัณฑ์และขอทะเบียนรับรองมาตรฐาน อย. เพื่อนำจำหน่ายบนห้างเซ็นทรัล และปัจจุบันมีการผลิตสินค้าออกมาจำหน่ายเพิ่มเติม เช่น เมี่ยงคำโบราณ ข้าวแช่ชาววัง ซึ่งเป็นอาหารที่หากินได้ยาก และมีคนให้ความสนใจเป็นอย่างมากและได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี ก่อนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางจะลงมาพัฒนา ชุมชนประสบปัญหา คือ ผลิตภัณฑ์เกษตรที่แปรรูปยังไม่ได้มีการพัฒนาให้มีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่มีคุณภาพ ไม่สามารถเก็บรักษาได้นาน รวมทั้งผลิตภัณฑ์แปรรูปและช่องทางการตลาดไม่หลากหลาย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางลงพื้นที่

มาสำรวจความต้องการของชุมชน ผลผลิตทางการเกษตรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ส่งเสริมในเรื่องการต่อยอดเรื่องเกษตรอินทรีย์ ดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย เช่น น้ำสกัดเย็น ยานางไบโอดี เมียงคำ ข้าวหมาก มีการพัฒนาและออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สวยงามและน่าสนใจ รวมทั้งมีการหาช่องทางการตลาดเพื่อให้ชุมชนนำผลิตภัณฑ์ไปขาย เช่น ห้างสรรพสินค้า แพลตฟอร์มออนไลน์ Market Place ภายในมหาวิทยาลัย เป็นต้น

3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ผลที่ได้จากการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ และผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

ผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ

- นักศึกษาได้รับการพัฒนาจากการฝึกประสบการณ์จริงในพื้นที่
- มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ รวมถึงได้พัฒนางานด้านการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ของชุมชน

ผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน

- ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน
- เกิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนขึ้นมาใหม่
- สร้างรายได้ให้คนในชุมชนจนสามารถเป็นรายได้หลักของครอบครัว
- ประชาชนรวมกลุ่มกันแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร อาจารย์และนักศึกษานำองค์ความรู้ไปพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้และเศรษฐกิจดีขึ้น มีการต่อยอดผลิตภัณฑ์สร้างอัตลักษณ์ให้ชุมชน
- ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพได้มาตรฐาน และมีความหลากหลาย
- สามารถขยายตลาดได้ครอบคลุมทุกระดับ เนื่องจากมีการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์และปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ ทำให้มียอดขายสูงขึ้น

4. ปัจจัยความสำเร็จ

- การบรรจุประเด็นการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนลงในแผนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏอย่างชัดเจนพร้อมทั้งกำหนดตัวชี้วัดการดำเนินงาน และมีการวางระบบติดตามการดำเนินงานที่ชัดเจน

- การสร้างแรงจูงใจให้อาจารย์ดำเนินการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยมีการกำหนดให้เป็นภาระงาน มีผลต่อการขึ้นเงินเดือน และสามารถนำมาเขียนผลงานเพื่อขอรับประเมินตำแหน่งทางวิชาการได้

- การหาผู้นำที่เปิดใจ หรือหาตัวจริงในพื้นที่ให้เจอ และพร้อมรับการพัฒนาจากมหาวิทยาลัย

- การมีเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ทำให้มีการช่วยเหลือกันระหว่างวิสาหกิจชุมชน
- การลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องจนทำให้เกิดความผูกพัน และความไว้วางใจระหว่างมหาวิทยาลัยกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่จะต้องอาศัยเวลาเป็นอย่างมาก แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้การทำงานง่ายขึ้น

5. ปัญหาอุปสรรค

การลงพื้นที่เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยระยะเวลาในการให้คนในชุมชนเชื่อใจและเปิดใจยอมรับทีมคณาจารย์ที่ลงพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความร่วมมือและยอมรับที่จะพัฒนาไปร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏและวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยเวลาในการหาบุคคลที่เป็นตัวจริงของพื้นที่ เพื่อเป็นผู้ขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

1) มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางเห็นโอกาสของการศึกษาวิจัยเพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน ให้มีความหลากหลายและมีคุณภาพสูงขึ้น เช่น พัฒนางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสรรพคุณของสารสกัดใบย่านางใบเตย เป็นต้น

2) สถานการณ์โควิด-19 ทำให้คนตกงาน และกลับมาอยู่ในพื้นที่จำนวนมาก ซึ่งมหาวิทยาลัยเล็งเห็นโอกาสว่าควรจัดให้มีการให้ความรู้ที่จำเป็นและตรงตามความต้องการกับคนรุ่นใหม่ที่กำลังกลับมาอยู่ในพื้นที่ สำหรับการนำไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นต่อไป

4) ควรมีการถอดบทเรียนและจัดทำชุดความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา รวมทั้งสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือประชาชนทั่วไปที่สนใจเข้ามาศึกษาได้ ซึ่งเป็นไปตามแนวนโยบายของสภามหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

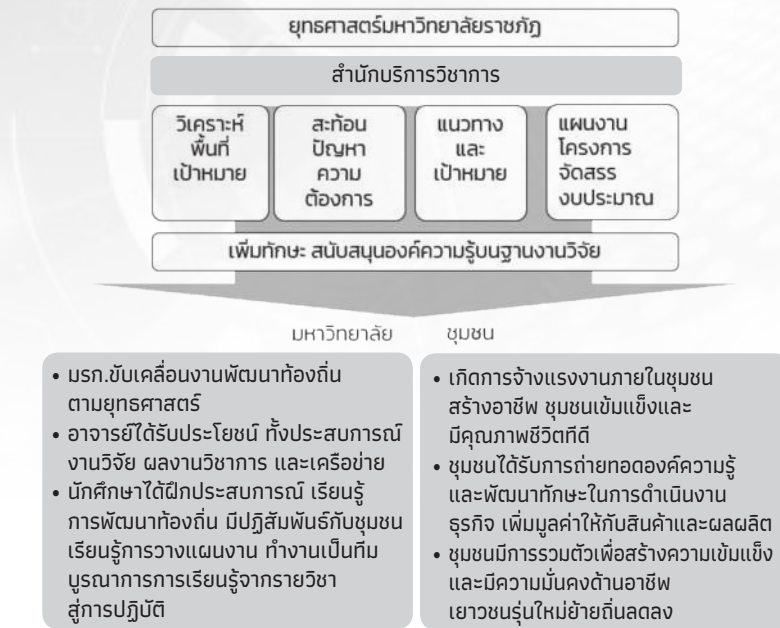
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีมีปรัชญา คือ เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น (The University for Local Community Development) โดยในด้านแผนงานและยุทธศาสตร์ได้มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การผลิตครูที่มีความรู้ความสามารถ ส่งเสริมงานวิจัยและนวัตกรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนให้เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมีพันธกิจที่สำคัญ ดังนี้ (1) ให้บริการวิชาการและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่ชุมชนท้องถิ่นและสังคม บนฐานของการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนให้เข้มแข็งและยั่งยืนตามแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างเครือข่ายและความร่วมมือกับพื้นที่ชุมชน (2) ผลิตและพัฒนาครูที่ได้มาตรฐานวิชาชีพ มีจิตวิญญาณความเป็นครู และมีความเป็นมืออาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สู่การศึกษา 4.0 (3) ผลิตบัณฑิตนักปฏิบัติ มีศักยภาพความรู้ ทักษะและความสามารถในการคิด การแก้ปัญหา การสร้างสรรค์และการสื่อสาร ด้วยหลักคุณธรรม คุณภาพ และได้มาตรฐานสากล ตอบสนองความต้องการของสังคมและประเทศชาติ (4) วิจัย สร้างความรู้และนวัตกรรมให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานสากล สู่การแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน และท้องถิ่น ให้เข้มแข็งและยั่งยืน และ (5) บริหารจัดการมหาวิทยาลัย ให้มีความคล่องตัว ยืดหยุ่น โปร่งใสด้วยหลักธรรมาภิบาลสู่การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพื้นที่ในการพัฒนาท้องถิ่นจำนวน 3 จังหวัด ได้แก่ จันทบุรี ตราด และระยองบางส่วน

1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีเห็นความสำคัญในมิติการพัฒนาท้องถิ่น โดยได้มีการจัดตั้งสำนักบริการวิชาการเพื่อความคล่องตัวและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานทางด้านการพัฒนาท้องถิ่น โดยแผนงานและโครงการการพัฒนาท้องถิ่นเป็นวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่ 1 ของมหาวิทยาลัย และมีกรอบการจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการต่างๆ และงบประมาณส่วนอื่นที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่ เช่น อุตสาหกรรมภาค 9 กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยมีคณะกรรมการยุทธศาสตร์ที่ 1 พิจารณาอนุมัติและจัดสรรงบประมาณให้โครงการต่าง ๆ ที่ผ่านเกณฑ์/ตอบตัวชี้วัดของมหาวิทยาลัย โดยให้ตัวแทนของแต่ละคณะเข้ามามีส่วนร่วมบูรณาการในการวางแผน

การดำเนินงาน การสะท้อนมุมมอง กำหนดประเด็นปัญหาในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน มีเวทีในการระดมความคิดเห็นในระดับจังหวัด เพื่อรับฟังแนวคิดและสะท้อนความต้องการ จากผู้นำวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการ SME องค์กรบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการทำงานควบคู่ไปกับการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผ่านกิจกรรมการลงพื้นที่ชุมชนด้วย

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายในระดับอำเภอในแต่ละจังหวัด การคัดเลือกชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนที่จะร่วมพัฒนา ดำเนินการโดยสำนักบริการวิชาการ มีการเปิดพื้นที่เป้าหมายให้หน่วยงานต่าง ๆ เน้นการเปิดเวทีเพื่อสะท้อนปัญหา ความต้องการ ของชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนโดยเชิญหน่วยงานราชการในพื้นที่ ตัวแทนจากชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้หน่วยงานในมหาวิทยาลัยร่วมรับฟังและทราบถึงปัญหา ความต้องการ ร่วมกำหนดแนวทางและเป้าหมายของกลุ่มวิสาหกิจแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษา ความเป็นไปได้ การกำหนดรูปแบบการดำเนินงานที่เป็นเชิงแนวคิด และรูปแบบแนวทาง การปฏิบัติงานจริง การคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ การเพิ่มทักษะในการทำงานแก่ชุมชน การนำ องค์ความรู้จากงานวิจัยเข้าไปสนับสนุน นำไปสู่การวิเคราะห์และกำหนดโครงการหรือกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหา เสริมสร้าง และต่อยอดการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และสุดท้าย มหาวิทยาลัยราชภัฏจะเป็นผู้ประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาต่อไป ทั้งนี้ บางคนที่มีบทบาทและหน้าที่ในด้านการพัฒนาชุมชนโดยตรง ได้ดำเนินการลงพื้นที่ เพื่อศึกษา ทบทวน ถอดบทเรียนการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่งเริ่มต้น หรือที่มีความอ่อนแอ เพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง สร้างโอกาสในการมีอาชีพ ส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดี และในปัจจุบันมหาวิทยาลัยยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T) ส่งเสริมให้มหาวิทยาลัย ใช้องค์ความรู้ งานวิจัย เทคโนโลยีนวัตกรรม และทรัพยากรในการพัฒนาพื้นที่ โดยมุ่งเน้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์และจัดทำฐานข้อมูลเป็นหลัก

แผนภาพที่ 14 : รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มีโรงงานต้นแบบ 2 โรงงาน คือ โรงงานเครื่องสำอาง ซึ่งจะมีศูนย์สหกิจศึกษาและการพัฒนาให้การสนับสนุนด้านวิจัยเพื่อสุขภาพและความงาม และโรงงานผลิตอาหาร ที่มีศูนย์ผลิตและวิจัยอาหารและสินค้าการเกษตร ดำเนินการตรวจวิเคราะห์สารเคมีตกค้างในอาหาร โรงงานต้นแบบทั้ง 2 แห่ง จะเป็นแหล่งผลิตที่มีมาตรฐานและดำเนินการในทุกขั้นตอนเพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ต้องการผลิตเครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์อาหารที่ได้มาตรฐานตาม อย. และอำนวยความสะดวกให้ชุมชนไม่ต้องลงทุนสร้างโรงงาน ช่วยออกแบบผลิตภัณฑ์ รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้และฝึกประสบการณ์การทำงานและศึกษาทดลองของนักศึกษาด้วย

ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2563 - 2565) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีได้ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจำนวน 28 แห่ง

2. กรณีศึกษา ณ วิสาหกิจชุมชนพัฒนาทรัพยากรชีวภาพตำบลวันยาว

วิสาหกิจชุมชนพัฒนาทรัพยากรชีวภาพ ตำบลวันยาว ก่อตั้งขึ้นจากการเล็งเห็นคุณค่าของ “ส้มมะปืด” มากกว่าการเป็นพืชสวนครัวธรรมดา จึงได้รวมกลุ่มปลูกส้มมะปืดเพื่อการแปรรูป พร้อมศึกษาเรียนรู้ทดลองแปรรูปส้มมะปืด โดยขอคำแนะนำจากนักวิชาการเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มาส่งเสริมการผลิตให้สินค้ามีคุณภาพมาตรฐาน จนกลายเป็นสินค้าที่มีแบรนด์ออกสู่ตลาด เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค สร้างรายได้เสริมเข้าสู่ครัวเรือน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันผลมะปืด มีราคาเพียงกิโลกรัมละประมาณ 3-5 บาท ซึ่งถือว่าถูกมาก เมื่อปี 2559 ทางกลุ่มจึงมีแนวคิด ในการนำผลมะปืดมาพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยทำเป็นเครื่องสำอางแต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากในช่วงแรกชาวบ้านขาดทักษะและองค์ความรู้ ต่อมาชุมชนได้ทดลองทำมะปืด ในรูปแบบของเครื่องปรุงพริกเกลือ การแปรรูปเป็นน้ำผลไม้ ปรากฏว่าขายได้และผู้บริโภค ให้การตอบรับเป็นอย่างดี แต่ในช่วงแรกชาวบ้านยังขาดองค์ความรู้ในกระบวนการผลิต ทำให้ ผลิตภัณฑ์ที่ทำออกมาล้มตลาด บางครั้งเกิดการบูดเน่าเสีย ทางชุมชนจึงได้เข้ามาปรึกษา ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

มหาวิทยาลัยจึงได้เข้ามาส่งเสริมและให้องค์ความรู้ด้านการดำเนินงานของวิสาหกิจ ชุมชน แนะนำแนวทางการดำเนินงาน ให้องค์ความรู้เรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์ ขั้นตอน

การผลิต กระบวนการในการพาสเจอร์ไรซ์ กระบวนการ ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ (โลโก้) ให้มีความโดดเด่น น่าสนใจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้มีความหลากหลาย เช่น การทำแยม การทำมะปืด แซ่ฉิม ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค การส่งเสริมช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้า ส่งเสริม การขาย และให้ความรู้เรื่องการยืดอายุของผลิตภัณฑ์

ให้เก็บไว้ได้นาน และวิสาหกิจชุมชนยังมีการจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ใช้โปรแกรมท่องเที่ยว “มะปืดเพื่อสุขภาพ เพิ่มรายได้ชุมชน”

3. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ

1) มหาวิทยาลัยได้ขับเคลื่อนงานพัฒนาท้องถิ่นตามกรอบยุทธศาสตร์และแผนงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

2) อาจารย์ได้รับประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น ได้พื้นที่การเรียนรู้ในการทำงานเชิงวิชาการ บริการวิชาการ และการวิจัย การได้นำองค์ความรู้งานวิจัย จะส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เป็นการพัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกับชุมชน ได้เรียนรู้การแก้ไขปัญหาอุปสรรคในบริบทของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน สามารถสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกัน และเกิดองค์ความรู้/หัวข้อศึกษาใหม่ๆ

3) นักศึกษาได้ฝึกประสบการณ์ในการทำงานจากการปฏิบัติและลงพื้นที่จริง การเรียนรู้ในการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชน สร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันกับชุมชน รู้จักการวางแผนการทำงาน การทำงานเป็นทีม การแก้ไขปัญหาจากโจทย์ปัญหาจริง ตลอดจนการบูรณาการการเรียนรู้จากรายวิชาที่เรียนสู่การปฏิบัติจริง

ผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน

1) เกิดการจ้างแรงงานภายในชุมชน สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ลดรายจ่ายให้กับ

ชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

2) คนในชุมชนได้รับการพัฒนาทักษะและได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการดำเนินงานด้านวิสาหกิจชุมชน ได้เรียนรู้และเข้าใจขั้นตอนการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน กระบวนการผลิต การวางแผน การบริหารจัดการบัญชี วิธีการแปรรูปสินค้าหรือ

ผลิตภัณฑ์ การยืดอายุสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาดและช่องทางการจำหน่ายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ และการต่อยอดธุรกิจของผลผลิตในท้องถิ่นจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ

3) ได้รับความร่วมมือและเครือข่ายการทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏในการส่งเสริมและขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ถึงปลายน้ำ และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือด้านงบประมาณ เครื่องมือและอุปกรณ์ และช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์

4) ชุมชนได้เรียนรู้การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและผลผลิตของท้องถิ่น ได้เข้าใจการดำเนินงานในรูปแบบการรวมกลุ่มทำธุรกิจเพื่อผลิตสินค้าและบริการ รวมทั้งได้ฝึกการทำงานแบบมีส่วนร่วม

5) ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงด้านการประกอบอาชีพ ส่งผลต่อการย้ายถิ่นของเยาวชนคนรุ่นใหม่ลดลง เนื่องจากมีรายได้ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

4. ปัจจัยความสำเร็จ/กลไกในการพัฒนา

1) มหาวิทยาลัยราชภัฏมีความเข้าใจในบริบทการทำงาน สภาพของชุมชน ปัญหาและความต้องการของชุมชน ทศนคติและแนวคิดของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน

2) แต่ละคณะของมหาวิทยาลัยราชภัฏมีส่วนร่วมบูรณาการในการวางแผนการดำเนินงาน และกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน สร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานและชุมชนในพื้นที่ เพื่อสะท้อนปัญหาและรับฟังความต้องการของชุมชน นำไปสู่การกำหนดทิศทางการดำเนินงานที่สามารถตามโจทย์ความต้องการของชุมชนและพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) มหาวิทยาลัยราชภัฏวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน จัดทำโครงการหรือกิจกรรมให้เป็นไปตามกรอบยุทธศาสตร์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านงานวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ ให้กับชุมชน และสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี สร้างความไว้วางใจ และพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4) ชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ความร่วมมือร่วมใจ ผู้นำชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น การบริหารจัดการการทำงาน การจัดการบัญชีรายรับรายจ่าย พร้อมทั้งนำความรู้จากข้อเสนอแนะของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาปรับใช้ในการผลิตและพัฒนาสินค้า เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาต่อยอดทางธุรกิจและสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

5. ปัญหาและอุปสรรค

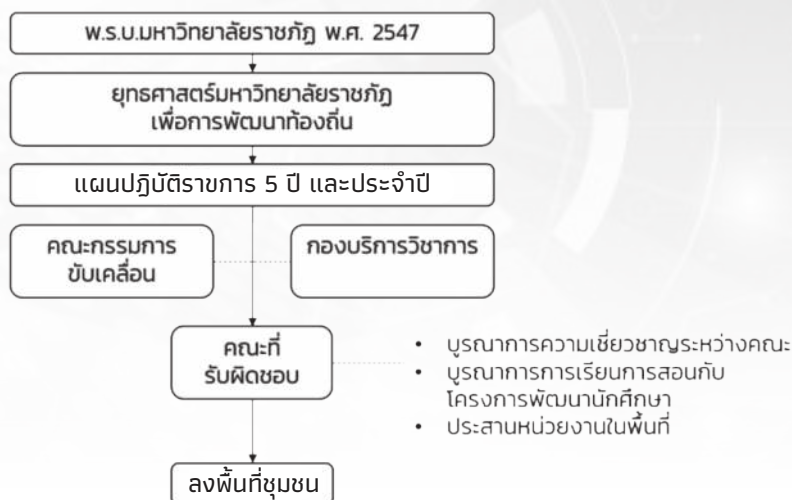
- 1) ชุมชนบางส่วนยังขาดองค์ความรู้และความเข้าใจในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน การลงทุนการผลิตและการจำหน่าย ขาดความเชื่อมั่นในหน่วยงานที่ลงไปพัฒนาหรือความช่วยเหลือที่ไม่มีอย่างต่อเนื่อง
- 2) สินค้าหรือผลิตภัณฑ์บางอย่างไม่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคและไม่ได้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย รวมถึงช่องทางในการจำหน่ายยังมีอยู่น้อย

6. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

- 1) ปรับปรุงกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และเป็นผู้พัฒนา ไม่ใช่ผู้ถูกพัฒนา เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 2) ให้ความสำคัญกับทุนชุมชน ทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ไม่ใช่ยึดติดกับความต้องการหรือความรู้ของนักวิชาการ หรือผู้ลงไปทำงานในพื้นที่
- 3) ชุมชนท้องถิ่นควรสร้างการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม สามารถเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม
- 4) มีขั้นตอนการดำเนินงานเกี่ยวกับงบประมาณที่จะช่วยในการพัฒนาชุมชน/วิสาหกิจชุมชนที่ชัดเจนมากขึ้น

4.2 รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากบทเรียนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

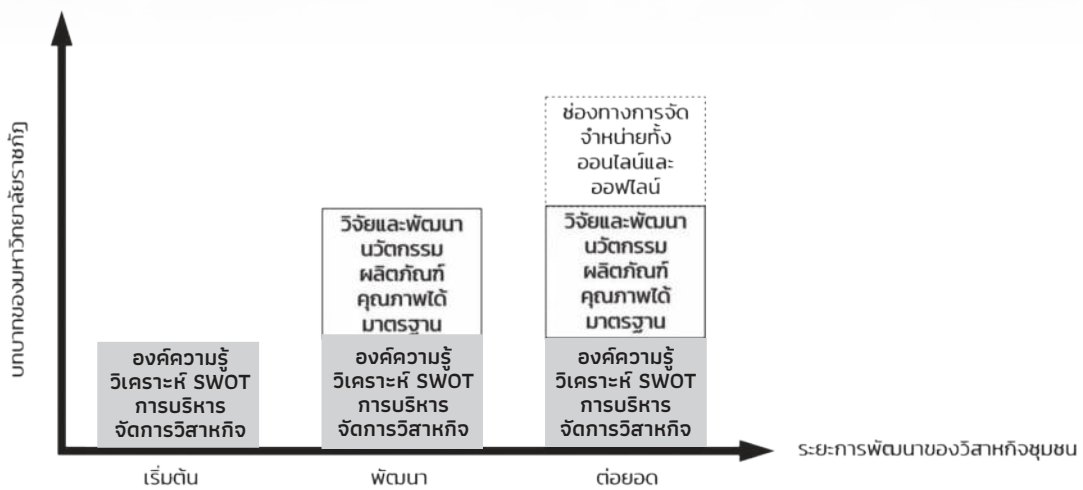
จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้ง 10 แห่ง พบว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏมามีรูปแบบการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกันตามบทบาทและภาระหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น คือ มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีภารกิจหน้าที่ในการบริการวิชาการ ใช้ศาสตร์ของการบริหารงานและการวิจัย ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม และการประสานความร่วมมือ ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

แผนภาพที่ 15 : รูปแบบการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ในภาพรวมมหาวิทยาลัยราชภัฏมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยผ่านยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี และแผนปฏิบัติการประจำปี อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะมีการบริหารจัดการภายในที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบหลัก คือ (1) การแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อน โดยกำหนดให้ผู้แทนของแต่ละคณะ เช่น รองคณบดีเป็นคณะกรรมการ และมีการกำหนดพื้นที่การบริการชุมชนให้กับคณะต่างๆ โดยเป็นการรับผิดชอบ 1 คณะ 1 พื้นที่ดำเนินการ และ (2) การให้กองบริการวิชาการเป็นผู้จัดการรับเรื่อง ซึ่งอาจมาจากการชี้เป้าของจังหวัด (ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ) หรือวิสาหกิจชุมชนเข้ามาขอความช่วยเหลือกับทางมหาวิทยาลัย และบริหารจัดการโครงการและพื้นที่ไปยังคณะที่เหมาะสมให้รับผิดชอบตามความเชี่ยวชาญ ทั้งนี้ในส่วนของการทำงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เมื่อได้รับโจทย์จากพื้นที่หรือวิสาหกิจชุมชนมาแล้วจะมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน คือ มีการบูรณาการความเชี่ยวชาญระหว่างคณะ บูรณาการการเรียนการสอนและโครงการพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือการสนับสนุนจากองค์การและหน่วยงานต่างๆ อาทิ โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T) และโครงการออมสินยุวพัฒน์รักษ์ถิ่น เป็นต้น และการประสานการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานในพื้นที่ โดยอาจมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานในพื้นที่ หรือคณะกรรมการขับเคลื่อนในพื้นที่ระดับจังหวัดและอำเภอ จากนั้นคณาจารย์และนักศึกษาจะลงพื้นที่ชุมชนเพื่อดำเนินงานต่อไป

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น รูปแบบของการบริหารจัดการภายในของมหาวิทยาลัยเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอาจมีความแตกต่างกันตามความเชี่ยวชาญและบริบทของมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ระยะเวลาการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย เป็นอีกหนึ่งตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องระดมสรรพกำลังในพื้นที่ตามความเชี่ยวชาญที่ตรงกับความต้องการของวิสาหกิจชุมชน มาพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุเป้าหมายและความต้องการของวิสาหกิจชุมชนเองได้ ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

แผนภาพที่ 16 : บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับระยะการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน

4.2.1 รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏในระยะเริ่มต้น

ระยะเริ่มต้น มหาวิทยาลัยจะทำงานร่วมกับวิสาหกิจชุมชน 2 แนวทาง คือ (1) ชุมชนที่เตรียมตัวจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน หรือเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่งเริ่มก่อตั้ง และ (2) วิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่แล้วแต่ประสบปัญหาในการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในระยะเริ่มต้นนี้ ต้องการองค์ความรู้ที่สำคัญสำหรับการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนและการบริหารจัดการ ตลอดจนความต้องการในการแก้ไขปัญหา การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยในระยะเริ่มต้นหลังจากที่มีการชี้เป้าและคัดเลือกพื้นที่/วิสาหกิจชุมชนแล้ว มหาวิทยาลัยจะทำการวิเคราะห์สภาพ (Situation Analysis) และวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักตนเอง รู้ความคาดหวังและความต้องการของวิสาหกิจชุมชน

กระบวนการนี้เป็นการเสริมความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนให้รู้จักตนเอง สามารถวางเป้าหมาย และกำหนดวิธีการในการพัฒนาร่วมกันต่อไปได้ ทั้งนี้ ในส่วนของชุมชนที่เตรียมตัวจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏจะเสริมองค์ความรู้และให้ความช่วยเหลือในการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และสำหรับวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการมาแล้วแต่ประสบปัญหาในการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจะเข้ามาบริการวิชาการในด้านการจัดทำบัญชีและการบริหารจัดการทางธุรกิจ เช่น การบริหารเวลา การจัดการผลประโยชน์และจัดตั้งกองทุนสำหรับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

4.2.2 รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏในระยะพัฒนา

ระยะพัฒนาเป็นระยะที่สำคัญมากต่อการอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชน เป็นระยะที่ต้องใช้การลงทุนทั้งในด้านงบประมาณและทรัพยากรต่าง ๆ องค์ความรู้ และระยะเวลาของการดำเนินงานค่อนข้างมาก ระยะพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนจะเริ่มต้นเมื่อวิสาหกิจชุมชนเข้าใจและรู้ความต้องการและความคาดหวังของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตน และสามารถกำหนดเป้าหมายและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่ชัดเจนแล้ว วิสาหกิจชุมชนจะต้องได้รับการพัฒนาใน 2 ส่วน คือ การพัฒนาสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน

การพัฒนาสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนให้มียุทธศาสตร์ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการดำเนินงานและผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การพัฒนาองค์ความรู้และทักษะให้กับสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน มีทั้งการพัฒนาผ่านการทำงาน (On-the-Job Training) และการพัฒนากับหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีการจัดหลักสูตรการฝึกอบรม ซึ่งการไปเข้าร่วมอบรมหลักสูตรต่าง ๆ นั้น วิสาหกิจชุมชนเห็นความสำคัญและต้องการเข้าร่วมการอบรมเพื่อพัฒนาตนเอง แต่ก็ได้สะท้อนข้อจำกัดทางการเงินเช่นบางหลักสูตรอาจมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางและการเข้าร่วม รวมทั้งวิสาหกิจชุมชนต้องหยุดงานเพื่อไปเข้าร่วมการอบรม ทำให้ขาดรายได้

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนและตลาดให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน เป็นระยะที่วิสาหกิจชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏต้องผสมผสานพลังกันอย่างแท้จริง มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องระดมองค์ความรู้ การวิจัย ตลอดจนเทคโนโลยีและนวัตกรรม ร่วมศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปพร้อมกับวิสาหกิจชุมชนตามบทบาทและภาระหน้าที่ที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 อาทิ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูป

และจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง จะต้องใช้องค์ความรู้ทางเคมีและเภสัชศาสตร์ในการพัฒนาสูตรของผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นความรู้วิชาชีพเฉพาะทาง มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องเข้ามาช่วยสนับสนุน ตั้งแต่การพัฒนาสูตรของผลิตภัณฑ์ ขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์และขอมาตรฐานรับรองจากองค์การอาหารและยา (อย.) ที่ต้องรู้ชื่อทางวิทยาศาสตร์ องค์ประกอบทางเคมี ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นภาษาอังกฤษ และหากวิสาหกิจชุมชนต้องการจะจัดตั้งโรงงาน/โรงงานเอง ก็จะต้องก่อสร้างให้ได้ตามแบบที่ได้มาตรฐานขององค์การอาหารและยาด้วย ซึ่งค่อนข้างมีความละเอียดและซับซ้อน ซึ่งในส่วนนี้ การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยราชภัฏบางแห่งมีการลงทุนพัฒนาโรงงาน/โรงงานภายในมหาวิทยาลัยและเปิดกว้างให้วิสาหกิจชุมชนที่สนใจมาใช้บริการ เป็นผู้รับผลิตสินค้าหรือชิ้นส่วนของสินค้าตามมาตรฐานและความต้องการของผู้ว่าจ้าง หรือ OEM (Original Equipment Manufacture) ให้กับวิสาหกิจชุมชน แทนการลงทุนปลูกโรงงานด้วยตนเอง เพื่อลดความเสี่ยงของวิสาหกิจชุมชนในการล้มเลิกกระหว่างทาง และเงินที่ลงทุนไปสูญเปล่ากลายเป็นหนี้สินและปัญหาอื่นๆ ตามมา แต่ด้วยกำลังและงบประมาณของมหาวิทยาลัยก็ไม่อาจสร้างโรงงาน/โรงงานที่มีกำลังการผลิตสูง หรือผลิตผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายตามความต้องการของวิสาหกิจชุมชนได้ทั้งหมด ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อศักยภาพการผลิตของวิสาหกิจชุมชนที่ตอบสนองความต้องการของตลาด มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงได้มีการสะท้อนข้อเสนอมุ่งให้มีการส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนผ่านมาตรการต่างๆ เพิ่มมากขึ้น

4.2.3 รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏในระยะต่อยอด

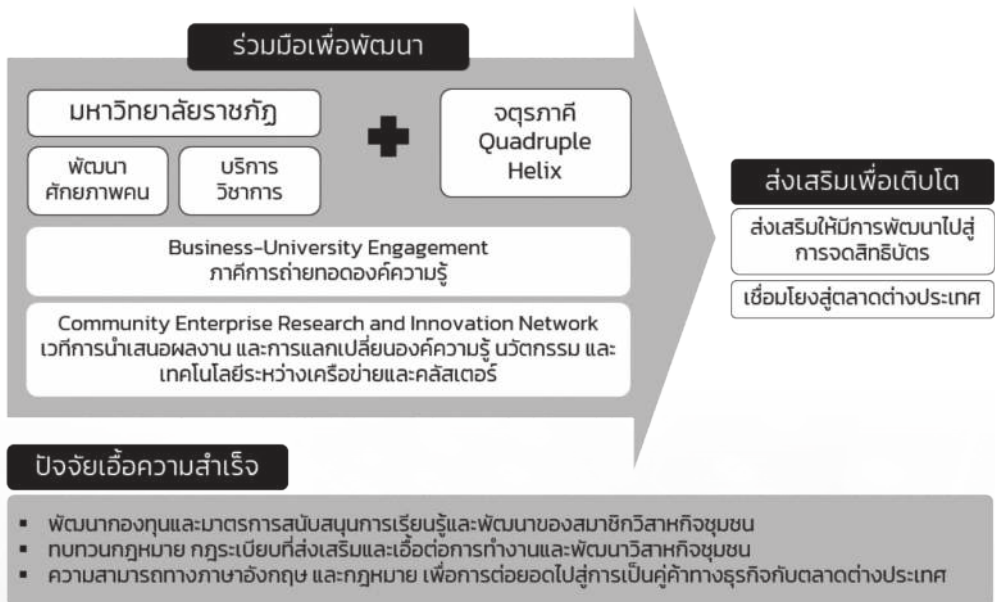
วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีความกังวล เรื่องช่องทางการจัดจำหน่ายและความต้องการของตลาด โดยจากประสบการณ์ที่ผ่านมาวิสาหกิจชุมชนประสบปัญหา คือ (1) หากผลิตภัณฑ์ไม่ได้เป็นที่ต้องการของตลาด จะไม่มีการสั่งผลิตและขายไม่ได้ (2) หากผลิตภัณฑ์ไม่มีความโดดเด่นหรือซับซ้อน ลอกเลียนแบบง่าย ทำให้มีการแย่งตลาดกัน และผลิตภัณฑ์ล้นตลาดจนไม่อาจทำราคาที่ดีคุ้มทุนได้ และ (3) วิสาหกิจชุมชนขาดความหลากหลายของช่องทางการจัดจำหน่าย ในการนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนเข้าใจและเห็นตลาดของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งสามารถขยายช่องทางการตลาดและจัดจำหน่ายของตนได้ ทั้งนี้ การพัฒนาในระยะต่อยอดนี้จะต้องเริ่มควบคู่ไปกับระยะเริ่มต้นที่วิสาหกิจชุมชนกำหนดเป้าหมายและการดำเนินงานที่ชัดเจนได้ การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงจะสามารถต่อยอดได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น กลัวยหอมทอง ที่มีการแปรรูปกล้วยเป็นผลิตภัณฑ์อย่างง่ายและสินค้าต่างๆ มากมาย ผลิตสู่ตลาดในรูปแบบคล้ายคลึงกัน และจัดจำหน่ายในรูปแบบเดียวกัน โดยไม่ได้มีการวิเคราะห์แนวโน้มและความต้องการของตลาด

ขาดการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของลูกค้าที่ชัดเจน ก็จะทำให้สินค้าล้นตลาดและไม่สามารถทำราคาได้ ซึ่งหากมีการวิเคราะห์ตลาด และพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานเฉพาะ เช่น แปรรูปกล้วยหอมทองเป็นอาหารเด็กอ่อนที่ได้มาตรฐานอาหารทางการแพทย์ สามารถเจาะกลุ่มตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) ได้ ก็จะทำให้ลอกเลียนและแย่งพื้นที่ตลาดได้ยากขึ้น นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์ที่มีมาตรฐานและตลาดเฉพาะ จะง่ายต่อการขยายช่องทางการตลาดและจัดจำหน่ายได้กว้างมากขึ้น ทั้งตลาดออฟไลน์ ออนไลน์และตลาดต่างประเทศ

4.3 ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันด้วยข้อกำหนดของบทบาทและภาระหน้าที่ตาม พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ดังที่กล่าวไปแล้วนั้น เป็นจุดร่วมสำคัญที่นำไปสู่ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏได้ ผ่านการเรียนรู้ระหว่างกันและผสมผสานพลังเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและท้องถิ่นร่วมกัน

ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีรายละเอียด ดังนี้

แผนภาพที่ 17 : แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

1. ร่วมมือเพื่อพัฒนา

1.1 ผสานพลังการทำงานแบบจตุรภาคี (Quadruple Helix)

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพคน (Capacity Building) และบริการวิชาการ (Academic Consultancy Service) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภายใต้บริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วให้บรรลุเป้าหมาย “เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน” ดังคำนิยามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องมีการปรับมุมมองทางธุรกิจ (Business Perspective) ให้เท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

การทำงานแบบจตุรภาคี (Quadruple Helix) ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และมหาวิทยาลัย ที่จะยังประโยชน์ไปสู่การพัฒนานวัตกรรมใน 4 ด้าน คือ (OECD, 2013) ดังนี้

1) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) หมายถึง ผลิตภัณฑ์หรือบริการในรูปแบบใหม่หรือมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งรวมไปถึงการยกระดับด้านเทคนิค ข้อมูลจำเพาะ วัสดุและส่วนประกอบที่เป็นมิตรกับผู้ใช้หรือลักษณะการทำงานอื่น ๆ

2) นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) หมายถึง การยกระดับกระบวนการผลิตหรือวิธีการขนส่ง ที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคนิค อุปกรณ์/เครื่องมือ หรือซอฟต์แวร์

3) นวัตกรรมการตลาด (Marketing Innovation) หมายถึง วิธีการทางการตลาดแบบใหม่ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการออกแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ การจัดแสดงสินค้า โปรโมชันและราคา

4) นวัตกรรมองค์กร (Organizational Innovation) หมายถึง วิธีการใหม่ ๆ ขององค์กรในการดำเนินงาน และความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น

การผสานพลังจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยและวิสาหกิจชุมชน ใน 2 ระดับที่จะนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ ข้างต้น คือ (1) การพัฒนาศักยภาพคน และ (2) การพัฒนาศักยภาพของงานวิจัยและนวัตกรรมที่ตอบโจทย์การพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน และท้องถิ่น

ทั้งนี้ ในระดับของการพัฒนาศักยภาพคน การผสมผสานพลังความร่วมมือระหว่างภาคธุรกิจและมหาวิทยาลัย (Business-University Engagement) ช่วยส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของอาจารย์มหาวิทยาลัยที่นำประโยชน์ไปสู่การพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน ประสพการณ์การทำงานร่วมกันระหว่างอาจารย์มหาวิทยาลัยและภาคธุรกิจจะทำให้อาจารย์เข้าใจและสามารถปรับมุมมองและประสพการณ์ทางธุรกิจได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ อาจารย์มีองค์ความรู้ด้านการตลาดที่ดีและสามารถให้คำปรึกษาต่อวิสาหกิจชุมชนได้ตามทฤษฎี แต่อาจารย์อาจขาดประสพการณ์ ความเชี่ยวชาญ หรือการรับรองความสำเร็จของการนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติจริงได้ โดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประสพการณ์ของภาคธุรกิจโดยเฉพาะภาคธุรกิจที่ผ่านการปรับตัวและเอาตัวรอดในตลาดที่ผันผวนได้ จะเป็นบทเรียนสำคัญให้กับอาจารย์มหาวิทยาลัย และการร่วมเป็นภาคีในการให้คำปรึกษาและช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จะทำให้การกำหนดเป้าหมายและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีความชัดเจน ตลอดจนเสริมภูมิคุ้มกันและป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับวิสาหกิจชุมชนได้

ส่วนในระดับของการพัฒนาศักยภาพงานวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมมหาวิทยาลัยจะสามารถกำหนดโจทย์ของการศึกษาวิจัยได้ตรงความต้องการของภาคธุรกิจ ผลของการวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมสามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์ได้จริง และการทำงานร่วมกันระหว่างภาคธุรกิจและมหาวิทยาลัย จะทำให้วิสาหกิจชุมชนเข้าใจแนวโน้มของตลาด สามารถวิเคราะห์ช่องว่างของตลาด (Business Gap Analysis) ร่วมกันด้วยความเชี่ยวชาญของภาคี และกำหนดทิศทางของการบริการหรือผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.2 เครือข่ายการวิจัยและนวัตกรรมวิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise Research and Innovation Network)

เครือข่ายการวิจัยและนวัตกรรมวิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise Research and Innovation Network) เป็นเวทีในการติดตามการดำเนินงานการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนาผ่านการนำเสนอผลงาน (Showcasing) และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏและคลังสตอร์ของผลิตภัณฑ์ พร้อมนี้มหาวิทยาลัย ภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนมีพื้นที่ในการนำเสนอเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อเพิ่มศักยภาพวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมการพัฒนางานวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและท้องถิ่น ตลอดจนวิสาหกิจชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเห็นแนวโน้มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และวิสาหกิจชุมชนของตนได้

2. ส่งเสริมเพื่อการเติบโต

2.1 ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานและนำไปสู่การจดทะเบียนสิทธิบัตร

ความพยายามในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของตลาด เป็นกระบวนการที่มีการลงทุนค่อนข้างมาก ทั้งในด้านองค์ความรู้ เวลา และทรัพยากร ซึ่งการที่วิสาหกิจชุมชนจะพัฒนาไปสู่ระยะต่อยอดและส่งเสริมการเติบโตได้อย่างมั่นคงนั้น การส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่การจดทะเบียนสิทธิบัตร/อนุสิทธิบัตร จะเป็นการคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์หรือผลิตภัณฑ์ คุ้มครองการเติบโตของวิสาหกิจชุมชนสู่ตลาดที่กว้างขึ้น และสามารถนำองค์ความรู้มาเป็นฐานในการวิจัย พัฒนาและต่อยอดต่อไปได้

2.2 ขยายตลาดสู่ต่างประเทศ

การส่งเสริมการขยายตลาดสู่ต่างประเทศเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีมุ่งมองทางธุรกิจ กำหนดเป้าหมาย และปรับการบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนไปสู่อีกระดับของการพัฒนา เนื่องจากต้องพิจารณาทั้งคุณภาพที่ได้มาตรฐานหรือมีการจดทะเบียนสิทธิบัตรดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น การบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนแบบมืออาชีพ ที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรและวัตถุดิบที่นำไปสู่ศักยภาพของการผลิตที่ทันเวลา ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายทางธุรกิจ จึงเป็นสิ่งที่ต้องเตรียมพร้อมและส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนที่พร้อมจะเติบโตต่อไป

3. ทบทวนปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ

3.1 พัฒนากองทุนและมาตรการสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ทั้ง Reskills Upskills และ New Skills เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้ การยอมทิ้งงานมาเพื่อเข้ารับการอบรมที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้นในปัจจุบัน เป็นการรบกวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชนและทำให้สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนสูญเสียรายได้รายวันไป ซึ่งปัจจุบันบางวิสาหกิจชุมชนได้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเรียนรู้กันเอง แต่หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาครัฐร่วมจัดตั้งกองทุนและพัฒนามาตรการสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาองค์ความรู้และทักษะให้กับวิสาหกิจชุมชน จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพิ่มความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

3.2 ทบทวนกฎหมาย กฎระเบียบที่เอื้อต่อการทำงานและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

การทบทวนกฎหมายและกฎระเบียบมีความจำเป็นในการทลายข้อจำกัดและปัญหาของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน และการอำนวยความสะดวกให้กับอาจารย์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏมีการส่งเสริมให้อาจารย์มีการทำงานพัฒนาท้องถิ่น โดยอาจารย์สามารถนำผลงานมาใช้สำหรับประเมินตำแหน่งทางวิชาการได้ อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยราชภัฏส่วนใหญ่สะท้อนถึงความต้องการให้มีการทบทวนกฎระเบียบและมาตรการให้การลงเวลาในการปฏิบัติงานมีความยืดหยุ่นเอื้อต่อการทำงานในพื้นที่ นอกจากนี้ ด้วยบทบาทและภาระหน้าที่ตามกฎหมายของมหาวิทยาลัยราชภัฏมีข้อจำกัดในการช่วยเหลือวิสาหกิจชุมชน การระดมสรรพกำลังจากภาคีเครือข่ายจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก มหาวิทยาลัยราชภัฏมีบทบาทในการบริการวิชาการให้กับวิสาหกิจชุมชน โดยไม่อาจลงทุนด้านเครื่องมือ/เครื่องจักรได้ จึงแก้ปัญหาด้วยการพัฒนาโรงเรือนที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนและเอื้อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถใช้ในการผลิตได้บ้างในบางประเภท แต่ก็ไม่สามารถทำให้ครอบคลุมทุกความต้องการของวิสาหกิจชุมชน หรือไม่ได้มีศักยภาพในการผลิตที่สูง ในการนี้ จึงได้มีข้อเสนอให้ภาครัฐกำหนดมาตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจเอกชนที่มีโรงเรือนที่มีมาตรฐาน เข้ามาช่วยเหลือเป็นผู้รับผลิต (OEM) ให้กับวิสาหกิจชุมชนได้ โดยภาคเอกชนอาจได้รับประโยชน์จากมาตรการทางภาษี ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่เอื้อในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเติบโตได้

3.3 ให้ความช่วยเหลือด้านภาษาและกฎหมาย

ข้อจำกัดด้านภาษาต่างประเทศ และองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายทางธุรกิจ เป็นประเด็นสำคัญที่มหาวิทยาลัยราชภัฏควรให้ความช่วยเหลือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในระยะพัฒนาและระยะต่อยอด ในระยะพัฒนา วิสาหกิจชุมชนบางประเภท เช่น วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปและจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางและวัสดุอันตรายที่ใช้ในครัวเรือน ต้องใช้องค์ความรู้ทางภาษาต่างประเทศและชื่อเฉพาะทางเทคนิค ตลอดจนองค์ความรู้ด้านกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้สามารถจดทะเบียนมาตรฐานในระดับสากลได้ และในระยะต่อยอด วิสาหกิจชุมชนที่จะขยายตลาดร่วมกับภาคีภาคเอกชนหรือไปสู่ตลาดในต่างประเทศ จำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์เป็นภาษาต่างประเทศ การประสานงานและทำข้อตกลงเป็นภาษาต่างประเทศที่ต้องใช้องค์ความรู้ทางกฎหมายประกอบด้วย เพื่อไม่ให้เกิดการเสียเปรียบหรือความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในทางกฎหมายได้ และเป็นการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอเชิงนโยบาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีเจตนารมณ์ในการจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของประชาชน โดยมีภารกิจสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่น อาทิ ผลิตภัณฑ์ที่มีความรู้ คู่คุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีความรักและความผูกพันต่อท้องถิ่น เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในคุณค่า ความสำนึก และความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ ประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นทั้งในและต่างประเทศเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษาและแสวงหาแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมถึงการแสวงหาแนวทางเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุภารกิจดังกล่าว มหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 38 แห่ง ได้น้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวในการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ซึ่งต่อมาได้มีการทบทวนยุทธศาสตร์ดังกล่าว เป็นยุทธศาสตร์ฉบับปรับปรุงเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2561 และกำหนดให้ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามภารกิจที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 และกำหนดตัวชี้วัดของยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นที่มุ่งตอบโจทย์การพัฒนาและเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเอง เกิดการสร้างอาชีพ กระจายรายได้และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำระดับชุมชน รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มุ่งส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบที่มีโครงสร้างการกระจายรายได้ด้วยการส่งเสริมและพัฒนา

วิสาหกิจชุมชน ผ่านการสนับสนุนช่วยเหลือทางวิชาการต่าง ๆ เพื่อยกระดับองค์ความรู้และทักษะที่สำคัญและจำเป็นในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า การพัฒนาช่องทางการตลาดและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการจัดการกลไกการตลาดครบวงจรในรูปแบบการค้าที่เป็นธรรม รวมถึงการมีกติกาให้เกิดโครงสร้างกระจายรายได้ให้กับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในฐานะหน่วยงานกลางในการจัดทำนโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ และขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติได้ดำเนินงานขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ในประเด็นการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่ 2 และยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการผลิตและพัฒนากำลังคน ให้มีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยให้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถ เพื่อเป็นฐานกำลังคนที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศ จึงได้กำหนดให้มีการศึกษา เรื่อง มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและการดำเนินการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา (2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากบทเรียนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และ (3) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยมีกลุ่มเป้าหมายการดำเนินงานเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏที่กระจายและครอบคลุมกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้ง 7 กลุ่ม จำนวน 10 แห่ง ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนาจำนวน 10 แห่ง โดยใช้วิธีการศึกษาแบบผสมผสาน (Mixed Method) จากการศึกษาเอกสาร รายงาน และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่จัดประชุมระดมความคิดเห็นกับผู้บริหาร คณาจารย์ และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 10 แห่ง การศึกษาดูงาน และการสัมภาษณ์ประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา รวมทั้งสิ้น 10 แห่ง สามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

5.1 สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาตามขั้นตอนและขอบเขตด้านเนื้อหาและระยะเวลาที่กำหนด สามารถสรุปและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา 3 ข้อ ได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา

จากการศึกษาข้อมูลและลงพื้นที่เพื่อศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 10 แห่ง พบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏมีสภาพการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

1.1) แนวนโยบายหรือแนวทางการดำเนินงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมีนโยบายและกำหนดแนวทางการดำเนินงานตามบทบาทและภาระหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ในการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) และในยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น ได้กำหนดตัวชี้วัดด้านวิสาหกิจชุมชนเป็นตัวชี้วัดที่ 12 จำนวนวิสาหกิจชุมชน/ผู้ประกอบการใหม่ในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ประสบความสำเร็จจากการสนับสนุนองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏได้ดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นไปตามเป้าหมาย โดยในภาพรวมพบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานผ่านยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น แผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี และแผนปฏิบัติการประจำปี อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะมีการบริหารจัดการภายในที่แตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งแนวทางดำเนินงานเป็น 2 แนวทาง ดังนี้

(1) การแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อน โดยกำหนดให้ผู้แทนของแต่ละคณะ เช่น คณบดีหรือรองคณบดีเป็นคณะกรรมการ และมีการกำหนดพื้นที่การบริการชุมชนให้กับคณะต่างๆ โดยมอบหมายให้รับผิดชอบ 1 พื้นที่ต่อ 1 คณะ

(2) การให้กองบริการวิชาการเป็นผู้บริหารจัดการ ซึ่งอาจมาจากการเข้าไปพื้นที่เป้าหมายจากนโยบายการพัฒนาของจังหวัด (ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ) ตามกลยุทธการดำเนินงานของยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่กำหนดให้สร้างและพัฒนาความร่วมมือกับผู้ว่าราชการจังหวัดในการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ (สำนักงาน

ที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2562) หรือวิสาหกิจชุมชนเข้ามาขอความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัย และมีการบริหารจัดการโครงการและพื้นที่ไปยังคณะที่เหมาะสมเพื่อรับผิดชอบตามความเชี่ยวชาญ ทั้งนี้ ในส่วนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งเมื่อได้รับโจทย์จากพื้นที่หรือวิสาหกิจชุมชนมาแล้ว จะกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกัน คือ มุ่งเน้นให้มีการบูรณาการความเชี่ยวชาญระหว่างคณะ บูรณาการการเรียนการสอนและโครงการพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยหรือการสนับสนุนจากองค์การและหน่วยงานต่างๆ อาทิ โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T) และโครงการออมสินยุวพัฒน์รักษ์ถิ่น เป็นต้น เป็นการดำเนินงานร่วมกันกับหน่วยงานในพื้นที่ตามภาระหน้าที่ที่กำหนดไว้ในข้อ 6 มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 โดยอาจมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานในพื้นที่ หรือคณะกรรมการขับเคลื่อนในพื้นที่ระดับจังหวัดและอำเภอ จากนั้น คณาจารย์และนักศึกษาจะลงพื้นที่ชุมชนเพื่อดำเนินงานต่อไป

1.2) กระบวนการ/เกณฑ์ในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมีกระบวนการและเกณฑ์ในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนที่จะลงไปพัฒนา ดังนี้

(1) การเปิดเวทีประชาคมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพื้นที่เพื่อรับฟังปัญหาและสำรวจความต้องการของชุมชน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี และมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เป็นต้น

(2) การแนะนำหรือการกำหนดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเป้าหมายจากผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เป็นต้น

(3) พิจารณาและใช้ข้อมูลจากกรมการพัฒนาชุมชนเป็นจุดเริ่มต้น แล้วสำรวจและวิเคราะห์สภาพพื้นที่จริงก่อนลงไปพัฒนา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เป็นต้น

(4) พิจารณาและให้ความสำคัญกับพื้นที่ในความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยที่มีลักษณะสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เป็นต้น

(5) พิจารณาและให้ความสำคัญกับชุมชนที่เข้ามาติดต่อขอรับบริการด้วยตนเอง เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

(6) พิจารณาเลือกชุมชนที่ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำ มีความเข้มแข็ง และมีความพร้อมที่จะพัฒนา ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏส่วนใหญ่ใช้เกณฑ์ด้านนี้เป็นหลักในการเลือกพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

(7) พิจารณาความเร่งด่วนของปัญหา ในกรณีที่หากไม่ลงไปพัฒนาหรือเข้าไปให้ความช่วยเหลือจะเกิดความเสียหาย

1.3) **ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น** แบ่งเป็นเป็นผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ และผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

(1) ผลลัพธ์ที่เกิดกับมหาวิทยาลัย

- มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ตามยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จนบรรลุเป้าหมายการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น สามารถตอบโจทย์ความต้องการของท้องถิ่นและเป็นที่พึ่งให้กับคนในชุมชนและท้องถิ่น ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับobenk เหล่าธรรมทัศน์ (ออนไลน์) ที่กล่าวว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏ ต้องใช้จุดแข็งจากการทำงานใกล้ชิดกับชุมชนมาเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น เพราะมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในสภาพพื้นที่และความลุ่มลึกในประวัติศาสตร์ของชุมชน สามารถบูรณาการทรัพยากร ระดมผู้รู้และองค์ความรู้ไปพัฒนาท้องถิ่นและต่อยอดการพัฒนาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมให้ประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

- มหาวิทยาลัยได้ศึกษาและพัฒนาการวิจัยที่ส่งผลโดยตรงกับวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งใช้วิสาหกิจชุมชนเป็นห้องทดลองและโรงเรียนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้มีคุณภาพ สามารถนำไปขึ้นทะเบียนรับรองมาตรฐานอาหารและยาได้ และสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปแสดงในงานนิทรรศการต่าง ๆ ในระดับประเทศ เพื่อเพิ่มชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัยและประเทศ เช่น Thailand Research Expo 2022 เป็นต้น

- อาจารย์มหาวิทยาลัยได้ประสบการณ์ในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนกระบวนการทำงานร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถใช้องค์ความรู้เชิงวิชาการจากงานวิจัยมาช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของวิสาหกิจชุมชนได้อย่างตรงประเด็น และที่สำคัญยังสามารถนำผลงานไปขอรับการประเมินตำแหน่งทางวิชาการได้

- นักศึกษาได้มีโอกาสลงพื้นที่ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีประสบการณ์การทำงานด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ช่วยพัฒนาและบูรณาการการทำงานร่วมกับชุมชน ทำให้รับรู้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอด มีจิตอาสา รวมทั้งมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดให้เติบโตและยั่งยืน สอดคล้องตามแนวคิดของสนธยา พลศรี (2547) ที่กล่าวว่าการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

(2) ผลลัพธ์ที่เกิดกับวิสาหกิจชุมชน

- ชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ตนเอง (SWOT) นำไปสู่การแก้ปัญหา วิเคราะห์ความต้องการ และกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นชุมชนเข้มแข็งสอดคล้องกับผลการวิจัยของจักรพงษ์ นวลชื่น (2560) ที่พบว่าการทำความเข้าใจลักษณะพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องพิจารณาถึงลักษณะของชุมชนว่ามีความต้องการในเรื่องใด มีแหล่งวัตถุดิบอะไรที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลผลิตที่สร้างมูลค่าเพิ่มได้

- ทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีอาชีพ มีงานทำ เกิดการจ้างงานและสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน และเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าในชุมชน

- ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงด้านการประกอบอาชีพ ส่งผลต่อการย้ายถิ่นของเยาวชนคนรุ่นใหม่ลดลง เนื่องจากการอยู่ในชุมชนสามารถสร้างรายได้ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ตามแนวคิดการพัฒนาชุมชนขององค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงใน ญัฎฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558) ด้านการทำให้สมาชิกในกลุ่มสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตด้วยพลังของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

- กระบวนการผลิต/การแปรรูปผลิตภัณฑ์และสินค้ามีมาตรฐาน ผลผลิตทางการเกษตรมีคุณภาพ และมีความปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนดทั้งต่อเกษตรกรและผู้บริโภคเป็นไปตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices : GAP)

- การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น สามารถลดต้นทุนการผลิตและผลิตภัณฑ์ที่จัดจำหน่ายมีความหลากหลายมากขึ้น สอดคล้องตามแนวคิดของเกษมาพร พวงประยงค์ และนพพร จันทรนำชู (2556) ที่กล่าวถึงปัจจัยสำคัญในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนประการหนึ่ง คือ ปัจจัยการจัดการวิสาหกิจชุมชนในด้านการตลาด เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยต้องมีการพิจารณาองค์ประกอบ เช่น ผลิตภัณฑ์ ราคา และช่องทางการจัดจำหน่าย เป็นต้น

- ช่องทางการจัดจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น นำมาซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จนสามารถกลายเป็นรายได้หลักของครอบครัว

โดยในภาพรวม พบว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นใน 4 ด้าน ตามเป้าหมายของยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ดังนี้

(1) ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้ มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

(2) ด้านสังคม ส่งเสริมสถาบันครอบครัว ทำให้คนรุ่นใหม่ได้มีเวลาอยู่ร่วมและดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว รวมทั้งผู้สูงอายุได้มีโอกาสถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาเรียนรู้

(3) ด้านการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาสามารถเป็นที่เลี้ยงให้กับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่ด้วยการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้รู้จักชุมชนบ้านเกิด ถ่ายทอดองค์ความรู้ และบูรณาการการจัดการเรียนการสอนเรื่องอาชีพในชุมชนให้กับผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในชุมชน

(4) ด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้คนในชุมชนประกอบวิสาหกิจชุมชนเชิงเกษตรอินทรีย์ หรือทำการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พึ่งพาปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงให้น้อยที่สุด หรือวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการโดยคำนึงถึงการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือเกษตรหมุนเวียน ซึ่งถือเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.4) ปัจจัยความสำเร็จ

การดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุตามเป้าหมายและเจตนารมณ์ มีปัจจัยที่เอื้อและส่งผลต่อความสำเร็จที่สำคัญ ดังนี้

(1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้นำและผู้ให้การสนับสนุนส่งเสริมอาจารย์ บุคลากรและนักศึกษา และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของณัฐพล บัวเปลียนสี, ปรีดาพร อารักษ์ณ์ สมบูรณ์ และนิชชีญา นราฐปนนท์ (2560) ที่พบว่าศักยภาพและความสามารถในการนำไปใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรามากที่สุด คือ ด้านผู้นำ

(2) ผู้นำวิสาหกิจชุมชน/กลุ่มชุมชนมีวิสัยทัศน์มีความตั้งใจและเข้มแข็ง เห็นประโยชน์ของส่วนร่วมหรือชุมชนมากกว่าประโยชน์ส่วนตน สอดคล้องกับแนวคิดของกษมาพร พวงประยงค์ และนพพร จันทรนำชู (2556) ที่กล่าวถึงปัจจัยสำคัญด้านการบริหารวิสาหกิจชุมชน คือ ด้านภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นเป็นปัจจัยสำคัญของการบริหารวิสาหกิจชุมชน เพราะผู้นำที่มีแนวคิดเชิงก้าวหน้าสามารถทำให้การพัฒนาท้องถิ่นบรรลุเป้าหมายอันพึงประสงค์ต้องมีศักยภาพหลายประการ ได้แก่ (1) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี (2) การสื่อสารอย่างมีระบบ (3) การมีพลังอำนาจแบบทางการและไม่เป็นทางการ (4) แก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยหลักความยืดหยุ่น และ (5) เข้าใจพฤติกรรมของแต่ละกลุ่มในชุมชน

(3) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมีจุดเริ่มต้นจากความต้องการของชุมชนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2549) ในการที่มีชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ความต้องการของชุมชนในพื้นที่จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ

(4) ชุมชนเปิดใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลง และมีทัศนคติที่ต้องการพึ่งตนเองของคนในชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนวคิดและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องตามสิ่งสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง (ออนไลน์) ที่จะต้องมีองค์ประกอบด้านการมีความเชื่อในแนวคิดการพึ่งตนเอง

(5) คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมีความเข้มแข็ง มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างภายในคณะและต่างคณะ รวมทั้งมีศักยภาพในการหาแหล่งทุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

(6) การขับเคลื่อนและความร่วมมือในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัย หน่วยงานในท้องถิ่น เป็นต้น จนทำให้ชุมชนเกิดความผูกพัน และความไว้วางใจ

(7) พลังความร่วมมืออย่างจริงจังของเครือข่ายที่ไม่ได้มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชน แต่ร่วมแรง ร่วมใจ ติดตาม และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

(8) นวัตกรรม/แนวคิด และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

(9) การมีเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทำให้มีการช่วยเหลือกันระหว่างวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดของกัญญามน อินทร์และคณะ (2554) ที่กล่าวถึงรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบเครือข่ายว่าสามารถยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้เกิดการบริหารจัดการทั้งทุน ตลาด การเงินให้เกิดประโยชน์สูงสุด จากการสร้างความเข้มแข็งของแต่ละชุมชนให้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน

2. รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากบทเรียนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

จากการศึกษาข้อมูลและลงพื้นที่เพื่อศึกษาการดำเนินงานการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 10 แห่ง พบว่าการบริหารจัดการภายในของมหาวิทยาลัยเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอาจมีความแตกต่างกันตามความเชี่ยวชาญและบริบทของมหาวิทยาลัย การกำหนดขั้นตอนและวิธีการตามช่วงระยะการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน

ในพื้นที่ความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย ซึ่งนับเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องระดมสรรพกำลังในพื้นที่ตามความเชี่ยวชาญที่ตรงกับความต้องการของวิสาหกิจชุมชน มาพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุเป้าหมายและความต้องการของวิสาหกิจชุมชนเองได้โดยแบ่งขั้นตอนและวิธีการในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ครบวงจรกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ สอดคล้องตามแนวคิดของสนธยา พลศรี (2556) ที่กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการพัฒนาว่าจะต้องมีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้ โดยสามารถสรุปเป็นรูปแบบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน 3 รูปแบบ ดังนี้

2.1) รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏในระยะเริ่มต้น

ระยะเริ่มต้น เป็นระยะที่มหาวิทยาลัยจะทำงานร่วมกับวิสาหกิจชุมชน 2 แนวทาง คือ (1) ชุมชนที่เตรียมตัวจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน หรือเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่งเริ่มก่อตั้ง และ (2) วิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่แล้วแต่ประสบปัญหาในการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในระยะเริ่มต้น ต้องการองค์ความรู้ที่สำคัญสำหรับการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนและการบริหารจัดการ ตลอดจนความต้องการในการแก้ไขปัญหา ซึ่งหลังจากที่มีการชี้เป้าและคัดเลือกพื้นที่/วิสาหกิจชุมชนแล้ว มหาวิทยาลัยจะทำการวิเคราะห์สภาพ (Situation Analysis) และวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักตนเอง รู้ความคาดหวัง และความต้องการของวิสาหกิจชุมชน กระบวนการนี้เป็นการทำให้วิสาหกิจชุมชนรู้จักตนเอง และสามารถกำหนดเป้าหมายและวิธีการในการพัฒนาร่วมกันต่อไปได้ ทั้งนี้ ในส่วนของชุมชนที่เตรียมตัวจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏจะเสริมองค์ความรู้และให้การช่วยเหลือในการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และสำหรับวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการมาแล้วแต่ประสบปัญหาในการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจะเข้ามาให้บริการวิชาการทางด้านการจัดทำบัญชีและการบริหารจัดการทางธุรกิจ เช่น การบริหารเวลา การจัดการผลประโยชน์และจัดตั้งกองทุนสำหรับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น สอดคล้องกับลักษณะสำคัญของการพัฒนาตามแนวคิดของสนธยา พลศรี (2547) ที่กล่าวว่าการพัฒนาเป็นแผนโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อใด ใช้งบประมาณเท่าไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นต้น

2.2) รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏในระยะพัฒนา

ระยะพัฒนา เป็นระยะที่สำคัญมากต่อการอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชน เป็นระยะที่ต้องใช้การลงทุนทั้งด้านงบประมาณ ทรัพยากร องค์ความรู้ และระยะเวลาของการดำเนินงานค่อนข้างมาก ระยะพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนจะเริ่มต้นเมื่อวิสาหกิจชุมชนเข้าใจ และรู้ความต้องการและความคาดหวังของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตน และสามารถกำหนด เป้าหมายและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่ชัดเจนแล้ว วิสาหกิจชุมชนจะต้องได้รับการพัฒนาใน 2 ส่วน คือ การพัฒนาสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน สอดคล้องตามแนวคิดของวิรัช วิรัชนิภาวรรณ (ม.ป.ป.) ที่กล่าวว่า การพัฒนา เป็นกระบวนการ ประกอบด้วยหลายขั้นตอนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและสอดคล้องกัน และเป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยหลังจากดำเนินกิจกรรมพัฒนากิจกรรมหนึ่งผ่านไป แล้ว จะนำสู่การดำเนินกิจกรรมและพัฒนาอีกกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไปอีก

การพัฒนาสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนให้มีองค์ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการดำเนินงานและผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ สนธยา พลศรี (2547) ที่กล่าวถึงชุมชนที่มีลักษณะเข้มแข็ง จะต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยสมาชิกต้องร่วมกันเรียนรู้หรือเรียนรู้กันเป็นกลุ่ม มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน ร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การพัฒนาองค์ความรู้และทักษะให้กับสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน สามารถพัฒนา ผ่านการทำงาน (On-the-Job Training) และการพัฒนากับหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีการจัดหลักสูตร การฝึกอบรม ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเห็นความสำคัญและต้องการเข้าร่วมการอบรมเพื่อพัฒนาตนเอง อย่างไรก็ตาม ก็มีข้อจำกัดทางการเงิน เช่น บางหลักสูตรอาจมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางและการเข้าร่วม รวมทั้งอาจต้องหยุดงานเพื่อไปเข้าร่วมการอบรม ทำให้ขาดรายได้

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนและตลาดให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน เป็นระยะที่วิสาหกิจชุมชนกับมหาวิทยาลัยราชภัฏต้องผลัดกัน อย่างแท้จริง มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องระดมองค์ความรู้ การวิจัย ตลอดจนเทคโนโลยีและนวัตกรรม ร่วมศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปพร้อมกับวิสาหกิจชุมชนตามบทบาทและภาระหน้าที่ที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มหาวิทยาลัยราชภัฏบางแห่ง มีการบริหารจัดการโดยการลงทุนพัฒนาโรงเรียน/โรงงานภายในมหาวิทยาลัยและเปิดกว้าง ให้วิสาหกิจชุมชนที่สนใจมาใช้บริการ เพื่อลดต้นทุนการสร้างโรงงานและลดความเสี่ยงของ

วิสาหกิจชุมชนในการล้มเลิกระหว่างทางและเงินที่ลงทุนไปสูญเปล่ากลายเป็นหนี้สินและปัญหาอื่น ๆ ตามมา แต่ด้วยกำลังและงบประมาณของมหาวิทยาลัยก็ไม่อาจสร้างโรงเรียน/โรงงานที่มีกำลังการผลิตสูง หรือผลิตผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายตามความต้องการของวิสาหกิจชุมชนได้ทั้งหมด ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อศักยภาพการผลิตของวิสาหกิจชุมชนที่ตอบสนองความต้องการของตลาด มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงได้มีการสะท้อนข้อเสนอมหาวิทยาลัยให้มีการส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนผ่านมาตรการต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น สอดคล้องตามแนวคิดของอุทิศ สังขรัตน์และธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2556) ที่กล่าวถึงปัจจัยการสนับสนุนภายนอกของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นการสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น สร้างพี่เลี้ยงในการบริหารจัดการให้ครบวงจรด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยท้องถิ่นให้เป็นแกนนำ หาแหล่งทุนดอกเบี้ยต่ำที่สามารถขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน และมีแหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับแนวโน้มการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนหรือทิศทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน เป็นต้น

2.3) รูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏในระยะต่อยอด

หลังจากที่ได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากระยะพัฒนาแล้ว ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีความวิตกกังวลเรื่องช่องทางการจัดจำหน่ายและความต้องการของตลาด โดยจากประสบการณ์ที่ผ่านมา วิสาหกิจชุมชนประสบปัญหาสำคัญ ได้แก่ (1) หากผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่ต้องการของตลาด จะไม่มีการสั่งผลิตและขายไม่ได้ (2) หากผลิตภัณฑ์ไม่มีความโดดเด่นหรือซับซ้อน ลอกเลียนแบบง่าย ทำให้มีการแย่งตลาดกันและผลิตภัณฑ์ล้นตลาดจนไม่สามารถขายได้ในราคาที่คุ้มทุน และ (3) วิสาหกิจชุมชนขาดความหลากหลายของช่องทางการจัดจำหน่าย ในการนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนเข้าใจและเห็นช่องทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งสามารถขยายช่องทางการตลาดและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนได้ ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อยอดจะต้องเริ่มควบคู่ไปกับระยะเริ่มต้น ที่วิสาหกิจชุมชนกำหนดเป้าหมายและการดำเนินงานที่ชัดเจนได้ การคิด ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่จะสามารถต่อยอดได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ที่มีมาตรฐานและมีตลาดเฉพาะ จะง่ายต่อการขยายช่องทางการตลาดและจัดจำหน่ายได้กว้างมากขึ้น ทั้งตลาดออฟไลน์ ออนไลน์และตลาดต่างประเทศ

3. ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันด้วยข้อกำหนดของบทบาทและภาระหน้าที่ตาม พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ดังที่กล่าวไปแล้ว ซึ่งเป็นจุดร่วมสำคัญที่นำไปสู่ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จ

ของมหาวิทยาลัยราชภัฏได้ ผ่านการเรียนรู้และผลงานพลังเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและ
ท้องถิ่นร่วมกัน จึงมีข้อเสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จของมหาวิทยาลัย
ราชภัฏ ดังนี้

3.1) ร่วมมือเพื่อพัฒนา

3.1.1 ผลงานพลังการทำงานแบบจตุรภาคี (Quadruple Helix) มหาวิทยาลัย
ราชภัฏมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพคน (Capacity Building) และบริการวิชาการ
(Academic Consultancy Service) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภายใต้บริบท
ทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วให้บรรลุเป้าหมาย มหาวิทยาลัยจำเป็นต้อง
ที่จะต้องมีการปรับมุมมองทางธุรกิจ (Business Perspective) ให้เท่าทันต่อสถานการณ์
ที่เปลี่ยนแปลง โดยการทำงานแบบจตุรภาคี (Quadruple Helix) เป็นการทำงานร่วมกัน
ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และมหาวิทยาลัย ที่จะยังประโยชน์ไปสู่การพัฒนานวัตกรรม
ใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) โดยผลิตภัณฑ์หรือบริการ
ในรูปแบบใหม่หรือมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งรวมไปถึงการยกระดับด้านเทคนิค
ข้อมูลจำเพาะ วัสดุและส่วนประกอบที่เป็นมิตรกับผู้ใช้หรือลักษณะการทำงานอื่น ๆ (2) นวัตกรรม
กระบวนการ (Process Innovation) หมายถึง การยกระดับกระบวนการผลิตหรือวิธีการขนส่ง
ที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคนิค อุปกรณ์/เครื่องมือ หรือซอฟต์แวร์ (3) นวัตกรรมการตลาด
(Marketing Innovation) หมายถึง วิธีการทางการตลาดแบบใหม่ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง
ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ บรรลุภัณฑ์ การจัดแสดงสินค้า โปรโมชันและราคา และ (4) นวัตกรรม
องค์กร (Organizational Innovation) หมายถึง วิธีการใหม่ๆ ขององค์กรในการดำเนินงาน และ
ความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น

การผลงานพลังจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยและวิสาหกิจชุมชน
ใน 2 ระดับที่จะนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ คือ (1) การพัฒนาศักยภาพคน ต้องมี
การผลงานพลังความร่วมมือระหว่างภาคธุรกิจและมหาวิทยาลัย (Business-University
Engagement) เป็นการช่วยส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของอาจารย์มหาวิทยาลัยที่นำ
ประโยชน์ไปสู่การพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน จะทำให้อาจารย์เข้าใจและสามารถปรับมุมมอง
และประสบการณ์ทางธุรกิจได้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้การกำหนดเป้าหมายและการดำเนินงาน
ของวิสาหกิจชุมชนมีความชัดเจน ตลอดจนเสริมภูมิคุ้มกันและป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น
ให้กับวิสาหกิจชุมชนได้ และ (2) การพัฒนาศักยภาพของงานวิจัยและนวัตกรรมที่ตอบโจทย์
การพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยจะสามารถกำหนดโจทย์ของการศึกษา

วิจัยได้ตรงความต้องการของภาคธุรกิจ ผลของการวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมสามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์ได้จริง และการทำงานร่วมกันระหว่างภาคธุรกิจและมหาวิทยาลัย จะทำให้วิสาหกิจชุมชนเข้าใจแนวโน้มของตลาด สามารถวิเคราะห์ช่องว่างของตลาด (Business Gap Analysis) ร่วมกันด้วยความเชี่ยวชาญของภาคี และกำหนดทิศทางของการบริการหรือผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้อย่างเป็นรูปธรรม

3.1.2 เครือข่ายการวิจัยและนวัตกรรมวิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise Research and Innovation Network) เป็นเวทีในการติดตามการดำเนินงาน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนาผ่านการนำเสนอผลงาน (Showcasing) และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และคณาจารย์ของผลิตภัณฑ์ พร้อมนี้มหาวิทยาลัย ภาครัฐและภาคเอกชนมีพื้นที่ในการนำเสนอ เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมการพัฒนางานวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและท้องถิ่น ตลอดจนวิสาหกิจชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเห็นแนวโน้มการพัฒนาผลิตภัณฑ์และวิสาหกิจชุมชนของตนได้ สอดคล้องตามหลักการและรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของกัญญามาน อินทวงศ์และคณะ (2554) ที่กล่าวว่าวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบเครือข่าย เป็นการรวมตัวกันเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้เกิดการบริหารจัดการเงินทุน ตลาด การเงินต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการสร้างความเข้มแข็งแต่ละชุมชนให้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน และสอดคล้องตามแนวคิดของประหยัด มโนพะเส้า (2556) ที่มีความเห็นว่าสิ่งที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จได้ มีหลักการที่สำคัญ คือ การสนับสนุนจากเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการผลิต ที่จะต้องเน้นการสร้าง ความเข้าใจ แห่งการร่วมมือกัน และออกแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน

3.2) ส่งเสริมเพื่อการเติบโต

3.2.1 ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานและนำไปสู่การจดทะเบียนสิทธิบัตร ความพยายามในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของตลาด เป็นกระบวนการที่มีการลงทุนค่อนข้างมาก ทั้งในด้านองค์ความรู้ เวลา และทรัพยากร ซึ่งการที่วิสาหกิจชุมชนจะพัฒนาไปสู่ระยะต่อ ยอด และส่งเสริมการเติบโตได้อย่างมั่นคงนั้น การส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่การจดทะเบียนสิทธิบัตร/อนุสิทธิบัตร จะเป็นการคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์หรือผลิตภัณฑ์ ครอบง

การเติบโตของวิสาหกิจชุมชนที่สู่ตลาดที่กว้างขึ้น และสามารถนำองค์ความรู้มาเป็นฐานในการวิจัย พัฒนาและต่อยอดต่อไปได้

3.2.2 ขยายตลาดสู่ต่างประเทศ การส่งเสริมการขยายตลาดสู่ต่างประเทศ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏปรับมุมมองทางธุรกิจ กำหนดเป้าหมาย และปรับการบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนไปสู่อีกระดับของการพัฒนา เนื่องจากต้องพิจารณาทั้งคุณภาพที่ได้มาตรฐานหรือมีการจดทะเบียนสิทธิบัตร การบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนแบบมืออาชีพที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรและวัตถุดิบที่นำไปสู่ศักยภาพของการผลิตที่ทันเวลา ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายทางธุรกิจ จึงเป็นสิ่งที่ต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนที่พร้อมจะเติบโตต่อไป

3.3) ทบทวนปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ

3.3.1 พัฒนากองทุนและมาตรการสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทั้ง Reskills Upskills และ New Skills เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้ การยอมรับงานมาเพื่อเข้ารับการอบรมที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้นในปัจจุบัน เป็นการรบกวนการทำงานของวิสาหกิจชุมชนและทำให้สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนสูญเสียรายได้รายวันไป ซึ่งปัจจุบันบางวิสาหกิจชุมชนได้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเรียนรู้กันเอง แต่หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคีร่วมจัดตั้งกองทุนและพัฒนามาตรการสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาองค์ความรู้และทักษะให้กับวิสาหกิจชุมชน จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพิ่มความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชนและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

3.3.2 ทบทวนกฎหมาย กฎระเบียบที่เอื้อต่อการทำงานและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การทบทวนกฎหมายและกฎระเบียบมีความจำเป็นในการทลายข้อจำกัดและปัญหาของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน และการอำนวยความสะดวกให้กับอาจารย์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏได้กำหนดและส่งเสริมให้อาจารย์มีทำงานพัฒนาท้องถิ่น โดยอาจารย์สามารถนำผลงานมาใช้สำหรับประเมินตำแหน่งทางวิชาการได้ อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยราชภัฏส่วนใหญ่สะท้อนถึงความต้องการให้มีการทบทวนกฎระเบียบและมาตรการให้การลงเวลาในการปฏิบัติงานให้มีความยืดหยุ่นเอื้อต่อการทำงานในพื้นที่ นอกจากนี้ด้วยบทบาทและภาระหน้าที่ตามกฎหมายของมหาวิทยาลัยราชภัฏมีข้อจำกัดในการช่วยเหลือวิสาหกิจชุมชน การระดมสรรพกำลังจากภาคีเครือข่ายจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ในการบริการวิชาการให้กับวิสาหกิจชุมชน โดยไม่อาจลงทุนด้านเครื่องมือ/เครื่องจักรได้ จึงได้มีการแก้ปัญหาด้วยการพัฒนาโรงเรียนที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนและเอื้อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถใช้ในการผลิตได้บ้างในบางประเภท แต่ก็ไม่สามารถทำได้ครอบคลุมทุกความต้องการของวิสาหกิจชุมชน หรือไม่ได้มีศักยภาพในการผลิตที่สูง ในการนี้ จึงได้มีข้อเสนอให้ภาครัฐกำหนดมาตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจเอกชนที่มีโรงเรียนที่มีมาตรฐาน เข้ามาช่วยเป็นผู้รับผลิตสินค้าสำเร็จรูปหรือชิ้นส่วนสินค้าตามมาตรฐานและความต้องการของผู้ว่าจ้าง (Original Equipment Manufacture : OEM) ให้กับวิสาหกิจชุมชนได้ โดยภาคเอกชนอาจได้รับประโยชน์จากมาตรการทางภาษี ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่เอื้อในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเติบโตได้

3.3.3 ให้ความช่วยเหลือด้านภาษาและกฎหมาย ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีข้อจำกัดด้านภาษาต่างประเทศ และองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายทางธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ให้ความช่วยเหลือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในระยะพัฒนาและระยะต่อยอด ในระยะพัฒนา ๆ เพื่อให้สามารถจดทะเบียนมาตรฐานในระดับสากลได้ และในระยะต่อยอด จำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาบรรทัดฐานเป็นภาษาต่างประเทศ การประสานงานและทำข้อตกลงเป็นภาษาต่างประเทศที่ต้องใช้อองค์ความรู้ทางกฎหมายประกอบด้วย เพื่อไม่ให้เกิดการเสียเปรียบหรือความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในทางกฎหมายได้ รวมทั้งเป็นการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วย ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากการสนับสนุนภายนอก สอดคล้องตามแนวคิดของอุทิศ สังขรัตน์และธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร (2556)

5.2 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากการศึกษา เรื่อง มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อดังกล่าวข้างต้น จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนทั้งในระดับนโยบายและการนำนโยบายสู่การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้เป็นรากฐานทรัพยากรมนุษย์ที่มั่นคงและมีคุณภาพของประเทศ รวมทั้งการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของประเทศให้เติบโตอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ดังนี้

ระดับนโยบาย

ภาครัฐ (เช่น กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, กรมส่งเสริมการเกษตร)

1) ปรับปรุงระเบียบการใช้จ่ายและการจัดสรรงบประมาณที่เอื้อต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้สามารถจัดซื้อครุภัณฑ์หรืออุปกรณ์พื้นฐานทางเทคโนโลยีที่จำเป็น เพื่อเป็นฐานต่อยอดในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เติบโตก้าวหน้า รวมทั้งปรับปรุงระเบียบในการลงชื่อเข้าปฏิบัติงานประจำวันของอาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น

2) ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณในการลงทุนด้านเทคโนโลยีเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง และเกิดกระบวนการผลิตที่เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด (Zero Waste)

3) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนใน 4 มิติ ได้แก่ (1) ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน (2) รายได้และเศรษฐกิจ (3) สังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชน และ (4) ความอยู่ดีกินดีของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าของชุมชนให้ครบวงจรของการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

4) เปิดช่องทางหรือส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยรัฐกำหนดมาตรการแรงจูงใจด้านภาษีที่เหมาะสม เช่น การส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคเอกชนเป็นหน่วยจ้างหรือผลิตสินค้าสำเร็จรูปหรือชิ้นส่วนสินค้าตามมาตรฐานและความต้องการของผู้ว่าจ้าง (Original Equipment Manufacture : OEM)

5) ส่งเสริมให้หน่วยงานทางการศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่นำเทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาให้เกิดวิสาหกิจชุมชนใหม่ๆ (Youth Smart Enterprise) เพื่อลดและป้องกันการเกิดวิกฤติสังคมเกษตรกรรมในอนาคต

6) ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหน้าที่หลักตามภารกิจต่าง ๆ กับหน่วยงานด้านการศึกษาในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาไปพร้อมกับการพัฒนาในมิติอื่น ๆ ของประเทศอย่างเป็นองค์รวมไปพร้อมกัน

ระดับการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

1) วางแผนและกำหนดระยะเวลาในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยเมื่อครบกำหนดเวลาแล้ว ต้องลดระดับความช่วยเหลือหรือถอยออกเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตัวเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน โดยมีการติดตามประเมินผลและทบทวนแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยที่สอดคล้องและตอบโจทย์ความต้องการเชิงพื้นที่ เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์และพัฒนากิจการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ให้เติบโตและเป็นไปตามสภาพและบริบทความต้องการของพื้นที่เพิ่มขึ้น

3) จัดทำระบบฐานข้อมูลและองค์ความรู้ด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนทั้งด้านรูปแบบกระบวนการแนวปฏิบัติที่ดี ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงสถิติข้อมูลด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อประโยชน์ในการนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนพัฒนาและการตัดสินใจเชิงนโยบาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

4) ถอดบทเรียนและจัดทำชุดความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปพัฒนา รวมทั้งส่งเสริมการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและประชาชนที่สนใจ

5) เป็นหน่วยการให้บริการทางวิชาการที่ครบวงจรของการพัฒนา โดยเชื่อมโยงและครอบคลุมกับมิติการศึกษา ทั้งการพัฒนาองค์ความรู้ การส่งเสริมเทคโนโลยี รวมถึงการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนระยะสั้นที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของชุมชน เพื่อส่งเสริมการศึกษาเพื่ออาชีพ รวมทั้งรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าให้คงอยู่สืบไปอย่างยั่งยืน

วิสาหกิจชุมชน

1) ให้ความสำคัญและส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ (Young Smart Generation) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาและต่อยอดการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมความเป็นผู้ประกอบการ และสืบสานรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชุมชนให้คงอยู่สืบต่อไป

2) ต้องมีการรวมตัวและสร้างการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในการพัฒนาและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คำสั่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่ 153/2565
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
“โครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น”
ลงวันที่ 13 มิถุนายน 2565

คำสั่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ที่ ๑๕๓/๒๕๖๕

เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานดำเนินงาน “โครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น”

ด้วยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา มีภารกิจหลักในการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษาของประเทศ และในการขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙ ไปสู่การปฏิบัติ ได้จัดทำโครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษา และมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ

เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙ บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ จึงแต่งตั้งคณะทำงานดำเนินงาน “โครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น” โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

องค์ประกอบ

๑. เลขาธิการสภาการศึกษา	ที่ปรึกษา
๒. รองเลขาธิการสภาการศึกษา (นายสวัสดิ์ ภูทอง)	ประธานคณะทำงาน
๓. ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	รองประธานคณะทำงาน
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงศธร คำใจหนัก รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง	คณะทำงาน
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรศักดิ์ นุ่มมีศรี รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	คณะทำงาน
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พจนารถ บัวเขียว รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี	คณะทำงาน
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์กมลวรรณ วรรณธนะ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	คณะทำงาน
๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรงพันธ์ ใจห้าวีระพงศ์ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช	คณะทำงาน

/๙. นายเอกราช ...

๙. นายเอกราช ดีนาง รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	คณะทำงาน
๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำภพร บุญมี ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี	คณะทำงาน
๑๑. นางสาววินิศา พานิชย์ ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร	คณะทำงาน
๑๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เดชธรรม สังข์คร คณบดีคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	คณะทำงาน
๑๓. รองศาสตราจารย์วิชรินทร์ อินทรพรม คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร	คณะทำงาน
๑๔. ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๕. นายวิทยาศาสตร์ ตลประสิทธิ์ นักวิชาการศึกษาชำนาญการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

๑. พิจารณาเสนอความเห็นและให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการด้านต่าง ๆ เช่น กรอบการดำเนินงาน แผนการดำเนินงาน การจัดทำเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ และเนื้อหาสาระของ (ร่าง) รายงานฯ เป็นต้น
๒. ประสานกำหนดวันเวลาและอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล
๓. ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕

(นายอรรถพล สังขวาสี)
เลขาธิการสภาการศึกษา

ภาคผนวก V

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการ

1. นายพิภพ พิทักษ์ศิลป์
ที่ปรึกษาประธานกรรมการ
บริษัทบ้านปู จำกัด (มหาชน)
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญญาพัชญ์ นาคภิบาล
อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์
3. นางเดือนโรจน์ โรจน์รัตนะ
ผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารและโภชนาการ
และวิทยาการประจำสถาบันอาหาร
4. นางวชิรา ใฝ่เจริญมงคล
ผู้อำนวยการกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
กรมส่งเสริมการเกษตร
5. นายมงคล อธิกุลวงศ์
ผู้อำนวยการกลุ่มกิจการคณะกรรมการ
และยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
กรมส่งเสริมการเกษตร

ภาคผนวก ค

รายชื่อประธานวิสาหกิจชุมชน 10 แห่ง

1. นายบรรพต มามาก ประธานวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ไร่มะขาม
จังหวัดเพชรบุรี
2. นายเอกชัย สมชื่อ ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปและจำหน่าย
ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง และวัสดุอันตรายที่ใช้
ในครัวเรือน จังหวัดนครนายก
3. นายสมบุญ ภูน้ำทรัพย์ ประธานวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีไทย
บ้านนางาม จังหวัดอุดรธานี
4. นางนිරนุช ทองสว่าง ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผ้าฝ้ายมัดย้อม
บ้านสงเปลือย จ.สกลนคร
5. นายประเสริฐ ม่วงย่อย ประธานวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านสวนธนวัฒน์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
6. นายทักษิณ หมินหมั่น ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรชายทะเล
บ้านแหลมโฮมสเตย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
7. นายกิตติศักดิ์ นาคกุล ประธานวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ปลาเม็ง
จังหวัดสุราษฎร์ธานี
8. ว่าที่ ร.ต.ชนะ ไชยชนะ ประธานวิสาหกิจชุมชนพืชผักสมุนไพร
และผลไม้หมู่บ้านป่าปวย จังหวัดเชียงใหม่
9. นางกัญทิมา สารีบุตร ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกร
บ้านทุ่งม่านเหนือ จังหวัดลำปาง
10. นางบุศรินทร์ จำพันดุง ประธานวิสาหกิจชุมชนพัฒนาทรัพยากรชีวภาพ
ตำบลวันยาว จังหวัดจันทบุรี

ภาคผนวก ง

รูปภาพการประชุมระดมความคิดเห็น ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏ 10 แห่ง

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

2. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

3. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

4. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

5. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

6. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

7. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

8. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

9. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

10. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก จ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ประเด็นคำถาม

สำหรับผู้บริหาร คณาจารย์ และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

โครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น

-----

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏมีความหมายในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างไร (นโยบาย/
แผนงาน /โครงการ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. มหาวิทยาลัยราชภัฏมีเกณฑ์/วิธีการในการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนที่จะลงไปพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยราชภัฏลงไปช่วยส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแล้วกี่แห่ง (อาจะระบุถึงจำนวนและระดับการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนใน 3 ระดับ (ดี ปานกลาง ปรับปรุง) ในกรณีที่มีข้อมูล หากไม่มีข้อมูลขอรายละเอียดเพิ่มเติมจากสำนักงานเกษตรจังหวัด)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. มหาวิทยาลัยราชภัฏมีส่วนหรือวิธีการในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการลงไปพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างไร ปัจจัยความสำเร็จ/กวดในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. มหาวิทยาลัยราชภัฏ/อาจารย์/นักศึกษา และวิสาหกิจชุมชนได้รับประโยชน์อะไรจากการลงไปพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้สามารถประกอบกิจการได้อย่างยั่งยืน (สิ่งที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ประเด็นคำถาม

สำหรับวิสาหกิจชุมชน (ประธาน/สมาชิก/ประชาชนทั่วไป)
โครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น

-----

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏมาช่วยสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ก่อนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏจะลงมาช่วย ในชุมชนมีสถานะ และมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ภายหลังจากที่มหาวิทยาลัยราชภัฏลงมาช่วยพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีความพอใจหรือไม่ อย่างไร สามารถแก้ปัญหาให้วิสาหกิจชุมชนในด้านใดบ้าง (เช่น ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ บัญชีรายรับ-รายจ่าย สร้างช่องทางการตลาด เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องการให้มหาวิทยาลัยราชภัฏดำเนินการต่ออย่างไรในอนาคต

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ก

QR Code คลิปวิดีโอเผยแพร่ผลงาน จำนวน 11 คลิป

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
และวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่
ไร่มะขาม จ.เพชรบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูป
และจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง
และวัสดุอินทรีย์
ที่ใช้ในครัวเรือน จ. นครนายก

มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา
และวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว
บ้านสวนธนวัฒน์ จ.อ่างทอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
และวิสาหกิจแปรรูปผ้าฝ้าย
มัดย้อมบ้านสงเปลือย จ.สกลนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
และวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์
วิถีไทยบ้านนางาม จ.อุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครศรีธรรมราชและวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลม ไสมสเตอร์ย์
จ.นครศรีธรรมราช

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
และวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่
ปลาเม็ง จ.สุราษฎร์ธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
และวิสาหกิจชุมชนพัฒนา
ผลิตภัณฑ์พืชผักสมุนไพร
และผลไม้ จ.ลำพูน

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
และวิสาหกิจชุมชนพัฒนา
ทรัพยากรชีวภาพ ตำบลวันยาว
จ.จันทบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏ
กับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
โดย : ผู้บริหารสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
และผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการ

บรรณานุกรม

- กัญญาแมน อินหว่างและคณะ. (2554). **การจัดการวิสาหกิจชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม. (2563). **อว.: ทิศทางอุดมศึกษาไทยกับการปรับตัวของมหาวิทยาลัยราชภัฏ**. สืบค้น 23 กันยายน 2565. จาก <https://www.mhesi.go.th/index.php>
- กษมาพร พวงประยงค์และนพพร จันทรนำชู. (2556). **แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์ จังหวัดสมุทรสงคราม**. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย ปีที่ 5 ฉบับที่ 1.
- กฤตภาส เสมอพิทักษ์และคณะ. (2554). **การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตน้ำดื่ม ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.).
- กลุ่มทะเบียนและสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2565). **สรุปจำนวนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อนุมัติการจดทะเบียนแล้ว**. สืบค้น 4 กรกฎาคม 2565. จาก <http://smce.doae.go.th>
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2527). **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2549). **ข้อควรรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2563). **พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562**. กรุงเทพฯ : กลุ่มโรงพิมพ์ สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี.
- กองบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2562), **แผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด 2561-2565 ฉบับทบทวน : แผนพัฒนาจังหวัดนครนายก**.
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. **ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน**. (ออนไลน์). จาก <http://smce.doae.go.th> สืบค้น 14 มิถุนายน 2565.
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565). **รายงานภาพรวมผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน** สืบค้น 28 มิถุนายน 2565. จาก http://www.scleb.doae.go.th/Documents/SSV/Evaluation%20CE/EvaluationCE_2565_2.pdf

กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. **ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน.**
สืบค้น 23 กรกฎาคม 2565. จาก <http://smce.doae.go.th>

เตชวิทย์ นิลวรรณและทิพย์พัญญู กฤษสุนทร. (2557). **กระบวนการและกลยุทธ์การถ่ายทอด
ภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีศึกษาเทศบาลตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.**
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.).

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (ม.ป.ป.). **โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล
คณะวิทยาการจัดการ.** สืบค้น 26 กรกฎาคม 2565. จาก <http://www.management.cmru.ac.th/u2t/main/newsView/6>

คราม@ราชชมงคลอีสาน สกลนคร. (ม.ป.ป.). **สงเปลือย.** สืบค้น 6 มิถุนายน 2565. จาก
<https://krammongkol.com>

โครงการ U2T. สืบค้น 25 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.u2t.ac.th/community-business/detail/174>

จังหวัดลำพูน. (ม.ป.ป.). **รายงานพัฒนาหมู่บ้าน(Village Development Report: VDR) บ้านป่าปวย.**
สืบค้น 25 กรกฎาคม 2565 จาก <https://lamphun.cdd.go.th>

ณัฐสุภาวดี ทรัพย์อุปถัมภ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. (2558). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนา
ชุมชน.** สืบค้น 22 กันยายน 2565. จาก <http://www.academy.rbru.ac.th/uploadfiles/books/58-2018-08-01-08-41-20.pdf>

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐและพิทยา ว่องกุล. (2545). **วิสาหกิจชุมชน : กลไกเศรษฐกิจฐานราก.**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิพย์วรรณ จันทรา, พระปลัด กิตติชัย กุลระวัง, โกศล สุขเกษม, เปี่ยมอำพร ช่วยบำรุง, ไพรัตน์
ฉิมหาด, และเดโช แชน้ำแก้ว, (2564). **รูปแบบการพัฒนากระบวนการวิสาหกิจชุมชน
ที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.**
หน้าที่ 91 - 105. สืบค้น 21 กันยายน 2565 จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/humannstru/62/article/view/254551>

ทุ่งมานเหนือ. (ม.ป.ป.). **กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรบ้านทุ่งเมืองเหนือ.** สืบค้น 30 กรกฎาคม
2565. จาก <http://www.thung-man-nuea.com>

เทคโนโลยีชาวบ้าน (25 กันยายน 2560). **วิสาหกิจชุมชนฯ เพชรบุรีลุยข้าวครบวงจร.**
สืบค้น 13 มิถุนายน 2565 จาก https://www.technologychaoban.com/bullet-news-today/article_31155

- เทศบาล ตำบลบ้านไผ่ จังหวัดลำพูน. (ม.ป.ป.). **ข้อมูลจำนวนประชากร**. สืบค้น 25 กรกฎาคม 2565 จาก <https://banhong.go.th/general> 25 กรกฎาคม 2565
- ไทยแลนด์พลัส. (24 มิถุนายน 2021), **กรมส่งเสริมการเกษตร จับมือ ม.ราชภัฏพระนคร พัฒนาบุคลากร-เกษตรกรรุ่นใหม่ สู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตร และผู้นำพัฒนาการเกษตรของชุมชน**, สืบค้น 20 มิถุนายน 2565. จาก <https://www.thailandplus.tv/archives/338787>
- ทศพร แก้วขวัญไกร. (2560). **ทางรอดวิกฤติเศรษฐกิจด้วยแนวทางวิสาหกิจชุมชน**. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560. สืบค้น 19 กันยายน 2565. จาก <https://so02.tci-thaijo.org> > article
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (2564). **ถอดบทเรียนต้นแบบกระบวนการพัฒนาสู่มาตรฐานชุมชนอุดมสุข ประจำปีบัญชี 2563: ชุมชนบ้านไร่มะขาม ตำบลไร่มะขาม อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี**.
- ถวัลย์รัฐ วรเทพพุดผิงษ์. (2540). **การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม.
- ประเวศ วะสี. (2541). **ประชาคมตำบล**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ประหยัด มโนพะเส้า. (2556). **กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นเครื่องมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จังหวัดลำพูน**. แกนเกษตร ปีที่ 41 หน้า 17-26.
- ปิยะนารถ สิงห์ชู. (ม.ป.ป.). **แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ**. สืบค้น 8 กันยายน 2565. จาก <https://www.Gotoknow.org/posts/503317>
- แผนพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะ 20 ปี. (พ.ศ.2560 - 2579) สืบค้น 23 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.suratthani.go.th/yuttasat/>
- แผนพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ระยะ 5 ปี พ.ศ. 2561 - 2565 (ฉบับปรับปรุง) สืบค้น 20 สิงหาคม 2565 จาก <https://plan.sru.ac.th/wp-content/uploads/sites/7/2019/05/SRU-Development-Plan-5-years-2018-2022-edit-1.pdf>
- พัฒนา กิตติอาษา. (2546). **ท้องถิ่นนิยม การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- พชรพร วงษ์วาน. (2563). **แนวทางการบริหารการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของจังหวัดเพชรบุรี**. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2563).

พุดฉินชัย อูสาพรหม. (2561). **ความหมายของรูปแบบ**. สืบค้น 8 กันยายน 2565.
จาก <https://Puttitanachai.blogspot.com/2018/model.html>

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (ม.ป.ป.). **Primary GMP สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน**.
สืบค้น 26 กรกฎาคม 2565. จาก <https://sdgs.cmru.ac.th/index.php>

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (ม.ป.ป.). **ข้อมูลนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่**.
สืบค้น 26 กรกฎาคม 2565. จาก https://www3.reg.cmu.ac.th/mis-reg/misreport-new/student_9.php

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (ม.ป.ป.). **ประวัติมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่**. สืบค้น
26 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.cmu.ac.th/>

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. สืบค้น 30 กรกฎาคม 2565. จาก <https://www.nstru.ac.th>

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. (มีนาคม 2561). **ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พ.ศ. 2561 - 2565**. กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (2565). สืบค้น 17 สิงหาคม 2565. จาก [https:// www.aru.ac.th/home.php](https://www.aru.ac.th/home.php)

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. **ปรัชญา/วิสัยทัศน์/พันธกิจ**. สืบค้น 13 มิถุนายน 2565 จาก
[ปรัชญา/วิสัยทัศน์/พันธกิจ | มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี | PBRU](http://www.pbru.ac.th/)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. สืบค้น 7 สิงหาคม 2565. จาก <https://www.rbru.ac.th/>.

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. (ม.ป.ป.). **ประวัติมหาวิทยาลัยลำปาง**. สืบค้น 30 กรกฎาคม 2565
จาก <https://www.lpru.ac.th/about/about.html>

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. (2564). **แผนพัฒนาความเป็นเลิศ แผนการผลิตและพัฒนา
กำลังคนระดับสูง เฉพาะทางตามความต้องการของประเทศ ของมหาวิทยาลัย
ราชภัฏสกลนคร ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566-2570) (ฉบับปรับปรุง)**. สืบค้น 13 มิถุนายน
2565. จาก <https://plan.snru.ac.th/topics/17955>

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. (2561). **คู่มือองค์ความรู้กระบวนการข้อมสึคราม
การออกแบบผลิตภัณฑ์และการส่งเสริมการตลาด**. สืบค้น 16 มิถุนายน 2565.
จาก [http://www.thai-explore.net/ file_upload/submitter/file_doc/d5a5f829527c8d5eccb8e357c53d6667.pdf](http://www.thai-explore.net/file_upload/submitter/file_doc/d5a5f829527c8d5eccb8e357c53d6667.pdf)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สืบค้น 23 กรกฎาคม 2565 จาก <https://sru.ac.th/philosophy-vision-missions/>

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. (ม.ป.ป.). **แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี UDRU Strategic Plan ปี พ.ศ.2562-2566**. สืบค้น 13 มิถุนายน 2565. จาก <https://www.udru.ac.th/website/images/2019/UDRU-strategic-2562-2566.pdf>

รัฐภาพร บุญเรือง, (มีนาคม 2564), **การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนบ้านวังไทร มาบช้าง ตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก**, วารสารสังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 กongsongseerimwisathakijchumchon กรมส่งเสริม การเกษตร. สืบค้น 14 มิถุนายน 2565. จาก <http://smce.doe.go.th>

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วิกิพีเดีย. (ม.ป.ป.). **จังหวัดสกลนคร**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki> (4 กรกฎาคม 2565)

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (ม.ป.ป.). **มหาวิทยาลัยราชภัฏ**. สืบค้น 20 กันยายน 2565. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/มหาวิทยาลัยราชภัฏ>.

วิทยากร เชียงกุล. (2527). **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย** : บทวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : ฉบับกระแส. วิชาการศึกษาชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสวนธนวัฒน์ ต.องครักษ์ อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง (2565). สืบค้น 1 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=jK8gH6SInQo>

วิชาการศึกษาชุมชนตำบลคลองจิก (2565). สืบค้น 4 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.facebook.com/Hed.klongjick>

ณัฐพล บัวเปลี่ยนสี, ปรีดาพร อารักษ์สมบุญ, นิชิชิชญา นราฐูปนนท์. (2560). **การพัฒนา ศักยภาพของวิชาการศึกษาชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาวิชาการศึกษา ชุมชน จังหวัดฉะเชิงเทรา**. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2560. สืบค้น 20 กันยายน 275. จาก <http://grad.ruu.ac.th/Journalgrad>

มูลนิธิชัยพัฒนา. (ม.ป.ป.). **เศรษฐกิจพอเพียง**. สืบค้น 19 มิถุนายน 2565. จาก <https://www.chaipat.or.th/item>

มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุทชงค์ กุณฑลบุตร. (ม.ป.ป.). **การพัฒนาแบบยั่งยืน**. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547. สืบค้น 1 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.cmru.ac.th/assets/files/act/rajabhat-university-act-be-2547.pdf>

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548. (วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2548). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 122 ตอน ที่ 6 ก หน้า 1.

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562. (วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2548).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก หน้า 32.

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543. (วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2543). สืบค้น 19 กันยายน 2565. จาก https://www.sme.go.th/upload/mod_download/download-20201201095931.pdf

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561. (วันที่ 16 เมษายน 2561). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 27 ก หน้า 24.

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562. (วันที่ 19 พฤษภาคม 2562). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 67 ก หน้า 32.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช. สุชาติ อุดมโสภกิจ. (ม.ป.ป.). **การสร้างนวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation)**. สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.). ธันวาคม 2015 - มกราคม 2016. 42 (244).

เสรี พงศ์พิศ. (2547). **เศรษฐกิจชุมชน บนฐานความรู้**. มติชนรายวัน. 4 กุมภาพันธ์ 2547.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 - 2564**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

สำนักงานโครงการ D-HOPE กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. สืบค้น 20 มิถุนายน 2565. จาก <http://dhope.cdd.go.th/index.php/th/chantaburi/item/454-2019-04-28-14-16-45>

สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี. (2561). **แผนพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2561-2565 (ฉบับทบทวน)**. สืบค้น 25 มิถุนายน 2565 จาก 1558496349_plan6165.pdf (phetchaburi.go.th)

สำนักงานจังหวัดอุดรธานี กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (มปป.). **แผนพัฒนาจังหวัดอุดรธานี พ.ศ.2561-2565 ฉบับทบทวนปี พ.ศ.2565**. สืบค้น 14 มิถุนายน 2565. จาก [http://www.2014.udonthani.go.th/download/datacenter/Development_Plan_61-65\(Recover65\).pdf](http://www.2014.udonthani.go.th/download/datacenter/Development_Plan_61-65(Recover65).pdf)

สำนักงานจังหวัดอุดรธานี กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (มปป.). **บรรยายสรุปข้อมูลทั่วไปจังหวัดอุดรธานี**. สืบค้น 14 มิถุนายน 2565. จาก http://www.udonthani.go.th/main/wp-uploadfile/udonthani_information.pdf

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน). **โครงการเพื่อขอรับทุนผลงานนวัตกรรมเพื่อสังคม**. สืบค้น 26 กรกฎาคม 2565. จาก https://www.nia.or.th/SIDN1_2021

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563) **แผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564 - 2570**. สืบค้น 23 กันยายน 2565 จาก <https://reinventing.mhesi.go.th/2020/10/29>

สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน. (2551). **ชุม-ชุมชน (8 สิงหาคม 2551)**. สืบค้น 23 กันยายน 2565. จาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=ชุม-ชุมชน-8-สิงหาคม-2551>

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). **รายงานการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิโครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ครั้งที่ 1/2565 วันจันทร์ที่ 6 มิถุนายน 2565**. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579**. กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). **แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2564). **ผลผลิตโครงการ U2T**. สืบค้น 22 กันยายน 2565. จาก <https://www.nxpo.or.th/th/8089/>

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). **สรุปสาระสำคัญของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580)**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). **แผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง)**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

สำนักงานที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ. (2562). **ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) (ฉบับปรับปรุง 11 ตุลาคม 2561)**. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (มปป.). **ประวัติความเป็นมาศูนย์เทคโนโลยีเกษตรและนวัตกรรม**. สืบค้น 11 กรกฎาคม 2565. จาก <https://aic.moac.go.th/index.php/about/background-aic>

ศูนย์เทคโนโลยีเกษตรและนวัตกรรม จังหวัดอุดรธานี. (2565). **ศูนย์เทคโนโลยีเกษตรและนวัตกรรม จังหวัดอุดรธานี**. สืบค้น 11 กรกฎาคม 2565. จาก https://www.facebook.com/B5-103810314732559/?ref=page_internal

- อาแว มะแส. (2559). **บทบาทมหาวิทยาลัยไทยในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน**. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสถาบันอุดมศึกษา โดยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วันที่ 20 เมษายน 2559. สืบค้น 20 มิถุนายน 2565 จาก <https://nida.ac.th/th/nida-about/news/63-photos-news-2565/2271-650819>
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2544). **หลักการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์.
- อุทิศ สังขรัตน์และธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556). **แนวทางในการกำหนดนโยบายภาครัฐเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มทะเลสาบสงขลา**. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4 วันที่ 10 พฤษภาคม 2556. ม.บ.พ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโป่ง. (ม.ป.ป.). **โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคม**. สืบค้น 26 กรกฎาคม 2565. จาก <https://www.huaypongsao.go.th/news/info/content/360>
- Carayannis, E. G., & Campbell, D. F. (2022). **Towards an Emerging Unified Theory of Helix Architectures (EUTOHA): Focus on the Quintuple Innovation Helix Framework as the Integrative Device, Triple Helix**, 9(1), 65-75. DOI: <https://doi.org/10.1163/21971927-bja10028>
- Etzkowitz, H. and Leydesdorff, L. (2000). **The dynamics of innovation: from National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university-industry-government relations**. *Research Policy*, 29 (2000), 109-123.
- Hasche, N., Höglund, L. & Linton, G. (2020). **Quadruple helix as a network of relationships: creating value within a Swedish regional innovation system**. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 32(6), 523-544, DOI: 10.1080/08276331.2019.1643134
- Värmland County Administrative Board. (n.d.). **A Quadruple Helix Guide for Innovations**. Interreg, North Sea Region. European Union. Accessed from <https://northsearegion.eu/media/5326/quadruple-helix-guide-version-20180612.pdf>
- OECD (2013). **Triple Helix Partnerships for Innovation in Bosnia and Herzegovina**. Policy Handbook. Private Sector Development.
- UN. Bureau of Social Affair. (1955). **Social Progress Through Community Development**. New York : The UN Publication. .

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร.สุเทพ แก่งสันเทียะ

ดร.อรรถพล สังขวาสี

ดร.สวัสดี ภูทอง

นางรัชณี พึ่งพานิชย์กุล

เลขาธิการสภาการศึกษา

เลขาธิการสภาการศึกษา

(ตุลาคม 2564 - กันยายน 2565)

รองเลขาธิการสภาการศึกษา

ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณารายงาน

ศาสตราจารย์ ดร.บังอร เสรีรัตน์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ คชสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.อัฉรญา วัฒนานนรงค์

อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์

อาจารย์ประจำหลักสูตรการบริหารการศึกษา
วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

คณะผู้ศึกษาและจัดทำรายงาน

นางโชติกา วรรณนุรี

นางสาวสายรุ้ง แสงแจ้ง

นางสาวโรจนา ถัดทะพงษ์

นางสาวจอมทยาสนิท พงษ์เสฐียร

นางสาวชรินทร์น พุ่มเกษม

นายวิทยาศาสตร์ ดลประสิทธิ์

นางสาวสุธิดา ผาพรหม

นางสาวณัชชาพัชร เจริญทรัพย์

ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ

นักวิชาการศึกษานโยบายการพิเศษ

นักวิชาการศึกษานโยบายการพิเศษ

นักวิชาการศึกษานโยบายการพิเศษ

นักวิชาการศึกษานโยบายการ

นักวิชาการศึกษานโยบายการ

นักวิชาการศึกษานโยบายการ

นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ

บรรณาธิการ

นางโชติกา วรรณบุรี

นางสาวจอมทยาสนิท พงษ์เสฐียร

นายวิทยาศาสตร์ ดลประสิทธิ์

นางสาวสุธิดา ผาพรม

ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบาย

และแผนการศึกษาแห่งชาติ

นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ

นักวิชาการศึกษาชำนาญการ

นักวิชาการศึกษาชำนาญการ

หน่วยงานรับผิดชอบโครงการ

กลุ่มนโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

โทรศัพท์ 0 2668 7123 ต่อ 2431 โทรสาร 0 2243 2787

แบบสอบถามการนำผลงาน
เรื่อง “มหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น” ไปใช้ประโยชน์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาขอความร่วมมือจากทุกท่านที่ใช้เอกสารนี้
ตอบแบบสอบถามเพื่อเป็นข้อมูลให้สำนักงานฯ
นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาต่อไป
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
99/20 ถนนสุขุวิทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 0 2668 7123 โทรสาร 0 2243 2787
เว็บไซต์ : <http://www.onec.go.th>

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ 49/2565
ISBN : 978-616-270-407-9

สิ่งพิมพ์สกศ. อันดับที่ 49 /2565
ISBN : 978-616-270-407-9

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
99/20 ถ.สุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 0 2668 7123
โทรสาร 0 2243 2787
เว็บไซต์ [http:// www.onec.go.th](http://www.onec.go.th)